

Das Original

1800

1800
1801
1802
1803
1804
1805
1806
1807
1808
1809
1810
1811
1812
1813
1814
1815
1816
1817
1818
1819
1820
1821
1822
1823
1824
1825
1826
1827
1828
1829
1830
1831
1832
1833
1834
1835
1836
1837
1838
1839
1840
1841
1842
1843
1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

1800
1801
1802
1803
1804
1805
1806
1807
1808
1809
1810
1811
1812
1813
1814
1815
1816
1817
1818
1819
1820
1821
1822
1823
1824
1825
1826
1827
1828
1829
1830
1831
1832
1833
1834
1835
1836
1837
1838
1839
1840
1841
1842
1843
1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

POLYBIUS HISTORICVS
DE PRIMO BELLO
PVNICO ET PLV
TARCHI PA
RALELIA.

EREOR Ne qui me putent antiqua nimium consecrari: si commentaria primi punici belli perferberet: ac obscuratā iam pridem illarum rerū memoriam in hac demum atate nostra reuocare in lucem aggrediar: Preter tim cum multa noua sint: quorum noticia integrior extet: q̄ cum dignitate: ac laude mandari possē litteris uideātur. Mihi uero diuersa penitus sentētia fuit. Quo enim antiquior erat res: quoq; interitui proximior: eo magis in nouatione indigere putaui. Vt frugi patres familiæ in uetustis adiū facere cōsueuerunt. Esse uero nouiora q̄ dā quæ mandari litteris cum dignitate possint nō equidem inficias eo. Nec si q̄s eā sibi laudem parauerit rephendo: Verum quæ tandē aduersus me q̄rella est: si uetusta me: ut uina magis delectat. Equidem fateor nō tam cupidus Orpheum ut poetæ tradit Euridicis amore infemas adiūse sedes: q̄ ego (si spes modo aliqua offeratur) antiquos illos p̄stantissimos uiros intuendi: ad ultimas penetrarim terras: quos quia oculis intueri non licet: quod secundū est: mente & cogitatione libens cōplector: Resq; ab illis gestas in q̄bus huius seculi decus & gloria cōtinetur oības esse cognitās q̄ maxime opto: quæ mihi cā fuit hæc ipsa cōmentaria scribenda. Vt autē huius belli plenior noticia sit ab ipsis ut ita loquar incunabulis scriptores eius: auctoresq; recēsebo. Sic enim & propositū meum probabilius apparebit. Bellum puniciū primū multi nostrorum græcorumq; scripserunt. Præcipue tum auctoritatis Fabius pictor: uetustus sane auctor ex nobilitate romana. Eodemq; fere tēpore Phylinus carthaginēsis græcis litteris idem bellum explicuit. Quorum uterq; patriæ affectus suæ ac studio partium iūctus: & si nō circa rei gestæ seriem: circa belli tamē cās iustitiæq; excessisse modum putatur. Phylum deinde Polybius megalopolitanus annalium conditor secutus est: Fabium autem: nostris plures: sed p̄cipue claritatis Liuius patavinus romanæ pater hystoriæ: Cuius libri si extarent nihil opus erat nouo labore. Cum uero hæc pars operis eius interierit: nullaq; fere huius belli noticia nostros apud hoīes haberetur: cōmotus ipse ob maiorum nostrorū gloriā: ne rerum tā p̄clare tāq; magnifice gestarum memoria deperiret: quārum solet lectiōne polybii cæterorumq; græcorum cōsequi potui. Cōmentaria eius belli p̄ cōi utilitate suffeci: illa moderatione adhibita: ut nihil quod nō probatum a superioribus esset: huic operi infererem: & tamen nō ab uno sumerem ut interpres: sed a multis sumpta meo arbitratu referrem. Tempus autē huius belli uiginti quattuor annos fuisse cōstat. primumq; in eo romanos Italia cum exercitu egressos. Primumq; Classenses: Primum etiam mari Præliatos?

Polybius Historicus de primo punico bello ex græco in latinū traductus per Leonardum aretinum uirum elegantissimum. Feliciter Incipit.

LIBER PRIMVS.

RIGO Primi punici belli quod populus Romanus aduersum Carthaginenses terra marique enixissime gessit: Ex Mamertinorum in sicilia nouitate prorupit: de qua dicere aggrediemur Paulo altius pro rerum natura repetentes. Campanorum magna olim manus sub Agatocle duce in sicilia militauerat: Hi messanæ situm: & opulentiam admirati: & cupidine eius potius capti: de occupâ

*Scelus
honor*

da Vrbe consilium ineunt: per amicitia: ergo intra moenia recepti: ut primum tempus rei patrandæ nifum ē urbē amicam & fidei eorum creditam ex composito inuadūt. Cives nil tale opinantes subita cæde adorti: magna ex parte trucidant: Reliquos ut be agros: depellūt. Mares familias & uirgines ut cuiusq; libido fuit: item prædam et agros inter se partiūt. Ita faciliter pulcherrimæ: opulentissimæq; urbis cōpotes facti in ea cōfederunt: Huius impuniti sceleris haud lōge postea imitatores reperti sunt: in reginorū urbe messanæ propinqua: Quo enim tpe Pyrrhus epyrotarū rex ī italiam primo: mox in siciliam copias traduxit. Conterriti Cives regini ob regis aduentum: populi romani præditiū postularūt. Missa ab romanis legio una urbē aliqu diu tutata ē: fidemq; erga socios religiose seruauit. Sed cum longior accessisset mora exēplo mamertinorum pelli: urbem & ipsi innadunt. Cives alios cædūt: alios pellūt: fortunas reginorū inter se partiūt. Utq; maleficio cōiuncti erāt: sic etiā societate & foedere cū mamertinis iunguntur. Has reginorū calamitates: etsi grauius ferebat populus romanus: tamē q̄ diu bellū uiguit dissimulādo quieuit. Cōfecto autem bello & uictoria parata romani scelus militū suorū ulcersi pperantes: reginū obfederunt: ac tandem expugnauerūt. Ad quattuor milia militū tanti facinoris cōscia intus erāt. Eorū maxima pars dum acris ob metum supplicij restitit: in ipso ardore captæ urbis per iram cæsa. Trecenti solū uiri in ptātem redacti qui ē uestigio romā missi ī foro uirgis cossi: & securi percussi scelerati facinoris pœnas dedere. Vrbs & agri itemq; cætera prius ammissa reginis q̄ a cæde superfuerant a romanis restituta. Et regii quidem occupatores hunc finē habuere. Mamertini uero: (sic enim se se nuncupabāt:) Cāpani q̄ messanā inuaserāt: q̄ diu legio romana regium possedit auxilio eius freti: aduersus Siciliæ ciuitates se facile tutabātur. Oppressa mox legio ne & urbe reginis reddita destituti eo auxilio: inmaximas difficultates & ipsi inciderunt ex huiusmodi cā. Non multū ante id tps Syracusanorū copia aduersus eos q̄ rem publicā tenerent insensæ: duces p̄ seditionem sibi creauere: Arthemidorū: & hieronem: qui postea rex fuit. Is erat tunc admodū adulescens: Caterū sublimis animus: & generosa quædam indoles in adulescēte eminebat: Qui cura exercitus ac rerū gerendarū suscepta: cū tandem in urbem stipatus amatorū cæternis introisset. ac cives diuersæ factionis in eius uenissent potestātē Ita demētē ac modeste uictoria usus est: Ut populus syracusanus etsi plurimū insensus iis qui exercitus per seditionē fecerāt: tamen conspecta hieronis uirtute: eandē potestātē adulescenti tribueret. Hieron igitur exercitus primo mox & Syracusani populi honore sublatus: confestim maiora animo concipere cepit: quod ab initio cōsiderātibus ex actis eius nō erat obscurū. Principio enim ut quorū opus foret copias in expeditionem educere: ac ipse abesse sine mortu posset: Leptinem uirū potentem domi et multitudinē

Mamertini

hieron

pergratū accepta in matrimonium eius filia sibi focerū asciuit. Sic enim fidum urbā
 narū rerū parauit custodem: ne quis per absentia eius insurgeret: aut multitudinē sol
 licitare posset. Hæc domi prouisa: foris aut cū sciret copias syracusanorū (cōductus
 miles hic erat) sediciosas esse: rerūq; nouarū auidas callido consilio in mamertinos
 educit: non longe à centoripa cū obuiā haberet: hostis conductū militem oēsq; ue
 teranū exercitū in fronte locat. Ipse cū Syracusanis equitibus urbanisq; copiis lon
 gius substitit: quasi alio itinere: hostes aggressurus: hanc itaq; falsa auxilii fiducia cir
 cūueniri ab hostibus primā aciem passus: ubi eam cædi plane undiq; & interceptā
 cōspexit: ipse diuerso itinere abiens: Syracusanos incolumes oēs reduxit. Cōducto
 rū uero militū acie in medio hostium trucidandam reliquit. Quæ pene ad interne
 cionem cæsa est: ac sediciosus quisq; ut uoluerat in ea pugna necatus. Liberatus per
 hunc modū ueteranorum molestia: nouo ac fido milite reparauit exercitum: ac ubi
 oibus rebus satis structus paratusq; uisus est. In mamertinos superiori uictoria elat
 tos expeditionē non amplius simulatā inducit. Profectusq; cum his copiis ad lon
 ganū amnē: ingētī plio cū Mamertinis cōfixit. In ea pugna optimus quisq; Mamer
 tinorum oppetit: plariq; eorū duces impotestate hieronis uiui puerunt. His re
 bus cum syraculas uictorē exercitum summa gratulatiōe oīum reduxisset: haud di
 bio fauore syracusanorum sociorumq; rex appellatur. Factus igitur per hunc modū
 rex: hostes maiori nixu p̄mebat. Mamertini uero primum romanæ legionis auxilio
 ut supra ostendimus deinde hoc grani plio afflicti: quoniā hieronis potentia se re
 sistere posse diffidebant: diuerso consilio: alii ad carthaginēses cōfugiebāt: eorūq;
 quidam p̄sidium tutelæ gratia in arcem induxerāt. Alii ad populum rō: conuersi ut
 se urbemq; susciperet p̄cabantur. Et p̄ualebat sane apud Mamertinos romani po
 puli nomen: q̄ ipsi italici generis orti nostris potiusq; externis salutē suā creditā uo
 lebant. At romani per absurdum primo uidebatur: qui modo in legione suā ob oc
 cupatum cōtra fidem regum tam seuerē aduertissent: eos mamertinis eiusdem sce
 lens affinis opē ferre. Itaq; p̄tracta aliq̄dū res est in senatu: uariantibus patrum
 snis. Tandem quia honestas aduersus utilitatē pugnare uidebatur: rem infectā sena
 tus dimiserat. Nō destituerūt tamē Mamertini q̄ romā uenerāt: p̄cari sed fautoribus
 q̄busdam freti: rem ad plebem detulere: puicq; tandem apud multitudinem utilita
 tis rō: Periculofum enim uisum est: urbē tam p̄pinquā carthaginēsis abicere: gra
 uēq; eorum uicinitatē suspicabantur fore. Iam enī plus nimio carthaginēsiū pate
 bāt opes: q̄ppe nō affrica mō: sed etiā quædē hispaniæ loca ui & armis subacta car
 thaginēsiū parebant imperio. Insulæ p̄terea oēs sardonii tyrrheniq; maris Ma
 gna insup siciliæ pars carthaginēsiū erat. Venturā aut totam in eorum ptatem ni
 si quis Mamertinis auxilium ferret: haud ambiguum putabatur. Messana enim sulce
 pta confestim aduersus syracusanos nequaquā potentia pares bellum erant gesturæ:
 breui tpe q̄qd reliquum erat siciliæ subacturi. Hæc igitur cogitans. po. ro. ac neces
 sarium sibi ratus. Messanam seruare. ne a carthaginēsis undiq; italia cingeretur.
 Neu quasi pontem quendam ad inuadendum haberet: Auxiliandū Mamertinis
 decreuit. Cum ergo id placuisset Appius Claudius Consul traducere copias in sici
 liam. & Mamertinis opem ferre iussus profectiōem parabat. Mamertini autem de
 populi romani decreto certiores facti: carthaginēsiū p̄fectum qui in arce, positus
 erat in cautum circumsistunt: eumq; una cum p̄sidio urbe deiciunt. Post hæc iam li
 berius Consulem rō. per crebras litteras ac nuntios conuocant. At Carthaginēses:

Appius
 Claudius

possit intellexerunt presidio eorum a mamertinis pulso romanos uocari: ira simul &
 indignatione accensis: praefectum praesidiiq; eius culpa atq; ignauia arcem amisisset: i
 erucem sustulerunt: Mox raptim coactis copiis mari & terra aggrediuntur. Classe q
 dem pellorum statione posita. terrestribus aut copiis: haud procul messana castra
 inuati urbem praenebant. Accessit quoq; ad Carthaginensium uiolentiam Hieron
 syracusanus: qui tempus plane adesse ratus: quo Mamertini ueteres hostes penitus
 deleterentur inito cum Carthaginensibus foedere: ac socius belli factus: suo & ipse
 milite: suisq; castris alia ex parte Messanam obsedit. Ita binis per terram hostiū ca
 stris: mari aut classe Mamertini obsidebantur: Inter hac Appius Claudius Consul.
 ratibus ex neapolitanis: ac ceteris sociorum maritimis ciuitatibus. (Nondum enim
 po. ro. Classen ullam habebat) ex plebescito acceptis: per silentium noctis exercitu
 imposito Messanam aduehitur: traiecitq; celeriter freto in columas oēs copias an
 te urbem exponit. Hac prima exercitus populi ro. profectio extra Italiam fuit: pri
 musq; mari ingressus. Cum ad eam diem cetera omnia bella intra Italiam gessisset:
 quingentesimum iam post urbem condita annum: in haetruscis & samnitibus: cate
 riq; finitimis populis domitandis occuparet. **Expositio ergo in sicilia copiis: & in**
 tra messanam urbem inductis: consul nec tutum sibi exercituiq; nec satis e dignita
 te populi ro. obsidionem perpeti ratus (quippe non terram modo uerum etiā ma
 re undiq; hostis habebat ubiq; imminebat) Cōmeatus oēs interdudebat. pace pri
 mo res cōponere si qua posset: ea uero si negaretur freto: q̄primū decernere decre
 nit. Maxime nero e dignitate populi ro. uisum est ante oīa de pace agere. Nam fœ
 dera cū Carthaginensibus sapius ad eam diē renouata extabant: per quā etsi licebat
 po. ro. Mamertinos in amicitiam fidemq; suscepisse: tamen humanū uidebatur pacē
 nihil praesertim habiūrā nouemēti offerre: Seruata enim mamertinorum libertate.
 Syracusanis item in suis finibus consistentibus manus erat po. ro. Carthaginensium
 formidanda potentia. Missis igitur super his ad Carthaginenses: Hieronemq; lega
 tis: Cū utriq; pacem longe aspernaretur (quod reliquū erat) Consul milites cohō
 ratus aduersus hieronem & syracusanos educit. Nec hieron qdem detraxit certa
 men. Sed obuiā Consuli egressus acie structa dimicauit. Pugnatum ē aliq̄diu aequo
 Marte. Tandem uero plūi iē exitus fuit. Vt romani uictores magna parte hostiū ca
 sa: regem nudatū pene oībus copiis: usq; i castra persequeretur. Cōpulis in castra
 hostibus: romani spolia legerunt & in urbem se receperūt. Hieron aut metuens nō
 Castrensibus mō: Verū etiā urbanis rebus: proxima nocte deferens castris syracusas
 concessit: Carthaginēses quoq; auxilio hieronis nudati: percussisq; metu militibus:
 & uirtutem romanorum plus aequo formidantibus: soluta cōfestim obsidione: nō
 ultra castris fidem hēntes per Siciliā urbes: quae ipsorū infide erant diuiduntur. Cō
 sal paucis post diebus hostium agros cum legionibus ingressus: usq; ad syracusarū
 moenia longe lateq; populatus omnia. Vbi nemo obuiam prodibat. Messanam co
 pias reduxit. Hac ut gesta erant per litteris consulibus romae nuntiata: maiori spe pa
 tres plebemq; extulere ad bellum siciliā capescendū. Itaq; M. Valerium: & C. Octa
 uilium sequentis animi consules cum duobus consularibus exercitibus: magnisq; so
 ciorum auxiliis: in siciliam mittunt. Aduenta horum consulum quoniam praeter su
 perioiorem uictoriam duplicatum populi ro. exercitum duosq; consules pro uno uer
 sati in sicilia conspiciebant. Pleraq; mediteraneā ciuitates: quae infide carthagenen
 sium fuerant: ad romanos defecere. Hieron autem siciliā populus metu procullos

prima. in. sic.
 ultra italiā
 expeditio

Consules
 in.
 Valerius.
 C.
 Octauilius

& simul hostium vires auctas cernens: multis rationibus præstare duxit si qua fieri posset romanorum partes sectari. Qua consideratione inductus missa ad Consules legatione agere: de pace coepit. Consulesq; omnes siciliæ portus carthagenensium erant nequādo intercludi cōmeatus possent ad eam rem per opportunam syracusanorum amicitiam uti: oblationem regis non inuiti acceperunt. Tandem uero pax hieroni his ferme cōditionibus data. Vt rex Captiuos oēs romanorum sociorumq; sine p̄cio dimitteret. Vtq; talenta infuper argenti centum romanis penderet. cōmeatus exercitui auxilia ad bellum subministraret. Ipse rex socius & amicus populi rō. appellaretur. Has cōditiones romā delatas populus romanus iisdem quibus cōsules ratiōibus motus & simul quia magna pars belli sublatum iri uidebatur cupiētissime confirmauit. Post eam pacem hieron cōmeatas & auxilia quoties opus fuit subministrando in populi rō. tutela: usq; ad finem uitæ foelix gratorum omniū fortunatusq; regnauit. Carthagenenses uero cum intuerētur hieronem syracusanorū regem mutata fortuna hostem ex socio factum: romanorum autem in dies nomē augeri. Validiori ad resistendū potentia opus esse rati: lygures & gallos magna multitudine plures & hispani generis in supplementum scripsere. Quibus in siciliam ductis. Aggrigenti sedem belli: caputq; suarum rerum in sicilia constituunt. opportunitate urbis pellecti q̄ ea maxime in fronte aduersus hostes capacissima multitudinis & munitissima erat. In hanc igitur urbem cōtractis undiq; copiis magnaq; uiportata horreo simul ac belli arce aduersum romanos utebātur. M. Valerius & C. Octacilius consules foedere: cum hierone icto & ciuitatibus quæ a Carthagenensibus defecerāt in fidem acceptis: nihil aliud fere memoria dignum in sicilia cum gessissent: circūacto anno e prouincia decessere. Post hos creati Consules. L. postumius & Q. æmilius i siciliā ueniunt: hi susceptis ab antecessoribus copiis: primo ad uenta: demū administrandi belli cū inter se consularēt: placuit audaciusq; superiores fecerāt consules incumbere: nec iam leuia consentādo aut diuiso pluribus locis bello: sed ambos simul consules oībus copiis: Aggrigētinum ipsum pœnorum caput ac belli arcē inuadere: ut siue nō recusaret hostis cōfestim inirēt pugnā: siue recusaret inclusum mœnibus obsiderent. Profecti igitur eo consilio aggrigētinum copias admouerunt. Carthagenēses autem munitionibus urbis cōfisi: ac totius rei discrimē subire nō ausi ante mœnia militem continebant. Nec ad uocandos romanis copiam pugnandi facere. Cōsules igitur nō longius nouem ab urbe stadiis castrametati cum posteris diebus hostes intra mœnia crebris præliationibus compulsi essent obsidere urbem pergunt: Non ignari magnam uim frumētī a pœnis iam antea congestam: sed confisi q̄ amplius quinquaginta hominum milia intra mœnia obsidebantur: eam multitudinem quāuis magnam uim annone uideri absumpturam. Coepta igitur obsidione: & aliquādiu iam protracta cum per singulos ferme dies inter stationes romanorum & mœnia urbis: leuia dumtaxat prælia fierent: nec hostes quāq; amplius molituri crederentur: accepta est pene quodam die insignis calamitas: Matura segetes erant. Miles q̄ diuturnam obsidionem suspicabatur fore frequentior egressus ad segetum raptus properabat. Studium rei frumentariæ uacuafecerat pœne castra. Vagus per campum eques sine ordine sine duce uoluitabat. Hac cōspicatus Hāpibal Carthagenensium dux. Is enim aggrigento: copiisque præerat: magnam in spem uenerat omnem romanorum exercitum ea die opprimi posse. Itaque armari extemplo copias iubet: Vtbeque repente egressus: non leuibus ut

Consules

L. Posthumius

C.

Æmilius

hāpibal

solebat praeliis: sed iusta acie in stationes romanorum desertur. Oppressis subito impetu stationibus: magnaque caede edita: pars in castra eodem impetu ruens fossas implere uallum rescindere cepit: pars instrumentatores uagos: palantesque delata magnam per campos caedem aedebat: & in castris quidem agere resistebatur. In campis uero pulsi romani necubi consistebant. Poenus uictor ubique insultabat. Sed uirtus profecto cum saepe alias: tum maxime ea die rem romanam tutata est. Consules enim cum pluribus simul locis uallum rescinderetur: nec defendere castra possent: eruptione subito facta: non solum hostes auertere a uallo: sed eos insecuti procul fugarunt. Et qui pro campum agebantur eruptione suorum intellecta recurre ad castra ceperunt. Itaque reparatis uiribus numeroque ad auxilio: poenos qui castra oppugnauerant usque ad moenia persequuntur. Inde in eam partem qui palantes inuaserant conuersi totis campis praecipitem agunt. Caedes ea die romanorum poenorumque tanta fuit quod uterque inuicem uictor uictusque extiterat: ut iusta utrinque acie pugnatum uidetur. Ceterum tantus utrosque matas ex huius diei periculo inuasit: ut neque consules post hac tenere militem abire frumentatum paterentur: neque Carthaginenses impetum in castra romanorum amplius facere auderent. Itaque aequo utrinque mortu ali quodiu quieuerunt. Cum itaque hi qui obsessi erant non amplius in romanos exirent. Consules diuiso exercitu: alter ad esculapium templum: alter diuersa regione urbis ex ea parte quae ad heradium spectat castra mouere: inde ab unius castris ad altera castra duplici uallo: & fossa ab utraque parte urbem cinxerunt: per media autem loca crebra castralla excitarunt: ac praesidiis militum firmanunt. Commearum exercitui romano sociae ciuitates in herbesum oppidum summo studio congrebant. Ex eorum oppido (Neque enim longe aberat) milites percomode receptum ferebant in castra. Quinque per hunc modum menses romani Carthaginensesque manserunt: neutram imparterem re inclinante. Tandem uero cum necessaria propter ingentem multitudinem breui defutura appareret. Hannibal penesque summa imperii erat: rebus iam diffidens crebris litteris Carthaginem missis circumuallatidem urbis: & rerum necessariorum defectum quo obsessi praenebantur nuntiabat: auxiliumque ferre mouebat. Quibus tandem litteris permoti carthaginenses: magnum exercitum magnaque elephantorum numerum in Sicilia trans miserunt: Hannonemque cum his copiis ferre obsessis auxilium iusserunt. hinc iam durissima obsidentium conditio reddebatur: Nam si Hannoni nouoque exercitui obuiam procederent: obsidio tam diu protraheretur: ac iam pene ad extremum producta irrita labore erat deserenda. Sin perstarent in obsidione Hano cum exercitu uagari impune per siciliam: sociae ciuitates opprimere commeatus impedire poterat: re in consilio discussa: Placuit tandem consulis haud quam abscedere: Sed quasuis facultates ut urbe potiantur perpeti. Hano igitur cum his copiis quae nouiter delatae in siciliam fuerant: apud eridiam constitit: ibi intentus rebus gerendis cum omnia sagacissime scrutaretur: si qua solueret obsidionem ualeret. Tandem herbesum oppidum quod horreum exercitus populi romani ad eam diem fuerat: per prodicionem recepit: facultatemque commeatum romanis ademit. Cum nihilominus perstarent in obsidione consules: statuit hano quo magis facultatem importandi commeatus praecideret. Castra proprius ad mouere. Itaque herbeso profectus aduersum castra romana exercitum duxit. Antequam in conspectum ue-

hano

nissent Numidas equites ad lacescendum irritandumq; hostem pramittit. Ipse cum elephantis quinquaginta ac reliquo exercitu sequebatur. Numida igitur ut preceptum erat:q; tumultuarie ad castra delati:cum equitatum omnem in se concitassent: simulata subinde fuga:terga uerterunt:romanosq; audacius insecutos in ipsum uenientem Hannonem precipites traxere. Hic repente omnia poenorum agmina in romanos equites circūfunduntur; multosq; interficiunt. Reliqui effuso cursu castra te petere: coacti sunt. Hanno usq; ad ipsa prope castra fugientes insecutus: tandem reuocatis suis in colle qui toros dicitur: non longius fereq; mille passibus ab hoste castrametatus: commeatum importari omnino prohibebat. Ex quo plane accidit nō magis post hac. ab romanis carthageneses:q; romanos ipsos a carthaginēsisibus. ob sideri. Inter Urbem enim & castra Hannonis inclusi: inuicem pramebant: & pramebantur: nec difficultas sane rei frumentariæ dispar. Quippe paruo admodum com meatu: ab hierone syracusanorum rege: at eo ipso cum summo discrimine sustentabatur: qui tamen non nunq; sic deficiebat impediēte Hannone: aditusq; intercedente: Vt demum ea ui coacti consules deserturi obsidionem uiderētur. Nec solum cū rei frumentariæ defectu. Verum etiam cum ipsis prope diis ab romanis pugnatum: Tanta enim pestilentia exercitum inuaserat. Vt ceterarū languentium passim iacerēt: magnus defunctorum numerus per singulos dies offerrentur: Id uero grauitate cæli q; loca sunt pleraq; in ea regione palustria & diuturniori exercitus incubatiōe. p. autumnū tempus euenire consuebat: perauit tamen in his difficultatibus ferocia cōsulum: qui cūcta dura atq; aspera fere: potiusq; irritō conatu desistere constituerat. Et Hanno quidem penuriam ac pestilentiam qua hostes pramebantur: cernens copias in aciem non deducebat sperans consules tandem necessitate coactos obsidionem soluturos. Lenia tantum prælia per singulos fere dies inter utraq; castra promptissime adebantur. Duobus mensibus per hunc modū absumptis cum supraspem obstinacius romani prestantent. Et Hānibal multis atq; crebris per noctem ignibus necessaria in urbe deficere: nec multitudinem ppeti famē posse significare: Pernoctans tandem his de causis Hāno: & simul qui fame atq; morbo maceratos romanos facile superari posse confidebat: in aciem copias eduxit. potestatemq; pugnandi fecit. Nec sane consules nimis coacti ob eas quas supra retulimus difficultates pugna re cupiebant. Itaq; ut aciem hostium stractam conspexerunt: parte copiarum adire p. mendum obfessos si qua prumpere conarentur: relicta: ceteram multitudinem aduersus Hānonem educunt. Signo dato cum acriter inter se concurrissent: præliū diu atrox fuit. Tandem romani maiori conatu adnixi primam. Carthagenensium aciem loco mouerunt: motamque in elephantos precipitem egerunt: belluarū uero contentē in suos ruentes: tota agmina turbant: per eorum stragem sublecuti centurionem ac signa acriter inferentes ad extremum terga uertēte poenos coegerunt. Profligatosq; insecuti magnam eorum partem interfecerunt. Hanno cum reliquis effulsissima ad heraciam fuga se recepit. Consules elephantis fere omnibus qui prælio interfuerant captis: hostium insuper expugnatis castris commeatu & impedimentis direptis: plenissima deniq; uictoria potiti: in castra copias reduxerunt. Noctē quæ insecuta est cum propter ingentem letitiam ut in magna uictoria euenire con-

facit: tum etiā propter laborem superioris praelii negligentius ab romanis cu-
 stodiri fierent: Hannibal desperatis rebus tempus ad salutem suam suorumq; ap-
 tissimum ob eas quas supradiximus causas cōiecturatis in tempesta nocte cum his
 copiis quas aggregentini habebat egressus: ad munitiones hostium silentio perue-
 nit: ibi idoneum nactus locum fasibus manipulisq; palearum aquatis aggeribus: ne-
 mine penitus sententē: cum suis omnibus incolumis euasit. Id tanto silentio factū
 est: ut non prius e romanorum castris quisq; sentiret: q̄ iam plane diluēsceret: Sub
 primam uero lucem cum id romani factum intellexissent: insēcuti hostium uestigia
 paucos tardius iter facientes postremo agmine interfecerunt. Mox reuerſi ad castra
 ad urbem capiendam nullo iam repugnante contendunt. Signa portis infesta infe-
 rūt. Exercitum omnes intra moenia inducūt. Urbem locupletem & omni praeda re-
 fertam diripiūt. Septimo tandem mēse postq̄ obsideri coeptum erat: in populi ro-
 potestatem aggregētum peruenit: tanto sadore militum: & tolerātia ducum: ut ea ob-
 sidio inter paucas quae nunq̄ fuerit laboriosissima numeretur. Militi praeda omnis
 a consulibus concessa. Romae autem postq̄ nūciatū est fufos praelio carthaginēses:
 & urbem captam in populi ro. potestatem uenisse: sublati patrum simul: plebisq;
 animis maiora iam agitabantur. Nec aut mamertinos messanāq; seruasse: aut cartha-
 ginēsum opes in sicilia contriuisse sat putabant. Sed maiorū rerum spe concepta:
 p̄carios omni sicilia pellere cupiebant. Sic enim nō tutum modō uerum etiā glorio-
 sum sibi: nominiq; romano existimabāt fore. Auctoritatemq; & famam apud exte-
 ras nationes maiorem in modum augeri. Quoniā uero huius belli cōmētaria scri-
 pturi sumus: idq; maxima ex parte in sicilia gestum est: totum uero ut ostēdimus p
 sicilia susceptum: necessarium nobis uidetur. De situ eius insulae deq; populis qui il-
 lam incolūt: quae ab antiquis tradita sunt hoc loco referre. Constat enim nullā fere
 toto mari insulam clariorem celebratiorēq; fuisse: Sicilia eodē se fere modo ad ita-
 liam habet: quēadmodum peloponēssus ad aliam grāciā: nisi q̄ hanc paruo admo-
 dum freto ab italia dirimitur: illa parua admodum terra ad ceteram grāciam conti-
 netur. Forma uero siciliae trianguli quodāmodo speciem habet: Angulique ipsi toti-
 dem promōtoria ad extremum cōficiunt: a quibus Trinacriam poeta illā appellat.
 Horum qui in meridiem uergit: āgulus: & insiculum protēditur pellagus pachinus
 uocatur: a crassitudine aeris: ut nonnulli auctores sunt: nomine idictō. Qui uero ad
 septentriones spectat eum uocant pelorum: hic fretum quod inter siciliam italiamq;
 ætiosissimae interfuit ab occasu claudit: **linistrog** sui latere tyrrheno mari finem
 imponit. Nec fere plus distat ab italia q̄ mille quingētis passibus. Tertius angulus
 in lybiam ac hyemalem uergit occasum. Spectat autem maxime in ipsam carthagi-
 nem. Nec fere plus abest à littore affricae: q̄ milia passuum cētum uiginti septem.
 Hic Angulus sardoniciu pellagus: a Siculo diuidit. Appellatur uero Lilybeus. Tria
 sunt igitur totius siciliae latera: unū quod ad lybiam exponitur: atq; huius extrema
 sunt: a superiori q̄ pte Pachinus: ab inferiori uero Lilybeus. Ab his rursus duo latera
 cōtinuo sese coartantia ad italiā tēdūt. Hac lōge a leuco petra i unū coeūtia pelo-
 rū efficiūt āgulus. Ceterū hac duo latera: quae ad italiā coeūt: frequentia urbium por-
 tuq; nobilitate lōge iclita sunt. Supiori enī q̄ fere ad grāciā oriētēq; spectat solē

Siracuse Cackina Tauromenium: & Messana. Inferiori uero qđ tusco abluitor mā
 ri Panormiū: Drepanum Lilybeum clarissimę urbes existunt. Nam tertium illud la
 tus quod ad lybiam expositum diximus: totum fere importuosum: habet tamē ur
 bes Camerinam Heracliam Seluiūtā. Aggrigētā Antiquissimī omnium sicilię
 populorum incoluisse illam dicunt. **Criopes & Iestrygonē.** Quorum origo ne
 quaquā clara est. Vtpote a poetis magnisq; historicis memorata. Sicani post hos si
 ciliam habuere: quos alii indigenas eius perhibent: alii (quod uerius ac probatius
 est) ex hispania uenisse tradūt: sedibus patriis extortes: quę illis circa Sicorim am
 nem fuisse dicunt: indeq; aligdis pulsos in siciliam transisse: Ab his sicaniā primo
 uocitatam eam insulam ferunt: cum ante tinacria diceretur. Post hos uero siculi ex
 italia magno exercitu in siciliam traicere. Fuerunt autem Siculi uetustissimi italię
 populis: longosq; tempore domi potentes: ab eorumq; rege italo: italiā nomina
 tam perhibent: hi ratibus per propinquum fretum in siciliam transuecti: sicaniis &
 ceteris eius insulę cultoribus quos supra retulimus bello domitis: non iam sicaniā
 sed siciliam eam insulam nominauerunt. Optimosq; & feracissimos agros in ea te
 nuerunt. Sicanos autem in extremas sicilię partes ad meridiem & oceanum uersas
 pepulere. Fuit autem transitus Siculorum in siciliam trecentis fere annis: priusqñ
 ulla gręcorum ciuitas in sicilia constitueretur. Confecto deinde troiano bello: il
 liq; euerfo: troiani quidam profugi nauibus in siciliā aduecti finitima Sicaniis in
 coluerunt loca: atque in his urbes condidere: Eriem & Segesta. Fœnices insu
 per mari potentes plaraq; circa Siciliam promontoria incoluere: & insulas omnes
 quę sunt inter affricam & Siciliam quas mercaturę gratia frequentabant. Hę qui
 dem gentes & ab his profectę locis & nanc Siciliam incolunt. Alii uero eius insu
 lę cultores plurimum gręci sunt. Qui unde orti & quibus temporibus in siciliā ue
 nerint deinceps aperiam. Primum omnium gręcorum calcidentēs cuboia pro
 fecti duce Theodide Naxum urbem in sicilia cōdidere: quę postea thauromeniū
 appellata est. Anno deide post Naxum conditam secūdo. Corinthiū duce Archia
 qui fuit unus heracidarum. Siciliam nauibus aduecti: siracusas pulsos ex ea urbe si
 culis occurrit: Coloniamq; suę gentis in eo constituerunt. Erat tūc solū ea siracu
 sarum pars manibus cincta quę insula uocatur. Et hęc siculos habuisse cōstat.
 Mox crescente multitudine alię subinde partes ad urbem sunt additę: quoad
 eam quę postea fuit magnitudinē creuit. Hę duę primę gręcorum urbes in sic
 lia fuere. Sunt autem ab ea parte quę est inter pachinum & pelorum. Quinto de
 inde post siracusas anno theodes & calcidentēs e naxo profecti leontinos & Ca
 rhinam urbes superatis pręlio siculis pulsosq; ex his locis condidere. Colonialque
 suę gentis in eas deduxere. Per idem fere tēpus Lanus quidā megarensis: nouos co
 lonos in siciliam duxit. Consedit autem apud pantagium annem oppidumq; con
 didit nomine portilum: inde post aliquod tēpus a leontinis pulsus: aliud oppidū
 incoluit nomine tapsū. Eo subide mortuo Megarēs ex tapso profecti: hibleos
 occuparunt. Ibi cum annos quinq; & quadraginta supra ducentos incoluissent: a
 Gelone siracusarum rege sedibus pulsī sunt: eorumq; urbes euerfę. Sed anteq
 euerfę foret: annos circiter centum: noua ex megaris accita manu. Selinētē ut
 bem pulsos ex ea regione fœnicibus condidere. Gelas deinde rhodius & Anti
 famus cretenensis communi inter se iuncti fœdere: coloniam suarum gentium in

Sicani

Siculi

Erix

Segesta

Naxus

Thauromeni
uocatur

Siracuse

Insula

portilum

Tapsū

Selinētē

siciliam deduxerunt. Vrbe nq̃ posuerunt nōmine Geliām: Regio tamen ipsa & agri
 in q̃bus sita ē urbs: Indii appellātur. Deducta est ~~ante~~ **colonia** anno quinto & qua
 dragesimo postq̃ corinthii siraculas habuere: nomēq̃ est urbi inditum a Gelia flu
 uio. Post Gelā uero cōditā anno octauo supra cētēsimū geloi isti aggrigētū cōdide
 re. Principes uero ineducenda colonia cōdēdaq̃ urbe Agrigento fuisse perhibē
 tur Aristonis & Pistillus. Nōne uero aggrigenti ab amne qui praterfuit urbi indi
 tum est. Per idem fere tēpus cumaniq̃ ciuitas est Italiae a calchide orta) in Siciliam
 p̃zadatoris nauibus traicientes zandam occuparunt Siculosq̃ ex ea Vrbe pepule
 runt. Et coloniā suā gentis a cumis & calchide in eam deduxerunt. Principes uero
 ineducenda fuerūt Riheres cumanus: & cratimenes calchidēsis: zandā uero a for
 mae similitudine nominata ē: quod siculorū lingua falcem significat. Priores igitur
 zandae cultores post: pulsos sicules a cumis & calchide fuerūt. Sed posteris tempo
 ribus multitudo hominū a sāmo ac cetera ionia medos fugiens in Siciliam uenit:
 Cumaniq̃ & calchidēsis pulsus zandam ipsi incoluerunt. Nec multo post id tē
 pus Anxillas reginorū tyrannus famos inde pepulit zandamq̃ ueterem urbē euer
 tit: nouaq̃ nō longe ab his locis posuit: quā messānam nūcupauit: atq̃ ex mixto ge
 nere hominū compleuit. Itaq̃ lingua in ea urbe obtinuit mixta iter ionicā & do
 ricā. Messānam uero ab antiqua patria sua cōditor appellauit. Sita est aut̃ unius
 dici iter longe a zandā. Adheferūt quoq̃ his locis: Siracusani quidam exules p̃ se
 ditionem patria pulsī: qui melchide uocabātur. Hi cum postea omnes a mamerti
 nis pulsī sunt: quos fuisse campanos supra docuimus messānam occupasse. Acrā ue
 ro & casmenā oppida a Siracusanis condita sunt. Acrā quidem septuagesimo anno
 post Siraculas. Casmenā aut̃ uigesimo post Acras conditas. Camerina quoq̃ sir
 acusanorū colonia fuit deduxerūt eam dascon: & menecolos anno. c. xxxv. post sir
 aculas a Corinthiis occupatas. Sed cum postea rebellāssent ~~cum~~ **camerina** ab ipsis si
 racusanis euerfa est camerina. Restituit post illā gelas tyrannus siracusanorum colo
 niamq̃ in eam iterū duxit. Et hac rursus a Gelone tyranno euerfa est. Idem ipse q̃
 euerterat postea restituit: & nouos colonos pulsos ueteribus posuit: he ciuitates
 græcorū usq̃ ad tēpus peloponēssiaci belli in sicilia fuere. Ex quibus factū ē sen
 per nouis aduenis q̃busdam in ea insula p̃potentibus: ut Sicani & troiani primo a
 Siculis pulsī in unum cohirent: communiq̃ nomine elinii appellārētur: locaq̃ inco
 lerent ad carthaginem uersā: fodere quoq̃ & amicitia cum faniçibus iuncti. Et po
 stea Siculi ipsi a græcis ualidioribus superatis ac plerisq̃ locis pulsī mediteraneam
 duntaxat Siciliæ regionem ad italiam uersā retincent. Carthaginensium deinde
 potentia maiorem in modum aucta fenices iterum insurgentes græcis fere omnibus
 & Siculis dominabātur: quoad mamertini post occupatā messānam cuiusq̃ ne
 tos cum a hierone bello p̃merentur: ex his quas supra memorauimus causas roma
 nos in Siciliam superduxere. Romani igitur primū fuso hierone rege mox in amici
 tiam recepto. Agrigente isuper capto: & hostibus magno p̃lio superatis statuerūt
 om̃ino carthaginensium potentiam e Sicilia dedere. Quare ~~eo~~ **eo** proposito acius
 incubentes. L. Valerium & T. Octacilium sequentis anni consules: magno militum
 delecto habito in Siciliam mittunt: Carthaginenses autem insuperabiles romano
 rum uires ac propositum belli cementes: terrestribus copiis non amplius con
 gredi: sed maritima potentia qua plurimum pollebant incumbere statuerunt. Ma
 gna igitur parata classe: cum sine ulla controuerfia mari dominarentur nō solum

Gela

Aggrigentum

Zandā

messāna

Acrā

Casmenā

Camerina

Elinii

Consules

L.

Valerius

T.

Octacilius

maritimas siciliæ ciuitates in fide cōtinebāt: sed diuersum littus aduecti: Italiæ oras crebro populabantur. Atq; ita quodammodo æquatū erat bellum romanis terra: Carthaginēsis mari pualentibus: huiusce rei argumētū fuerit: q; post expugnatū aggrigentū multa siciliæ mediteranea oppida. ob metū exercitū ad romanos defererant. Post aduentū rursus classis non pauciores maritimæ urbes metu potētiæ adductæ: carthaginēsis se dederant. Ita par utrinq; ratio belli existebat: nisi q; afflicta qdē expers oīno cladis. Italia nōnūq; hostiū incursionibus vexabatur: Hac igitur cernens. po. ro. classē parandam & aduersus carthaginēses mari cōgredientem: quādo aliter nullū finem habiturū certamen apparebat: necessitate quodammodo adductus cogitauit. In quo maxime quis admiretur populū. ro. generositatē & incredibile magnitudinem animorū: homines enim maritimarū rerū penitus rudes: aduersus Carthaginēses mari exercitissimos gbus iā inde a maioribus parta: & ueluti hereditaria relicta erat naualis potētiæ gloria: & principatū maris cōcessione omniū per id tēpus obtinebant classēq; agnā habebant: ipsi sine ulla classē: sine ullis naualibus: sine experientia deniq; ulla: naues raptim facere mari una progredi properabāt: nihil interesse putantes terra ne an mari aduersus hostē cōgrederentur: Hac igitur cupiditate incēsus populū. ro. cētū & uiginti nauium classē adificādam curauit. harū uero centūquinque remes fuerunt: reliquæ tritemes. In huius classis apparatu maxime difficilis fuit quingremiū confectio: quoniā huiusmodi nauigis nemo per id tēpus in italia utebatur. Nec erat qui eorū adificatio nem teneret. Ceterū una Carthaginensium quingremis: quæ dudū apud messanā a Claudio consule excepta fuerat: exēplar eius generis faciendi præbuit. At hāc inspicētes fabri quingremes adificarūt. Dum naues fiebant in terra multitudo rudis ad remum exercebatur. Exercitatio eiusmodi erat: Subleui in harena p. ordīnem collocatis remiges infidētes ad uocē pceptoris brachia reduceret: ac remos p. arenā mouere docebātur. Iam. C. Cornelius & C. duellius consulatū inierāt. Classis cornelio: terrestres in silicia copię Duellio obuenerāt. Itaq; C. duellius in Siciā p.fectus exercitū a superioribus cōsulibus accepto: q; ad bellum pertinebat terra administrabat. Cornelius autē paratā classē & in mare deductā: cum hoies aliquādiū in aqua exercuisset: ipse cum sexdecim nauibus messanā cōtēdit. Reliquam uero classē iuxta italiæ oram subsequi iussit. Cum messanā peruenisset consul: ac ea quæ necessaria erant pro tēpore paruisset negociis poscētibus easdem habens naues Lypparas nauiganit. Lyppara insula in tuseo mari sita nō longius a siciliā: q; milia passuū. distat. Per idem tēps Carthaginensium Classis panormi consistebat. Præter autē illi Hānibal quē ducem apud aggrigentum fuisse ostendimus. Is igitur cognito aduentu consulis. Bonodem quendam ex senatu Carthaginensi hominem cum uiginti nauibus circum ea loca dimisit: qui noctu lypparas superueniens: naues romanas in ipso portu nactus inclusit. Cornelius subito malo circumuētus cum quid ageret: quo ne se leuenteret haud satis constituere posset: inter spem et terpidationē in colloquiū euocatus fraude punica itercepit. Vt enī colloquiū uenit: cathenæ illi iniectæ sunt: & p. captiuo adductus: Ita sexdecim romanorū naues una cū romano cōsule abductæ ad Hānibalē q; panormi cū reliqua classē erat: magna cōfesta res Bonodes reuertitur. Arrisisse hoc initio fortuna Carthaginēsis uidēbatur: sed paucis post diebus qū i alterutro eludens nō dissimili classē illos afflixit. Hānibalē enī nō tā errores captiui cōsulis p. aliena exēpla reddiderāt: cātorēq; extulerāt: secūda

Consules

C. Cornelius

C. Duellius

Lyppara

res: & ad fiduciam animi erexerunt. Itaq; cum audisset reliqua romanorum classem
secus Italiae litus nauigantem siciliæ appropinquare: cupiens ordinem structuraq;
hostium cernere: quingenta nauibus e sua classe delectis Italiam petiit. Ibi cum per
orâ Italiae contrariò q̄ romana classis cursu ferretur: in eam iprouiso incidit. Circunda
tas ergo ab hostibus ac subita ui oppressus: naues fere oēs amisit. Ipse quoq; inter
captus ac plane inclusus cum iam p̄ captio haud dubie haberetur: p̄ter spem suam
atq; hostium iter manus delapsus: tandē cum paucis suorum euasit. Romani hic pri
mum Cornelii consulis aduersum casum & amissionē nauium apud lypparas: ipsi
carthagenensibus q̄ captiui erant referentibus cognouere. Itaq; cōpēsata utriq; cla
de: & merore latitia permixto. iter cōferre i siciliā pperarunt: ne desperatis forte te
bus ciuitates ad Carthagenēses deficerēt. Cum ergo in siciliā peruenissent C. Ducl
lium alterū cōsulē quē in siciliā pfectum supra ostendimus: sibi aduentus certiorē fer
re: reinsq; iussum expectare ostenderunt. Consul q; mari potius: q̄ terra cōgressuros
Carthagenēses putabat. Quippe iam pridem ut docuimus terra cedentes rei naua
li innitebantur: cura exercitus tribunis militum comissa. ipse ad ea loca in qbus clas
sis romana erat contendit. Cūq; nō longe abesset hostiū classis. ac futurū plū appa
reret ad certamen se se uterq; parabant. Romanorum ualidū q̄dem sed tardā & ad
celeritatē parū cōmoda erant naues. Carthagenēsum uero celeres et ueloces. Huic
igitur pti metuentes romani: quo ludificadi facultatem p̄cipiāt hosti: coruos quos
possent reuocare singulis aptāt nauibus: ea fuit machina in hunc modum structa: li
gneū robur in prora destinauitur longitudine quattuor ulnarum. Latitudine ue
ro trium palmorum. Sup̄ id robur tabula inherēs scalas cōiciebat: quarum erat
latitudo pedum q̄tuor. longitudo ulnarum sex: hæc rursus ab utroq; latere genu ad
usq; manitæ erant. In harum uero extremō ferrum erat in malī formā acutum. Anu
lusq; in sup̄ fune illigatus iminentem machinā sustēbat: ut ergo adherēbat hostiū
nauis laxato fune scalæ dimittebantur: ferrum pōdere ac ui roboris sup̄ hostilē na
uem delapsū figebatur. Sed aduersa prora erat: milites bini p̄ scalas descendebāt.
duo primi scuta p̄ferentes deniq; subinde latera scutis p̄tecti. Sin aliqua erat hosti
lis nauis in eam coherētē ex tota simul nauī desiliebat. Ita ludificandi facultate p̄
repta pedesite stabileq; certamē hostes certare cogeāt. Structis paratisq; oibus
qbus ad plū opus fuit. Cōsul aduersus hostes pugnaturus nauigauit. Carthaginē
ses p̄ id tps nō longe a Mylis stationē habebāt: q̄ ut aduentare hostes intellexerūt:
magna affecti latitiatq; maritimarū rerum experientia se longe p̄stare: nec in ea re si
bi pares eē romanos arbitrabantur. Centum & triginta nauibus aduersus hostes i
altum feruntur: tanto cōtēptu: ut ad p̄dam se nō ad pugnam proficisci iactarēt. Vt
ergo appropinquarunt inter se classes machinæ in singulis protis cōspectæ aliq̄
diu incertos p̄ rei nouitate penos tenuere. Tandē quicquid id foret omnino sp̄er
nentes rudiat: impentiaq; hominum densa contrariis protis in classem romanam
ferunt. Romani ut institutum erat coruis repente dimissis ut quæq; obuiam erat
nauis colligebant: inde in eam euadentes cominus gladiis rem gerebant. Itaq; Car
thagenēsum nauelq; primæ in romanos impetum fecerant breui capiūt. Inter
quas fuit prætoria septimemis: quā pyrrhus epyrotarum rex in italia & sicilia habuif
se dicebatur. In ea hunc uestus hannibal Carthagenēsum dux: cum iniecto coruo
expugnaretur ipse in scapham saluti suæ fuga consuluit. Reliqui uero Carthagenē
sum qui aliquo intervallo sequebantur: ut primas suorū naues ab hostibus captas

in altum delata obuio excepit hostes: hic post magnū certamen romani decē Carthaginensiu naues planas capere: octo mari submersere. Reliquæ naues fuga arripa in lypparas: ut ab initio instituerāt se recepere. Ceterū ex eo plio ac opinione nūq̃ euaserūt: ut primas uictoriæ partes sibi ipis uindicaret. Romani q̃ maiorem nauū numerū capissent: q̃ deniq̃ hostem fugassent: Carthaginēses q̃ nouē romanū naues primo impetu submersissent: q̃ inferiores numero totā classē romanā aliquādiu sustinissent: his accensū studiū maiora parabāt. Roma interea saepe in senatu: saepe etiā apud plebem agitatū est: nūbellum transſerre in affricā p̃ſtare: facilem enim deſcēſum & imbelles libiæ populos eſſe cōſtabat. Præterea ut in longa pace omnis generis præda reſertos agros. Ea res trāſſerre illo bellū hortabatur. Et ab ſicilia facilius detrahi: carthaginēſes poſſe domi inſecto periculo uidebāt: q̃ ſi in ſicilia ipſa certaretur: his rationibus tandē conſulibus p̃miſſum: ut ſi id eſſet p̃u. exiſtmarēt fore copias in affricā traducerēt: bellumq̃ ab Sicilia in lybiā tranſſerēt. Ad hoc claſſis paulo amplior illis decreta quinquere miū trecentarū & triginta. Cōſules erant Marcus Attilius regulus: & L. Manilius uiri fortiffimi: & in primis bellicarū artiū periti: Hi cum in affricā traducere copias ſtatuiſſent e meſſianæ portu: ubiq̃ nāq̃ tota claſſis romanā conuenerat: mouētes præter dextrū ſiciliæ latus ſuperato pachinni promontorio Tenomon uenerūt: q̃ in his locis exercitus legioneſq̃ claſſeſq̃ expectare inſtā poſtulabātur. At Carthaginēſes cognita romanorū uoluntate diuerſo ipſi cōſilio bellum in ſicilia retinere: & tranſitū in affricā hoſtium impedire cōſtituerāt. Ad hoc ipſū maiorem claſſem: & illi paratā in qua trecentæ: & quiquaginta naues erant: Lilybei cōtinebant. Cū ergo his qui traicere in affricā illis uero p̃hibere propoſitū eſſet: atq̃ ex eo certamen haud dubie appareret futurū. Romani delectos milites in nauibus collocaret: qui & nauali plio ſufficerēt & in terra affrica expoſiti bello gerēdo idonei foret. Cūq̃ egreſſe quoq̃ portatū eſſent rates cōplures quibus equi traicerētur ad claſſem traducuntur. Paratis tandē oibus naues cōſcēdūt. Singulis q̃nq̃ remibus trecēti remiges: & legionarii milites cetū uiginti iponebātur. Eum numerū carthaginēſes pariter romanūq̃ ſeruabāt. Fuerūt autē i claſſe romana hoīum milia ſupra cetū & q̃draginta. Carthaginēſes uero delectos ſolū ad nauale plū hoīes claſſi ip̃oſuerāt. Horū tamen multitudo fuit ſupracētū & ququaginta milia. Quarū rerū magnitudinē: nō mō p̃ſens q̃s & cernēs uerū etiā audiens obſtupēſcat. Totā romanā claſſem quadripartito cōſules diuiſerāt. Harū ſingular p̃tes duabus appellationibus uocitabātur: prima q̃dē p̃s prima acies & prima claſſis. Secūda item ac tertia eodē mō. Quarta uero & poſtrema ut ipede ſtri exercitū triarii appellabantur. Forma & ſtrūctura totius agminis in ſpecie trianguli fuit. Cuius in prima erāt fronte ſexremes duæ: quarū in altera M. Attilius: in altera L. Manilius ferebatur. Hos prima & ſecūda claſſis ab utroq̃ cornu ad unam ſequēbātur: ita ut roſtrū cuiuſq̃ ſecūde: nauis extra reſpiceret. Per hunc modū dilatatis paulatim aciebus trianguli reſultabant latera. Mediū inter has ibat tertiu agmē cui rates equitū erant tributæ. Triarii extremū claudebant. Pariter extenſo agmine: quaſi baſim trianguli faciētes: hæc forma expeditiſſima: & ad reſiſtēdum aptiſſima uiſa eſt: Carthaginēſes interea ex Lilybeo ſoluētes heracliam uenerant. Inde conſpicati romanā claſſem in quatuor & ipſi partes copias diuiſere: Harum tres in altū delatæ: extenſo longius dextro cornu: quaſi hoſtem circummentura conſiſtebant. Quarta id ſiniſtrum erat cornu: propter litus aſſabat: Prioris omnibus in hoſtem

conuerſa: Duces erant Carthaginienſium: Hanno & Amilcar: Quorum Hanno cum
uelocibus nauibus ex omni claſſe delectis dextro præerat cornu. Amilcar uero cū
omni robore medium agmen regebat. Sic igitur utrinq; ſtructæ cum iam in propin-
quo eſſent. Carthaginēſes magno ac terribili clamore ſublato romanos inuadunt:
Reclamat̃ur ab romanis altiffime: nec minus iſeſte illis occurritur. Cōſules primo ſta-
tim cōgreſſu tenuem & excelsam hoſtium aciem naſti: ſuam uero ſumā & cōpoſitā
ut ex utriuſq; ſtructura oſtēdimus: medium pœnorū agmen magno impetu perſum-
punt. Illi uero celeritate freti: idq; ab Amilcare primo docti: ut romanorum claſſem
diſiugerent ex cōpoſito cadunt: quo facto prima & ſecūda romanorū claſſis cupi-
dius inſecuta longe ab reliquis ſeparātur. Nam tertia quī claſſis cui rates equitū tri-
butas diximus. Item triarii qui extremum claudebāt agmen tardius ſequebātur. Cū
itaq; longe diſiuncti eſſent a ~~ſuis ſigno cœſi~~ Amilcaris ut ante cōuenerat ſublato;
repente naues hoſtium undiq; in romanos uertūtur: ac primam & ſecundā claſſem
in quibus cōſules erant circūſiſtunt. Cōmittitur magnum prælium: ac dubio euentu
aliquādiu pugnatur. Hānonem dextro Carthaginienſium cornu præſuiſſe diximus.
Is ubi pugna implicatas conſpexit primas romanorū acies: a pellago cum ſuis nauib;
dius cōuerſus triarios inuaſit. Cōmittitur & apud triarios atrox præliū. Dūq; hāno-
ni reſiſtūt: tertiuū romanorū agmen: cui rates equitū tributæ erāt: aliquāto pceſſerat.
Hac quoq; quarta Carthaginēſiū acies a littore inuadit. Ita tres nauales pugna uno
in tempore diuerſis locis committantur. In quibus celeritate qui & arte ambiendi
eludendiq; longe præſtabant carthaginēſes: ſed cum ad manus uentū erat robore ac
uirtute romani præualebant. Numerus aut̃ nauī ſingulis pugnis erat pene par. Nā
& duæ carthaginēſium acies aduerſus duas romanorū quæ primo anteceſſerant &
aliis in locis ſingula aduerſus ſingulas certabāt: Hic quos clamores quos ſtrepitus
quos deniq; caluſ aut horrores fuiſſe dixerim: tria magna plia: unū ſub tps p̃is in-
ter ſe diuiſa ſpatiis: telis & gladiis immiſſione nauium & oī perniciē certantia cōſpi-
ciebantur. Multe ubiq; fractæ naues: multæ ſalo immerſæ: ueſtores naufragos p̃ un-
das effuderāt: alios tabulis: alios remis: multis etiam ſcutis ipſis annittētes: Ruſeſce-
bat cruore fluctus. Naues p̃ corpora hoīum iter facere cogebātur. Clamore ac uoci-
feratione cælum & littora reſonabant. Verſabatur enim in ea pugna naues roſta-
tæ paulominus: q̃ ſeptingentæ p̃ter onerarias quæ aut trahēdorum gratia equorū
aut cōmeatus cā ſecutæ fuerant. Itaq; id nauale plium ſtructura acierū: & multitudi-
ne nauigiorū: terreſtre quodammodo uidebatur. In tāto igitur ac tam atroci certami-
ne: tādem uictoriæ initium inde ortum unde pugna inceperat: Cōſules enim am-
bo in prima pugnabāt acie. hi circūdati ab hoſtibus cū diu egre reſiſtiſſent: Demū
cohortati ſuos: uiolentia & arbore naues carthaginēſium perſumpunt: alias capiūt
alias ſubmergunt. Si quæ naues reſiſtebant in es cornis iniectis milites trāſende-
bāt: ac ſumma uirtute dimicabāt: proderatq; nō parum q̃ in oculis cōſulum res gereba-
tur. Plura enim milites in plūis faciunt uel ignominia mortu uel gloria cupiditate: q̃
uirtute. Ipſi quoq; cōſules tales erant: ut quēuis etiam ignauum ad fortitudi-
nis opera quirent incēdere. Primi oīum pugnas capeſcere laborantibus ſuccurrere.
Vbi maius erat periculum ultro ſe offerre: alios cohortari: alios monere: his bonis
artibus impigre freti: tādem hoſtes exuperāt. Fit magna Carthaginienſium cædes:
Multæ eorum naues ſubmergūtur: aut capiūtur: reliquæ ſeſe fugæ mādārūt. M. Atti-
lius regulus ubi prima claſſe proſtigatos hoſtes fugatoſq; cōſpexit: collega ad eorū

tum reliquias psequēdas relicto: ipse cum secūda aciei integris nauibus triariis succurrit. Illi ab hānone circūdati iam pridē sumo indiscrimine uersabātur. Aduēto cōsulis triarii audacius resistūt. Consul magno aīo in classē hānonis ruens incredibillī uirtute hostes inuadit. Fit & hoc loco magna cades. Naues multæ expugnātur: nō nullæ fractæ: & armamētis nudatæ salo mergūtur. Deniq; accipiti malo circūuentus hānosq; a fronte simul & a tergo sui oppugnabātur: fugā arripuit ac celeritate fractus in altum deferitur. Resabat tertia pugna quæ littori erat p̄xima. In hac romani plurimū laborabāt. Nā & aliquāto hostiū numerus illos circūsteterat: & ita in artū coegerat ut uix explicare se possent. Deniq; iam pridem perisissent: nisi coruos ueriti Carthaginēses: smittere naues formidassent. **Hoc igitur metu ab inuadēdo** abstinebāt: sed arte quadā circūseptos p̄pellere ad littus nitebātur. Nec certe iam lōge aberant: nec ulla salutis spes supesse uidebatur. In hūc modū laborātibus uno ferme tēpore. Attilius uictor triariis & Manilius a prima classe diuerso itinere succurrunt. Nāq; in medio hostes: fr̄quētes eorū naues plenās capitis. Reliquæ in littus aduē frangūtur. Romani tribus maximis p̄liis hostibus supatis: ubiq; uictoria potiti fuerunt. Fractæ sunt in his p̄liis romanorū naues quatuor & uiginti. Carthaginēsiū uero supra triginta. Plena autē nulla a carthaginēsiū capta. Ipsorū uero quatuor & sexaginta romani plenās coepere. Post hāc pugnam cōsules paucis diebus in Sicilia cōmorati: quas coeperāt naues repararūt: & ad classē adiūxerunt. Frumēto deinde ac ceteris quæ usui sunt ipositis: nullo iam phibēte in lybiā nauigarūt. Mercuri eff in affrica p̄montoriū: longe in pellagus cōtra Siciliā protēdens: Eo romana classis primo applicuit. Inde rursus fracta atq; parata ad urbē clipeā peruenit. Cōsules nō lōge ab urbe copiis in terrā expositis naues subdixerunt: ac uallo & fossā circūdārūt. Inde ad urbē Clipeā uerfi: obsidere illā & opdugnare aggrediūtur. Carthagine interea ualde trepidatum fuerat: cū & suos duces nauali p̄lio supatos & romanos uictores aduentare in affricā nūciaretur. **Fuitq; oīum opinio. Cōsules** recto itinere carthaginē ipsam infestis signis petituros. Itaq; hānone p̄pere cū his nauibus quæ reliquæ fuerāt a pugna carthaginē accersitū. Armatis insuper urbanis copiis tutari Urbē portūq; iusserunt. Sed postq; cognouere expositis in terrā copiis nauibusq; subductis Clipeam urbē a romanis obsideri posito domi metu: exercitū parare ac terra hostibus occurrere statuerūt. Dum copiæ a Carthaginēsiū parantur. Cōsules inter hāc expugnata urbe clipea: p̄sidioq; militū iposito oēs subinde copias in agrū Carthaginēsiū educunt: nulloq; obistente lōge lateq; regionē populantur. Villarū adificia opulentissime **omanisq; structa in cōditiū p̄dam** oīs generis capiant. Captiuorū hoīum capita supra uiginti milia ad naues adducunt: his rebus gestis legatos romā mittunt qui expositas in terra affrica in columes copias: etiam captam urbem clipeā ac cetera ab eis facta exponāt: & quæ natura sit locorū: quantē hostiū copiæ q cōsulum aīus: qbusq; ad bellū sit opus: senatū populūq; edoceāt. Post missos legatos cōsules lōgius cum exercitū p̄gressi alia subide appetendo loca cūcta ferro igneq; innoluunt. Cōmeatus affatim: in urbe solo ac diu pacato aderat. Populi ibelles & ad p̄dam nati militem facile ditabant. Cum hac esset fortuna rerū: litteræ senatus afferuntur: qbus alter cōsulū cū pte copiarū in italiam redire uidebatur. Alter cum reliq; copiis manere ad bellum in affrica gerendum. Cognita igitur senatus uoluntate & si piculofissimū uidebatur: tam remotis alienisq; regionibus: tamq; ualido terræq; maris p̄pino hosti: copias disiongere p̄sertim cum

Mercurij
p̄montoriū

magnos delectus habere: & undiq; exercitū cogere hostis nūciaretur: tamen ut di-
 cto senatus parerēt: inter cōsules cōuenit: ut M. Atilius regulus cum quādecim mili-
 bus peditū: & quingentis equis: nauibusq; rostratis quadraginta in Affrica ad bel-
 lū carthagini inferendū pmaneret: Manilius at cū cætera classe ac aliis oibus copiis
 in italiā rediret. Hac igitur partitione exercitus facta. Manilius captiuus ac pda navi-
 bus ipositis ex affrica solues. Sicilia primo mox italiæ oram pteruectus ad thye-
 rina. in columis hostia puenit. Regulus aut post collegæ discessum cū residuis co-
 piarū rursus agrū hostiū ingressus: magna insup clade regionē afflixit. Per hoc tps
 apud Bragadam fluiū castra habes. M. Atilius serpentē horrendæ magnitudinis
 apud ripas eius fluminis stabulantē balistis & cathapulis oppugnatū occidit. Cu-
 ius postea corium romæ delatū centū uiginti pedū longitudinē habuisse qdam me-
 moria pdidit. Post hæc urbē quā Adin uocat obsidere: & expugnare aggressus
 est. Dum circa illā moratur. Cōsul: Interea Carthaginēses magnis equum: peditūq;
 copiis: magno insup elephantorū numero cōtractis duces pferant duos: Hasdru-
 balē Hānonis filiū: & Boscharū. Accersierant quoq; Hasdrubalē a Sicilia quē nana-
 li plio interfuisse memorauimus. Hic heraclia solues milia peditū quinq; sexcentos
 equites Siculo bello exptos carthaginē traiecit: tertiusq; ipse dux additus curā bel-
 li una cū Hasdrubale & Boscharo habere iubetur. Cū de administrando iter se du-
 ces cōsultarent bello. Placuit copias aduersus romanos educere: ac suis q apud adin
 obsidebantur opē fere. Nec tantā uastitatem: populationēq; regionis cōtra decus
 nois ipeniq; sui tolerare. Romani iam ad urbem aggerem egerant summa: ut adin
 oppugnabant. Nec oppidani resistere diutius poterāt. Ob hæc pperantes Cartha-
 ginēses duces: cū oibus copiis pfecti: in pximo edito atq; aspero colle castra po-
 suerunt: ita ut inter castra & urbem romani medii essent. Atilius oēm uictoria spem
 in elephantis & equitatu habere hostes intelligebat. His enim longe p̄stare: robo-
 re aut legionum ipares esse. Vt igitur hāc eorū spem opportune puerteret minime
 expectādum celsuit: donec hostiū copię in planiciē descenderent: sed uocatis tribu-
 nis & cēturiōibus: de secūda uigilia cum duabus legionibus circūire mōtem: ac in
 se q maxie concitare iubet. Ipse uero quā pximum iter erat sub collem cum reliquo
 exercitu succedit. Tribuni ac cēturiōes ab Atulio pmissi cum prima luce mōtē i-
 stius ascendere cepissent: ois repente multitudo e castris sese obuiam illis effudit.
 Sed neq; eqtatus per abrupta ac pcliua loca qq̄ ualebat: Nec elephantorū opus
 erat ullum. Veterani tārū milites nuper e sicilia cum Hamilcare aduecti e superiori
 loco egregie dimicabāt: legionēq; romanas pedē referre aliquātō coegerant. Ma-
 gna cū uirtute romani adnixi uim ac naturā loci pene superabāt. In eā pugnā intēs
 cunctorū ais: Cōsul repente alia ex parte superato mōte ppter castra hostiū appa-
 ruit. Cōclamari captū est uehementissime a castris: quo clamore cōteriti qui pliabā-
 tur omisso priori certamine aduersus cōsulem recurrerant. At hūi q cū Atulio erat
 superiorē nacti locū facile hostes deiciunt. Et tribuni legionēq; q mō pedē retule-
 rant: acius in hostē conuersi ab radice montis istabant: ita in medio, circūuenti ho-
 stes undiq; cadebāt. Deniq; magna parte eorū cæsa: reliqui sese per abrupta p-
 pites dantes euasere. Romani pulsifugatisq; hostibus: & illorum castris ponti: ad
 urbē quā obsidebant reuertūtur: eaq; sublata iam auxilii spe confestim capiūt. Post
 hæc Atilius cū exercitu pfectus Thimes oppidū quādecim milibus passū a cartha-
 gine circūfilit: atq; expugnat. Apud id oppidū (quoniā opportunissimū bello urbi

Serpens
 magnus

hasdrubal
 boscharus

Thimes
 oppidū

carthagini iſſerēdo uidebatur. Cōſul legiōnes collocat. Sedeq; ea belli atq; arcē uti-
tur. Carthago enim in p̄mōtorio quodā ſita eſt: in mare p̄tendēs. Supra urbē uero
qua id p̄mōtorij ad ceterā affricā cōtinetur: palus regionem coartat. Ita ut pua ad
modū planities iter paludē: & alterū mare relinq̄ter. In his uero locis Thimēs ē op-
pidū qđ iter paludē ac litus regionē claudir. Nec plus diſtat a Carthagine q̄ q̄nde
cum milibus paſſiūs. Apud id ergo oppidū cōſiſtēs. M. Annilius oēm a terra aditum
carthaginēſibus abſtulerat. Nec multū ea res ab obſidione diſtabat. Carthaginēſes
uero ingētib; plīs mari terraq; ab romanis ſupati: amiſſa iſup agri p̄ter: & magnis
cladibus aſſiſti: exiguā ſpem ſalutis trahebāt. Poſt nouiſſimū enim plīi quo ab ro-
manis fuſi fugatiq; fuerāt: Numidarū igens multitudo ſpe rapinarū pelleſtaui agri
Carthaginēſem p̄datū uenerat: a gbus plures p̄pe clades inſugebātur Carthaginē-
ſibus: Sociiſq; q̄ ab romanis. Multitudo enim uaga & rapax gnara inſup locorum
oīa rimabatur: Fuga ſimul oīum peccorū ~~ex agris in urbē cōtulerat~~ & trepidatio
ne oīum erat. Ammiſſo frumēto: populatis agris: impediēte inſup obſidionis metu
ab romanis fames haud mediocriter p̄mtere urbē coepit. Tātis aſſiſti cladibus: nec
qđ agerent: nec quo ſe uerterent ſatis apud ſe cōſtituere poterāt. Placuit tandē quo-
niā cetera oīa extrema uidebātur legatos ad Cōſulem mittere: ſi de pace cū roma-
nis cōuenire poſſet. Maxime uero ea fiducia ad pacē perendā ducebātur: q̄ longo
ante id bellū tpe foedera & amicitia fuerāt: inter romanū & Carthaginēſem popu-
lū cōtracta: ac nuper i pythi epirotarū regis aduētū: magno cōſenſu utriuſq; popu-
lū renouata: itaq; hoc fundamēto ſuperioris beniuolentia p̄ſentes diſcordias facile
ſopiri poſſe arbitrabātur: quando nō odio neq; acerbitate ſuſceptū erat bellū: Sed
mortū quodā maioris potentia: qua ne cōculcāretur italia romani formidārāt. Prin-
cipes igitur ciuitatis ad id munus delecti: cū ad cōſulem ueniſſent: agere de pace coe-
perunt. Multa circa id a Carthaginēſibus legatis diſta: cur pacē cōcedi: petētibus
p̄ſentim capientibuſq; p̄ſtaret. Amicitia iſuper: & foedera ſapius iter utrūq; populū
renouata ex ſcripto recitauerūt. Et ſe ſidos uetuloſq; **populū ro. ſocios** aſſerentes.
Caſas aut belli nō ex qb̄ſdā iniuriis: ſed inani ſuſpitione cohortas attenuare ſu-
ſceptū eām nitebātur. Quoniā uero in foederū mentionē incidimus utile putamus
ab initio repetētes foedera ipſa: Vt ſcripta cōtentaq; fuerāt p̄ cognitione rerū hoc
loco iſerere. Primū foedus iter utrūq; populū initum eſt: ſtatim poſt Tarquū regno
pulſum. L. Iunio bruto: & M. Valerio cōſulibus in quo hac fere cōphēſa fuerūt.
Amicitia fore populo ro. Carthaginēſiq; itē romanorū Carthaginēſiūq; ſociis. Nō
nauigare romanos ſociosq; romanorū ultra p̄mōtorij pulchri. Si q̄s eorū ui coa-
ctus his locis applicuerit nihil emitto: nōue ſumito: p̄terq; ad ſacra uel ad nauigia.
Intra diem quincū inde abito. Mercimoniū cā ſi aduenierint imunitas eſto: p̄ter ſcri-
bam & p̄conem. Quot autē p̄ſentibus his in affrica aut Sardinia uenūdāta fuerūt:
de his publica fides eſto. Si romanorū quis in ſiciliā uenerit: quibus in locis Car-
thaginēſis populus iſperaret: & qua ſint oīa: Carthaginēſes iniuriā nō inferant. Ar-
deatibus: Ancratibus: Aricinis: Circeis: Taracinenſibus: aliis uel latinorū quot parēt
romano populo. Si qua ciuitas nō parēt aliena eſto. Si quod oppidū in latio cape-
rint Carthaginēſes populo ro. integrū reddito. Nullū in latio p̄ſidium adificato.
Si perduelles introierint in locis nō p̄noctato: hac fere foedere cōphēſa
fuerant. Poſt hoc aliud foedus initum eſt in quo additi ſunt Tirii & uticenſes eius
foederis uerba fere ſunt hac. Amicitia eſto populo ro. ſociisq; & Carthaginēſibus

foedera
Ro. et
carth.

tiriāq; & uicenisibus ultra p̄montoriū pulchri nō licere nauigare romanis locisq;
nec p̄da gratia nec mercatura. Ne ue qd̄ oppidū his locis habere. Si qua oppida
Carthaginēses in latro caperint: si ea romanis nō parebāt: p̄da illorū esto: oppida
reddūto: Si q; Captiui abducti ex liberis populis qbus cum sit foedus populo ro.
portus populi ro. non adducito. Si q; adductus fuerit: si romanis apphenderit di-
mittito. Idē romani faciāt in his locis qbus Carthaginēses imperāt. Si aqua uel com-
meatū sumpserit populus ro. iniuriā non inferito: qbus amicitia sit uel foedus. Si nō
fuerit priuatus abito. Si uero publice iniuria esto. In Sardinia & affrica nullus ro-
manorū sociorū ue negociator: ne ue oppidū possideto: p̄ter Cibaria uel ad nani-
gia. Si qua ius detulerit: intra q̄ntum diem abito. In Sicilia qbus locis Carthaginen-
ses imperāt. Item Carthagine romanus oīa facito: negociatorq; qd̄ cuiq; licet. Idem
Carthaginēsis romae ius esto. Carthaginēses iniuriā nō inferito. Ardeatibus An-
ciatibus: Circeis: Taracinēsisibus: & ceteris ut in superiori foedere exp̄ssum est. Post
hoc aliud foedus inter romanos & Carthaginēses initū est: p̄ id t̄ps quo pyrrhus
ēpirotarū rex in Italiā ac Siciliā traiecit. In eo foedere eadem comprehenduntur. Dein-
de adiungūtur hęc. Si amicitia cum Pyrro inierint: faciāt ambo ut auxiliū fere alie-
ruti liceat his qbus bellum infertur. Si Carthaginēses loci ue auxiliū romanorum
postulabunt: nauigia p̄beāt ad traiciēdum belligerādumq;. Sin Romani postula-
būt: Carthaginēses mari opitulētur. In terrā uero uti descēdant: nullus compellito.
Stipēdia uterq; suis persoluito. Hęc erāt foedera inter utrūq; populum. Litterisq;
romae latinis. Carthagine foenicibus areis tabulis in publico scripta. Quae tunc re-
citātes legati pacē se apud M. Attilium facilius conseg. posse arbitrabātur. Consul
se haud ignarum foederis esse respondit. Atque eo grauius offensum populum ro-
manum: q; Carthaginēses bellum q̄ pacem offerente nuper Appio claudio Cōsule
malluissent. Nam licuisse populo romano Mamertinos liberum populum in amici-
tiā suscipere haud abiguum esse: cum in affrica tātum & sardinia habere: oppidum
romani ex foedere p̄hibiti essent. In sicilia autem non essent. Enim uero se ea de re
disceptationē omittere: quā illi ipsi nunquā iure foederis introduxissent: sed fer-
ro potius conculcādā putassent. Vt autem ad praesentia respondeat pacem se haud
abnuēre quominus petētibus daret. Ceterum esse eius qui det pacem conditiones
dicere: Itaq; si pacē uelint Carthaginēses: oīa senatus populiq; romani arbitrio po-
testatq; permittant. Eas laturi leges quae ab illis p̄scribentur. Id Consulis responsū
adeo superbum legatis uisum est: ut confestim reclamarent: quid granius tādē ad
extremum uictis foret imperaturus. Inde re infecta abeuntes cum in senatu Cartha-
ginensium ea retulissent: Tanta est indignatio cohōta ut cuncti una uoce reclama-
rent: mortem potius ac extrema omnia esset subeunda: mentesq; a pacis spe ad bel-
ligerādī studium mirifice conuerterentur.

Finit liber primus Polybii. Secundus Incipit.

ESPONSO. M. Atilii Cōsulis: irritatis Carthagenensium animis: & a spe pacis ad studium rei publice. quātum nunq̃ antea conuersi: ut in extremo euenire solet discrimine: maiora **quedam enim in studio parati** erant. Itaq; duces praeferre exercitum reparare copias cogere: summa industria nō cessabant. Ex Gallia atq; hispania: item ex Graecia scripti milites quotidie nauibus afferebantur. Accersierāt & Xantippū lacedaemonium rei militaris peritū. Is Carthaginem cū aliqua manu adductus: percōtando & sciscitando: cū quēadmodū superari essent cognouisset: nihil indigne passos Carthaginēses ait: siquidē impite freti potentia a peritis hoībus superati essent. Errat a subīde quibus res euersa forent: quasi disciplinā quandā aperiens docuit. Oportuisse his in locis castrametatos eē: sic aciem struxisse: sic elephantos: sic equitum: sic peditum robur collocasse. Hac iā stādo atq; iterando grāca facundia effecit. Ut antiquatis ceteris ducibus: summa rei bellicae uis sibi mandaretur. Cura igitur exercitus **per hunc modum** suscepta: in statuēdo militem atq; exercendo breui composuit: & seruare ordinem: disciplināq; coegit. Tantāq; breui tempore ob huius uiri spem facta est ecōuersio animorum: ut qui modo ne cōspectū quidē romani exercitus sustinere possissent: ultro iam postularent: ut ad hostem ducerentur. Cognito igitur militum ardore Carthaginēses fortunam belli experiēdā rati: aduersus hostem copias dimisere. Ducebat autem Xantippus Carthaginēsum exercitum: nō per colles aut mōtana loca: sed per campos ut prius docuerat. Quod enim equitum elephantūq; plurimum ualebant: Ea de causa aspera declināq; uitanda: plena uero appetenda illis ostenderat. M. Atilius cognito hostium aduentu q̃q̃ mutata cōsuetudinem & peregrinā disciplinā superuenisse intelligebat: tamē **dimicandi cupidus** obuiam processit: suaeque castra hostium castris q̃ proxime admouit: ita ut spaciū non amplius q̃ mille ducentorū passuum interesset. In hac propinquitate Xantippus extra uallū primas copias eduxit: potestatemq; pugnandi facit. Instruenda acie prima fronte elephantos ad unum constituit. Post hos aliquo intervallo multitudinē urbanam collocauit. Dextro deinde ac sinistro cornu cōductum militem omnēq; robur ueteranorū distribuit. Ex peditum quēq; & celerem ab utroq; cornu inter alas equitum pugnare iussit. Cōsul ubi productas hostium copias prospexit: militem & ipse cōfestim producit: acieq; haud cunctanter struit. Aduersus elephantes expeditos toto exercitu delectos opposuit. Post hos multiplici subsidio aciem firmavit. **Signa autem** militaria non in fronte sed intra aciem continuit. Equitatum uero in utrumq; diuisit cornu: fuit tota acies in fronte angustior. Ceterum multiplici subsidio firmata: quod ideo prouiderat. **Cōsul** ubi elephantos pugnari appropinquasse: cōstitit. Nam cum longe equitatus multitudine praestarent Carthaginēses: coartatio ipsarūque conglobatio aciei facilem hostibus circūdandi facultatē praeitura erat. Structisq; utrinq; aciebus: cū tubae canere coepissent. Xantippus simul elephantos concitari in romanos simul ab utroque cornu: equitatum q̃ infestissime ruere iussit. Acriter aduersus hoc cōcursum est: ab equitatu romano: & magna uirtute ab utroq; cornu inter equites dimicatum. Et aduersum elephantorum uim expediti milites ualide resistebant. Quinetiam qui in leuo romanorum cornu pugnabant: declinato bellorum impetu in dextrum Carthaginensium cornu ruentes: magnam eadē edi-

Xantippus

derunt: ac tandem in fugam ab ea parte perclusi hostes: atque in castra persecuti sunt: castraq; ipsa oppugnare ceperunt. **Deinde hi enim castra morantur: interea uarie labi fortuna praelii capit.** Equites enim romani post longam pugnam ab equitatu hostium superati: cum tantam multitudinem sustinere non ualerent: sese ad legiones ab utroq; cornu receperunt. Magnum uero ac terribile certamen circa elephantos uersabatur. Bestiarum enim pluribus ex locis in expeditos: quos extra ordinem oppositos illis diximus ruentes: plerisque eorum feda strage cōculcarant: reliquos in fugam uersos palātes egerant. Sed cum ad legiones uentum esset: bestiarum subsistebant. Fima enim ac solida romanorum acies elephantorū impetum sustinebat: nec prūpere patiebatur: hoc certamen longe maximum fuit. Conantibus elephantorū magistris aciem prūpere: romanis autem denso ac solido agmine: tanq; uno corpore resistētib; in hūc modū uarie luctantibus. Variāq; fortuna praelii obistentes: Xantippus ut solidam romanorum aciem labefaceret: circūire equitatu: ac extremo a tergo laessere iussit. Quod cū equites pluribus locis facerent: ac legiones romanarū necessario cōtra equites conuersa: illis resisterent: ac propellerent: interim rarefacta acies atq; disiecta ab elephantis perrūpitur: hinc cades & strages passim fieri coepta. Inter hac ad duo milia romanorum militum: quos a leuo cornu superatis usq; in castra persecutos diximus cum circūuentam aciem romanarū cōspicerent: nec facultas remeādi ad suos daretur: quoniā media loca hostis tenebat. Fuga abrepta in Clippeam euaserūt. Ex reliquo autem exercitu ad quingentos dūtāt uiui capti: & in his. M. Atrilius Cōsul. Reliqua omnis multitudo uel a bestiis cōculcata uel ab hostibus caesa interiit. Carthaginenses parta uictoria incredibili gratulatione ac leticia in urbem copias reducere. Maximo tamen spectaculo fuit. M. Atilius Cōsul: in gens exemplum rerum humanarū: qui modo tot uictoris gloriosissime partis terribilissimus erat hostis: & Carthaginesibus suppliciter pacem orātib; unicum esse quā pacis si se suaq; dederent respōderat. Is tunc uictus nec potentia modo. Verū etiam libertate priuatus in eorum potestatem quos paulo ante contēpserat deuēnit. Post hac carthaginenses omnib; copiis profecti Clippeam urbem quā satis magno praesidio romanorum tenebatur: & in eam ad duo milia ut diximus hominum ex praelio confugerant obsiderunt. Romae uero ut profligatum in affrica exercitum captūq; M. Atriliū Cōsulem: ac reliquas copias in Clippea obsideri nūciatum est: meror ac luctus ciuitatem perualuit: atq; eo acrior quo magis cōtra spem accidisse uidebatur. Conuersi deinde ad curā salutis eorum qui in Clippea obsidebantur: magnam classem parandam statuunt: & in affricam dimittendam. Carthaginenses interea Clippeam obsidebāt: ac summa ui oppugnabant. Sed tāta erat militum qui obsidebantur uirtus: tātaq; providentia: ut omnes hostium conatus in initium caderent. Quā obrem desperata ad extremum expugnatione: cum insuper classem parari ab romanis quā rursus in affricam bellum traiceret nunciaretur: obfidionem dissoluerunt: & ad curam parandae classis & ipsi incubuerunt. Per hac tēpora Xantippus lacedaemonius quē praelio dūce fuisse ostendimus: incertū quā de causa repudiata belli cura in grācia abiit. Sunt qui putent inuidiam uentum quā plus nimio iam sibi officere sentiebat: emigrādi consilium assumpsisse. Alii fortunā tentare rerū aduersus romanos horruisse: ne pulchro initio turpē finē imponeret. **Vt cūq; tandem fuerit abiisse illum cōstat inter primā uictoriam & secūdū appar-**

humanarū
res ex

rum bellis. His qui secutas est abni principio uenis Carthaginenses ducentas naves.
 Tot enim parauerant e portu Carthaginis (dimissas Circa siciliam & media loca
 obseruare nauigationem romanorum & impedire iusserunt. Romani autem classem
 effecerant trecentarum & quinquaginta nauium. Cum his M. Aemilius & Seruius
 fuluius consules in affrica traiceret: & in clippeam qui obsidebatur milites suscipe
 re iusserunt. Consules igitur primo in Siciliam Classe tracta: cum inde rursus i af
 fricam nauigarent: non longe a Mercurii promontorio: ducentas hostium naues quas
 ad obseruanda ea loca: impediendamq; nauigationem romanae classis: a Carthagi
 nensibus dimissas ostendimus. **obitus habere. Comisso** cum his praelio romani
 & uirtute & numero nauium longe praestantes (quippe trecenta quinquaginta ro
 strata naues romanorum aduersus ducentas Carthaginensium congressa: dimica
 bant) primo impetu uictoriam adepti sunt: quatuordecim supra centum Carthagi
 nensium naves in eo praelio romani corpore. Victis ergo fugatisq; hostibus cum in
 affrica littore copias exposuissent ac milites qui in Clippea erant: suscepissent: pau
 cis in affrica diebus commorati: rursus inde solucentes Siciliam repetunt. Transmis
 so pspere pellago quod affricam Siciliamq; interiacet: extremum Siciliae latus quod
 ad libyam exponitur tenere. Ibi cum non procul Camerina essent: in tantam Cala
 mitatem inciderunt: ut uel scribere quis uel audire perhorreant. Aduersa si quidem
 tempestas subito coorta: Classem dissipauit. Vt omnia circum littora naufragis co
 plerentur. Incredibilis multitudo cadaverum per undas ferretur. Ex nauibus enim
 quattuor & sexaginta: supra quadringentas uix octoginta incolumes a tempestate
 relictae sunt. Reliquae omnes aut submersae undis: aut scopulis infractae. Maius autem
 nauigium nemo ante nostram aetatem factum audiuit. Quod accidit temeritate &
 obstinatione consulum. Nautis enim sapius monentibus uitandum esse externum
 Siciliae latus: quoniam id importuolum: ac infestum esset: praesertim in ea animi te
 pestate. Inter orionis enim & canis signa nauigationem faciebant. Illi parumpende
 tes nautarum uoces dum fiducia prioris uictoriae elati: urbes quasdam hostium per
 id lirtas capere: properant: gratia parua: admodum spei in maxima damna calamita
 tesq; se inicere. Ita pulcherrimas res gestas naufragia foedarunt. Cognitis his quae
 romani Classi acciderant. Carthaginenses quoniam nec terra se impares esse roma
 nis propter superius praelium aduersus M. Atilium Consulem factum: nec mari p
 pter ingens detrimentum ex naufragio accepto putarent: maiori iam animo ad pe
 destres simul maritimasq; parandas copias adnuntur: Hasdrubalem itaq; cum om
 ni neterano exercitu: nouoq; insuper delectu habito: & cetum quadraginta elepha
 tis in Siciliam miserunt: ac ex neteribus nouisq; rostratis Classem ducentarum na
 uium effecerunt. Hasdrubal igitur **prospere traicte pellago copiasq;** omnibus &
 elephantis incolumibus lilybei cyposinis: romanorum socios per Siciliam infesta
 bat. Romani autem etsi grauer calamitates ex naufragio acceptae patrum simul ple
 bisq; fregerat aios: tamen ne cedere carthaginensibus uideretur: nouam classem cetum
 & uiginti nauium adificanda curarunt. Quod tanta celeritate factum est: obstinatis i bel
 lum animis: ut Nonagesimo die **post calamitatis materiam in mare naues deduce**
 rentur. Cum ea classe Aulus Equilius: & C. Cornelius consules petere siciliam bel
 lumque aduersus pernos iussi Messanam peruenerunt. Ibi acceptis quae naufra

Consules
 M. Aemilius
 Seruius Fuluius

Naufragium
 ingens

Consules
 A. Equilius
 C. Cornelius

gio superfluerant nauibus (tota simul Classe trecenta quinque remes ha fuerit) Pro
 fecti panormum quæ una urbs per id tempus focus populi romani maxime infecta
 erat. magna ui aggrediuntur. Per idem fere tps. M. Attilium regulum quæ supra ca
 ptum diximus Carthagenenses romam miserunt. Causa uero mittendi fuit: qd cõmu
 tationem captiuorum fieri optabant. Idq; per fauorem eius uiri facile sic cõseq; pos
 se arbitrabantur. Verum ea res contra euenit. Nam cum româ uenisset. Atrilius: atq;
 de ea re insenata uerba fecisset. Rogatus & ipse sententiam dissuasor fuit commuta
 tionis faciendæ. Inter Cetera inquit uereri se ne uenenum præsentarium. Carthagi
 nenses sibi præbuisent. Id ex quibus rebus quas referre superuacaneum foret non
 immerito suspicari. Ob ea uerba cum postea Carthaginem re infecta rediisset sup
 plicio affectus est. Romæ quoq; in quosdam nobiles Carthagenensium qui capti
 ui asserebantur obuindictam. M. Reguli scuitum. Dum ea romæ geruntur. Interea
 panormum summa ui terra mariq; oppugnabant. Aliquod tempus circa illud com
 morati tandem eam partem urbis quæ neapolis appellabatur: machinis ac ui militū
 coeperunt: quo facto reliquæ urbis pars motu adductis ciuibz Consulibus dedi
 tur. Capto panormo Consules præsidioq; imposito: cum nihil fere aliud gessissent
 e provincia discessere. Proximus de hinc annus consules habuit. C. feriliū. & CN.
 Sempronium: Hi accepta Classe cum primo in siciliam traiecessent. Placuit inde rus
 sus affricam petere. Delati igitur omnibus nauibus cum pluribus in affrica locis co
 pias exposuissent: magnasq; ubiq; intulissent Clades: tandem in lothopargorum in
 sulam quæ Mimix dicitur (nec longe abest a magna syrtis): peruenērūt. Ibi ignora
 tione regionis in arcta quadam incidētes loca: refluxu maris in arido destituta das
 ses inopes consilii aliquādiō cōstiterunt. Cum pene desperata salus esset: tādē re
 diens unda eos recepit. Nec aliter tanq̃ iactu omnium onerum euadere potuerunt.
 Itaq; post hac necessariorum penuria ac motu prioris periculi sic iter fecerūt: ut si
 gē similis eorum nauigatio uideretur. Post multos labores in Siciliam teneri pa
 norum constiterunt. Ibi aliquādiū cōmorati cum Italiam romamq; peterēt cohōrta
 subito tempestas in altum arripuit: lateq; desperit. Supra Centum & quadreginta
 naues ex ea classe uariis in locis naufragio perierē. Tāris calamitatibus acceptis po
 pulus romanus et si turpe existimabat: tamē damnorum magnitudine superatus: ma
 ri abstinendum: ac terra aduersus poenos pugnandum statuit. Itaq; eo qui secutus ē
 anno non amplius: q̃ septuaginta nauibus ad traducendum in siciliam copias: frumē
 tumq; importandum romani usi sunt. Cum his. L. Ceciliū. Metellum & C. Furium
 consules exercitum in Siciliam traducere iusserunt: tetraq; tantum aduersus hostem
 bellum gerere. Quo facto accidit rursus Carthagenensium rem superiorem esse. Nā
 & mari sine controuersia dominabātur sublata romana Classe: & terra magnas co
 pias elephātōlq; habebant: quorum tantus erat terror post attiliū uictum: aciq;
 profligatū: ut & biennio iam nullo alio: q̃ elephantorum motu a præliis abstin
 rent. Collibus se ac montibus tutarētur: nec in Campis pugnas capessere unq̃ aude
 rent. Quamobrem ad extremum populus Romanus hoc exercitus motu animad
 uerso necessitate ipsa cōpulsus: ad studiū parandæ classis rursus incubuit. Et iā alter
 Consul. C. Furius comitorū cā româ euocatus: Cōsules designauerat. C. Atiliū. &
 L. Maniliū. Cōuersis igitur ad rē naualē aīs: & futurū annū spectātibz præter spei
 om̃ res prospera. L. Metello in Sicilia geritur. Hasdrubal enim Carthagenensium

Consules
 C. feriliū
 CN. Sempronius

Mimix
 insula.

Consules
 L. Ceciliū
 metellum
 C. Furiū

Consules
 C. attiliū
 L. Maniliū

dux (quoniam relictum consulem alterum in sicilia cum parte dum taxat copiarum ex captiuis cognouerat) Lilybeo profectus exercitū elephantosq; in panormitanū agrum induxit. Metellus cognito hostium aduētū: itra panormi moenia exercitum continebat: metumq; industria maiore simulabat: quod cū plures dies fecisset: nec li-
ras: qdē aut Calones extra portas exire pateretur. Elatus maiori fiducia Haldrobalis Vassatorq; undiq; & icenso agro: tandē copias panormi moenibus admonuit. Metel-
lus cū appropinquaret moenibus: uelocē: quēq; & expeditū milite emittit hisq; irri-
tare atq; distingere hostem iubet. Aduersus autē elephantos (quoniam illi plurimū ter-
rori erant) hac arte pugnare monet: telis uerubusq; bestias ipetere: Vbi illae iratae in
eos magno ipeta ferrentur: usq; ad fossas urbis militem refugere: & in fossas ip-
sas se dimittere. Inde rursus cū bestiae recederent pone aggredi in suisq; eas concita-
re. Multitudine insuper urbanā ab ea parte oppidi per moenibus constituit: & ubi
appropinquarent elephanti tela oī farina in illos iacere pcepit. Ipse paratis instra-
tisq; reliqs copiis: diuersa regione urbis: ad leuū hostium cornu spectante. inten-
sus rei benegerendā subsistebat. Nihil eorum quae cogitauerat Metellū fefellit. Nā
& expediti urbe egressi in cepta pugna hostem distinuere. Ac elephantorū magi-
stri plurimum sibi arrogantes: & uictoriam suā esse uolentes Confestim ut pugna-
re coeptum est. bestias in expeditos cōcitarunt. Et illi telis in bestias cōiectis: cū cō-
tationi gradu in eos ruere fugerunt: infestiusq; sequentibus in fossas urbis se di-
mittētes earum ipetum frustrati sunt. Cum enī ad aggerem fossarū puenissent be-
stiae uno in tpe a militibus ex fossis & a multitudine Urbana ex moenibus sagittis
& scorpionibus feriebantur: Cūq; illa ultra aggerem pgrēdi nō possent: ac neces-
sario terga uertenda forent: egredi confestim e fossis milites: ac pene illas ferientes
in hostium agmina cū ingenti suorum strage cōcitarunt. Turbatis in hunc modum
hostibus. Metellus repente alia urbis parte eductis copiis magno ipetu inuadit. Illi
iam pridem a bestiis turbati: & tūc subita in oppressi: uix primum ipetum sustine-
refugaq; passim fieri coepta est. Metellus fugientes in secutus: nullo in loco consi-
stendi hostibus: aut reparandi uires facultate permittit. Fit magna Carthaginēsiū
Cades: multi eorū a bestiis suis cōteruntur. Ex hoc filio Haldrobal cum parua ex-
ercitus parte fugiens enasit. Reliq; aut capti: aut interfecti sunt. Elephanti oēs in po-
testatem uictoris uiui peruenerunt: Fuit autē numerus elephatorū captorū cen-
tum & quadragita: q; postea rotarū in triumpho a metello ducti sunt. Cū summa ad-
miratione populi romani: q; quas paulo ante supra modum formidauerat bestias:
eas tunc uictas captiuaq; conspexit: Nec tantum ex presenti uictoria fructum succe-
pit: quantum q; iam contemnere elephantos nec ob eas terri miles didicisset. Me-
tellus igitur magnis rebus gestis e provincia discessit. hunc secuti consules. C. Atti-
lius: & L. Manilius: maiori q; antea conatu siciliam inuadunt. Mari q; classe magna in
qua amplius: q; ducentae naues rostratae fuerunt: quas superiori hyeme paratas dixi-
mus. Terra autē uictore exercitu: & iam carthaginēses elephantos asperrante: Lily-
beus est Siciliā promontorium in affricā spectans: ac in eo urbs eius nois ampli-
fima & munissimo loco sita. Ea sedes ac portus Carthaginensium erat. Hanc igi-
tur urbem consules obsedere ac mari terraq; oppugnare pergunt. sperantes si cum
locū Carthaginensium admisissent: facile post hae eos sicilia pellere & bellum i affri-
ca traducere posse: Profecti igitur eo Consilio mari classe: terra pedestribus copiis
lilybeum obsiderunt. Erat autem hic annus decimus octauus huius belli: Car-

thaginenſes uero cum propoſitum romanorum intuerentur nec lateret eos lilybeo
ammiſſo in aſſrica recipiendum eſſe bellū: quod illi **periculoſiſſimum** exiſtimabāt
omni conatu lilybeum ſemare conſtituerāt. Iam enim omnes Siciliae populi urbefq;
pter admodum paucas romanis parebant. Cū ab initio mox ſyracufa: atq; catina: in
de agrigentū & panormū cū athneſibus & Tindaritanis: ac aliis compluribus ciui
tatibus uel ex federe uel manu capte romanorum partibus acceſſiſſent: Lilybeum
tamen & drepanum & alia quædā oppida per oportuna Carthagineſibus in extre
ma ſiciliae parte reſtabant. Conſules igitur lilybeū obſidentes binis caſtris ex utraq;
parte urbem ſeſperant: ſoſtamq; & aggerem inter caſtra deduxerant: crebraq; p me
dia loca caſtella excitant: Stagna ſunt ante urbē ex ea parte quæ ad mare ſpectat
perq; ea ſtagna ingreſſus in portum difficili admodū navigatione: nec niſi expertis
conſuetiſq; optinēda: hæc loca romani ſtationibus cōphenderant: & neq; ingre
di ne poſſet curioſiſſime obſeruabāt. Machinis inde & arietibus longo ſudore ma
nibus ipſis admotis: ſex cōtinuō turres ab ea ipſa parte quæ in mare ſpectat euerte
rant: reliqs uero eodem mō per ſingulos dies inminēbāt. Quæſata igitur murosū
parte cæteris uero laborantibus terribilis admodum erat obſeſſio: & intra urbem
ſumme trepidabatur: Exanimata matū urbana multitudo: et militibus mercede cō
ductis: quorū ad decem milia intra urbem carthagineſes habebant: nō fere melio
ri aīo euentum ſpectantibus. Cæterum unus Hymilcon qui pſidio urbiq; perat: ob
ſidionē romanorum magnitudine aī. & conſilio ſuſtinebat. Hic enim iā inde ab ini
tio incipiens quacunq; romani muros arietibus quaſſabant: alia ipſe intra urbē mœ
nia munimenta:q; ſufficiebat. Aduerſus aut Cuniculos ipſe aliis cuniculis eductis la
borem obſidentū fruſtrabatur. Eruptionibus etiā crebris iterdiū: uel noctu machi
nis incendebat: opera turbabat: aut deſiciebat. Verū hæc talia erant ut perſiſta
tionem captiuitatis: non ſalutem obſeſſis allatura uiderentur. Itaq; nō nulli condū
ctorumq; ordinē præſidio carthagineſium ducebant: de prodenda romanis urbe
conſiliū ineunt. Traductiſq; i hanc ſniam commilitonibus: principes ipſi monitionē
transgreſſi: caſtra romana pſiciſcuntur. Affati conſules & quæ uoluerant pacti tra
dere urbē feſtinabāt. Erat in pſidio Carthagineſi Acheus qdā et Alexon ueteranus
miles ac pbate fidei. Is cū ea quæ de pditione agitabatur forte a cōmilitonibus di
diſceſſet: Confeſſum hymilconi præfecto præſidij rem pandit. Ille ab initio magni
tudine periculi cōmotus: & ſi inopinata re maiore in modū obſtupuerat: nec ratio
nem conſilij ſatis explicabat. Tamen creditus ad ſe reuerſus & aīo confirmatus: oēs
qui ordinem in pſidio ducebant accerſiri iubet. Conueniunt oēs præter eos q iam
in caſtra romana tranſierant: Hymilcon præſentibus rem ſibi notam aperit: obſta
turq; per iouem ac ceteros deos: ne iurandi religionem: ne ue ſe ducere optime
de exercitu meritū prodere hoſtibus uelint. Magna in ſuper præmia ſi in fide pma
neant pollicetur. Cum reſpondiſſent oēs ſe in eius poteſtate futuras: proinde age
ret ac ſuo arbitratu uteretur: quod iam reliquū erat: ad placandam multitudinē gal
lorum militum: quorū principes in caſtra romana profectos conſtabat. Hannibalem
aduoleſcentem eius filiam quem in Sardinia poſt amiſſam Claſſem ſublatus in cru
cem diximus: q galli ſub patre diutius militant. Quod magna gratia apud illos
erat adoleſcens dimiſit. Ad alios item milites alexonē ire iuſſit. Et magna item præ
mia multitudini polliceri: Horum præcibus oblatiſq; præmiis tandem uicti mi
lites propoſitum mutauere: Itaq; aduentantibus mox principibus conuentionis

Hannibal

etiam nominatim uocantibus: ac fidem implorantibus non modo non paruerunt. Verum et telis & lapidibus infectati paulo fugarunt. Ita ex manifesto perditionis periculo lilybei seruatur. Obsidio nihilominus dura in dies magis ac magis obfesso premebatur: & aut assiduo opere fatigati milites aut crebris pluis uulnerati remissioni spe in dies utebatur. Carthaginenses atque quicquid eorumque lilybeo agebantur cognoscere poterant: tamen coniectura quadam difficultates obfessorum suspicati iniquaginta nauibus ad hoc ipsum paratis decem milia militum imposere. Cum eo supplemento Hannibalem Hamilcaris filium audacem iuuenem ac singulis scia rerum naualiu mittunt: ac si qua possit lilybeum penetrare iubent. Hannibal accepta classe: primo ad Egusam insulam quae fere media est iter Carthaginē & lilybeu nauigauit. Nactus deinde prosperum uentum quē de industria expectarat: ab egusa soluens in ipsas fauces lilybeti portus recto itinere ferebatur. Cōsules subito ac improviso aduētu hostium pulsi: nauibus aduersus Hannibalem congregari noluerunt. Veriti ne magnitudine uenti aduersante una cum hostibus in ipsum portū naues suae cōpellerentur. Armati tamen ad litus si qua hostem ab ingressu detertere possent cōcurrerunt. Hannibal nihilo magis de termitus cum suis nauibus aduolat: interque armatas legiones quae ab utraque parte fauces portus obsidebant ingressus: in columae supplementum lilybei exposuit. Ea die cum ob aduentum nouarū copiarum summa laetitia apud omnes lilybei esset: magnaque fiducia iam apud nouos p̄sertim milites: quoniam ro. aduersus eos cōgredi nō fuissent ausi: Hymilcon nequaquam eam occasiōem perdendam ratus: nouos simul ueteresque milites in cōcionem uocat. Longa oratione illorū aīos cōfirmat. Victoriā in manibus esse docet: pramiam īgentia fortibus uiris pollicetur. Proinde tunc abierunt ad curanda corpora: postero die prima luce armati omnes ī foro adessent: pulcherrimam rem si diis placet gesturi. Magna spe omnes & cōcione abierunt: postridieque armati aderant iussu Hymilconis expectantes. illa quae facere eos uelit Praefatus partes distribuit: duces p̄fecit: pluribus simul locis eruptiōem facere ac machinas omnes tormentaque & cetera quae romani oppugnanda urbis cā effecerant incendere iubet. At Cōsules etsi nihil eorū rescrierant: tamen hoc ipsum fore cōiectura suspicati: prima luce milite arma capere: & circa urbem itentūque maxie esse iusserant. Itaque ut Carthaginenses urbe egressi sunt: statim ab ipsis occurritur: praeliū multis simul locis repente cōmittitur: illis incendere machinas: his prohibere ab incendio properantibus: Nec fere alias unquam atrociores: quam ea die pugnatum. Nam Hymilconque supra uiginti armatorum milia ad hoc ipsum delecta ex urbe p̄duxerat. Cōsules autem exercitum omnem: legionesque ad reprimendum hymilconis conatum circa moenia disposuerat. Quod autē extra ordinem pugnabatur: eo cōtingebat insigniora fieri pericula. Vir enim aduersus uirum quasi singuli certamine depugnabat. Verum maxima pugna terribilisque clamor circa machinas erat. Cōsules enī fortissimum quemque legionarium militem per machinis collocant. In hos Carthaginenses magno impetu ab urbe ruentes: non solum armis uerum etiam facibus loco pellere conabantur. Illi uero obstinate persistabant. Cuncta igne & ferro percussione telorum uociferationibus ac clamantium coortantiumque miscebantur. Post longum certamen uariasque fluctuationes ac multas cedes: tandem Hymilcon (quoniam nihil perficere posse intelligebat) receptui canere iussit: Romani cā de incredibili uirtute contra uirum hostium machinas omnes opereaque tutati sunt. Post haec Hannibal paucis diebus lilybei commoratus cum his: quas ipsis adduxerat nauibus ite m̄pesta nocte: ne sentientibus: quidē hostibus

Naues
uelocitas

lilybeo soluens incolumis abiit: ac drepanum ad Atherbalē Carthaginēfū ducē q̄
drepano clausū perat nauigauit. Durante uero lilybei obsidione: & aliquot tēpos
post recessum Hannibalis protracta: senatum Carthaginensium ingens cura hēbat:
ea quæ lilybei fierent cognoſcendi: post Hannibalis enim recessum sic urbem p̄se-
rant romani: ut nec ingredi quisq̄ nec egredi unq̄ potuerit. In hoc desiderio senatus
proficitur se q̄dam uir rhodius sua nauī inuitis hostibus lilybeum aditurum: req̄ in
specta Carthaginē renunciaturum. Eius **professionem** etī latīs auribus acceperat
senatus. tamen quia romana classis ante fauces ipsas portus stationē hēbat: impossi-
bilem cuncti rem arbitrabantur. At Rhodius nigilo magis peruenit: sua nauī ad-
uehitur: Cūq̄ proximq̄ contra lilybeum est insula applicuisset: naclus postridie se-
cundam tempestatē circiter quartā dici horam spectantibus hostibus importū na-
uigauit: tanta celeritate: ut studium occurrentium impediētiumq̄ p̄ueniret. Roma-
ni eius audaciam indignati. quo abeantem interciperent decē naues quas uelocissi-
mas habebant: in ipsis faucibus ea nocte continuērunt. Cūq̄ his alter Cōsulum ob-
seruans recessum eius nauis excubauit. At Rhodius postq̄ abire placuit non noctū
sed per diem: nec clam sed aperto itinere: quasi alīs quibūdam inter naues romanas
p̄terlapsus est. Ne euasisse contentus ubi hostes p̄terit: conuersa in eos prora sin-
gulas naues in pugnam prouocauit. Nec quisq̄ romanorum adire uoluit: uerētibus
cunctis stupendam. quandam celeritatem: ac ludificandi artem quā paulo ante con-
spexerant. Ille igitur Carthaginem reuersus cuncta ut oculis uiderat senatui enarra-
uit. Eiusq̄ postea exēplo q̄dam item alii idem facere: ausi sunt. Ex quo eueniebat: ni-
hil eorum quæ lilybei gerebantur Carthaginē ignorari. Hanc ludificationem ho-
stium cum grauiter ferrent consules: nec prohibere possent: quoniā plarumq̄ repē-
te imprōuiso nauigationes ex proximis insulis per aduersam sibi tempestatem fie-
bant: ad tollendam eam facultatē: militari opere fauces portus obstruere tentarunt.
Eius rei cā naues primum onerarias cum pluris sabbura onustas profunde destitue-
re. Mox super eas infinitam pene uim aggeris ingessere. Irrito tamē labore: quoniā
nasta profunditas cuncta ingesta longe absorbebat: & fluxus refluxusq̄ maris oīa
iacta funditus dissipabat. Egre tandem una ex parte q̄ddā aggeris constituit: ad quē
post hac consistentes romani: quadriremem unam Carthaginēfū egregie uelocē
intercepere: hāc igitur armatam structamq̄ importū ipso cōtinētes aduenitū Rho-
diæ nauis expectabāt. Illa uero casu aduenit & solita uelocitate p̄teruecta portum
ingressa est. Sed dum abire uellet secuta e uestigio quadriremis prēmere abeuntem
cepit. Rhodius uelocitatē eius quæ sequebatur nauis admiratus ubi quadriremē
captam ab romanis intellexit desperata fuga cōgredi aduersus hostes ac depugna-
re cōpellitur. Sed postq̄ ad manus uēum est: nullo negotio. Rhodius superatis ex-
pugnataq̄ eius nauī ipse capitur. Naue de hic Rhodia ad quadriremem Carthagi-
nensē super addita cum utraq̄ uelocitate præsaret: romani structas semp̄ importū
paratasq̄ tenentes ingressum hostium de cetero phibuerunt. Lilybeum interea nō
segniter oppugnabatur. Et iam satis magnam partem murorum arietes caerterant:
sed pro uersio nouum continuo murum obsessi sufficiebant. Eruptiones autem fa-
cere & opera incendere non amplius attentabant. In hunc modum cum aliq̄diu p̄-
seueratum esset: fortuna rei bene gerendæ occasionem obsessis p̄buit. Ventus liqui-
dem quodam die maiori ui coortus ita uehementer efflare cepit: ut machinas om-
nes operaq̄ stridore ac procella conficeret: quarundam uero turrium tabulata

diripiens longe auferret. In hac turbatione rerū Hymilcon eruptionē facere suos:
 ac ignem machinis incere iubet. Id eo facilius fuit, quod uentus ab urbe machinas per-
 flabat. Itaque uolentia uenti delatus ignis facile in opera concidit. Quod autē mate-
 ria erat arida ac iam diutius ad solem exusta: eo audius ab igne corrumpitur. Vētoq;
 domināte cum nulla humana ope resisti posset: oīa tandem uno incendio absumū-
 tur. Tantaq; fuit uis ignis: ut nō materiā mōuerū bases quoq; ipsæ quibus stabilite-
 rat turres cremarentur. & atriū capita liquescerent. Post hac Cōsules: quoniam lon-
 gi tēporis opa breuis hora pēdidisset: machinas rescire: & opibus urbē oppugna-
 re destiterūt. Sed eā unde quaq; cingētes lenta longaq; obsidiōe domare hostē sta-
 nere: nec prius abscedere: q̄ lilybei caperetur. At Hymilcon & Is q̄ cū illo erant re-
 fectis quæ corruerāt moribus obsidiōe iā ociose tolerabāt. Cū hic esset status re-
 rū in Sicilia nouū supplemētū ex Italia uenit. Senatus enī postq̄ cremata opa lilybei
 cognouit: & urbē undiq; a cōsulibus cinctā: quoniam magna hoīum multitudo i his
 destinabatur: multi etiā in ipsa obsidiōe interierāt: & pene uacuefacta erat classis
 nouo delectu habito decē milia hoīum in supplemētū misit. Hi messanam primo
 erant ad id p̄parati: ut in Sicilia aduenerūt. Sed postea ad Drepanū uenerūt. Vt
 erat. Vt primū igitur supplemētū affuit a senatu missum: Consul uocatus ad se cētū
 riōibus edicit sibi esse in aīo classē hostiū quæ indrepanetano erat portu improui-
 so inuadere. Eos enī q̄ drepani essent aduentū nouarū copiarū ignorare: Putare
 autē oēm exercitū ut antea in lilybei obsidiōe distineret: itaq; ne suspicari qdē eorū
 impetam si celeritate utantur: & improuisi ad sint: classē totam Carthaginēsum i
 ipso portu oppressuros: Id tandē cōsiliū ubi cēturionibus quoq; tribunisq; p̄ba-
 tum intellexit: confestim ex ueteribus nouisq; copiis milites delegit: nauēsq; cōple-
 uit: centū uiginti quattuor. In his fortissimos q̄sq; e toto exercitu fuit. Nam q̄ pro-
 pinqua erat nāigatio: & p̄miorum optima spes: nemo id munus recusabat. Pleriq;
 etiā ultro se cōsuli ingerebant: Paratis oībus q̄ paranda erant Consul intrepēta no-
 ste magno silentio neq; sentire hostis posset: lilybeo solans. Drepanum uersus
 nauigauit. Drepano ut antediximus p̄erat Atherbal Carthaginensis classēque in
 portu habebat. Nam p̄pter opportunitatē eius urbis: portusq; amplitudinē: ac bo-
 nitatē p̄cipua semp̄ circa fuit Carthaginensibus eius loci cōseruandi. Abest autē Dre-
 panū a lilybeo milia passuum circiter: quādecim. Ab ea parte quæ Italiā uersus pelo-
 rumq; p̄spectat. Confecto igitur per noctē eo spacio: prima sub luce naues roma-
 næ his qui drepani erāt apparere coeperunt. Hinc tumultus & trepidatio apud ho-
 stes maiorem in modū excitata est. Atherbal uero & si primū in opinatōe romanorū
 aduentu percussus erat: tamē celeriter ad se reuersus: & aīo cōfirmatus tentare fortu-
 nā p̄lii: ac periculis oībus ultro sese offerre constituit. Cuncta potiora ducensq; ex-
 pectare dum i portu ipso circumuētus: summa cū ignominia ab hostibus opprima-
 tur. Itaq; statim turbam remigū nautarumq; ad littus cogit. Milites autē tuba conuo-
 cati: & p̄pediti: q̄ ad littus uenerūt. Ibi cum hostes uiderūt: omnes
 gis: q̄ re ducem in p̄lio futurum: p̄inde nauim suam cōspicant: eamq; sequentur: his
 dictis cum p̄sto se fore significassent milites: p̄inde duceret: atq; uteretur: nihilo cō-
 moratus naues cōscēdere iubet. Ipse ut pollicitus erat: principes duxit diuersa regio-
 ne portus. q̄ romani aduentabant. Consul igitur hostes conspīcatus: quando illi ut

Consules

Appos classē
de pulchre

ipse crediderat: nequaquam cedebant: sed ad pugnam parabantur: naues suas quam magna iam portum patris intrauerat reuocauit: quo in loco cum primae naues dicto consulis audientes iter uertissent: aliae nondum audito iussu properarent: tanta confusio facta est aduersis exantibus intrantibusque. Ut extremo in periculo classis romana constitueretur. Ea primum imperitis ducis animos militum fregit. Demum magno labore explicatis nauibus ut quaeque adueniebat: perfecti in ordinem iuxta litus collocabant. Consul autem ipse ab initio post omnem classem sequebatur. Tunc uero altum petens leuum suorum cornu obrinuit. Inter haec Atherbal supra leuum romanorum cornu in altum progressus contra consulem a pellago constitit: nauisque suae prora in hostes uertit. Idem aliae naues quae sequebantur ad unam fecere. Ex quo euenit dextrum carthagenensium cornu in pellagus magis extendi: leuum autem a litore multum distare. Romanorum uero dextrum cornu litus attingebat: quod ideo prouiderat: ne ab hostibus quae portum euadebant circumueniri possent. Sinistram uero romanorum cornu in pellagus quod protendebatur: non tamen ita altum tenebatur: ut dextrum Carthagenensium cornu. Structis paratisque omnibus. Atherbal eodem ordine a pellago in romanos deferretur. Idem faciunt romani. Utque in propinquo fuere: signis & prioris nauibus ab utraque parte sublati clamor terribilis ad caelum tollitur: & concurrentibus iter se pugna committitur. Diu acriter certatum est. Ut pote uiris fortibus ex utroque exercitu ad praedium delectis. Progrediente uero longius pugna Carthagenenses prauelebant. Cuius erat quod illi celeres habentes naues a pellago insultabant: itaque si qua eorum nauem romani praefertant confestim celeritate freti in altum euadebant. Si hostes sequebantur in eos plurimae conuersae eadem celeritate circundabant: ac liberiori spacio commodius uagabantur. At romanis magna proximum litus impedimenta afferrebat. In arcto siquidem coactae spacio: neque refugere cum opus esset neque se explicare commodum poterat. Sed & scopulis & artibus quibusdam impediebatur: ex quo fiebat ut fortium uirorum manus inutilis esset. Ac neque se tutari neque succurrere laborantibus ualerent. Consul igitur cum rem idetius labi cerneret amissam ad extremum spe: omnium primum fugam arripuit. Triginta naues omnes ex classe eum secutae euaserunt. Reliquae tandem expugnatae in Carthagenensium uenerunt praeterea: cum magna iactura populi romani qui non modo naues: sed optimum quoque militum ex toto exercitu hoc praedio amisit. Atherbal igitur ut par erat magnam laudem assecutus est: Ut pote quae magnitudine animi: & industria amissam rei maritimae gloriam ciuibus suis recuperasset. Haec ubi romae nunciata sunt confestim Appius Claudius roma uocatus consulatu se abdicare coactus est. Tandem post ignominiam in iudicio concidit. Non tamen ob id uulnus: quod insignitus acceptum: quodque remissum est a populo romano pristinae animi generositatis: sed confestim parata classis: nouoque delectu homo. L. Iunium Consulem in Siciliam ad lilybeum nauigare iussit. Ille igitur ut consulatum iniiit cum septuaginta rostratis nauibus Messanam delatus reliquas ab omni Sicilia praeterquam a lilybeo naves contraxit. Classemque fecit rostratarum centum & uiginti: praeter has onerarias habebant frumentationis causa circiter octingentas: quibus de ferre comectum in castra ad lilybeum statuerat. E. Messana Syraculas nauiganit. Nam inferius Siciliae latus quod tusco alluitur mari: propter Drepanum uidebat. Cum igitur syraculas peruenisset consul magnam uim frumenti sociis imparat: quo impigre collato: nauibusque imposito mediam fere partem onerarium & quasdam rostratas quaestori attribuit: ac praecedere in castra ad lilybeum iussit. Ipse syraculas paucos dies subsistere constituit. Reliquas onerarias quae a messana sequebantur: ac et

mediterranea regione frumentum a fociis imperatum excepturus. Dum hæc a consule
 le prouidentur interea Atherbal Captiuos romanorū & naues quas plio ceperat
 Carthaginē misit. Ingenti eas latitia carthaginēses uidere: ac magni honores Ather
 bali senatus decreto tributi. Inde cum cetera quæ agenda erant pro tpe puidissent:
 demū Carthaloni pfecto tradita Classe navigare circū lilybeū & si qua occasio de
 tur rei benegerenda aggredi iubet. Carthalo igitur uir impiger & gloriæ appetēs
 cū per noctem iprouisus supuenisset: naues romanas quas reliq̃ a pugna in lilybeta
 no porta asseuabantur: magnō impetu aggreditur ac alias abducere: alias incende
 re pperat. Cōsurgitur ab his q̃ tutela gratia circa classē excubabāt. Et magnus
 repente clamor ab ea parte attollitur. Eo clamore excitī q̃ in superioribus erant ca
 stris: haud segniter cōcurrerūt. Ingensq̃ certamē circa naues oritur. Inter hæc Hymil
 con ex clamore ac uociferatione hostiū cū suos adesse cognouisset: ipigre egressus
 urbe: castra romana inuadit. Ira ab urbe simul & a portū atrox plū excitatur: tumul
 tu & trepidatione oīa p̃ tenebras cōplentur. Id certamen a tertia fere uigilia ad au
 roram fuit. Orta demū luce. Carthalo suos a pugna reuocauit: paucis admodū na
 uibus quas primo impetu nactus in ipso portū cōfractis: aut incēsis. Reliquas uero
 romani multis uulneribus illatis acceptisq̃ tandē seruant. & qui p̃ castris pugna
 bant: facile Hymilconē intra moenia cōpulerunt. Post eā pugā Carthalo heracleā
 uersus nauiganit. Vt cōmeatū q̃ fere ab ea in castra romana ferebatur: uel interciperet
 uel impediret. Iter facientis: speculatoria nauis Carthaloni nūciat magnō numero na
 ues aduentare. Hæ erāt naues quas a consule p̃missas ostendimus: igitur Carthalo
 nequaquā cōctatus aduersus eas pperauit. Si eodē fere tēpore romani quoq̃ adesse
 classē hostium aspeculatoribus cognouerunt. Itaq̃ cū le impares esse ad pugnam
 arbitrantur in proximū forte litus naues subduxerunt. Erāt in his locis recessus
 q̃dam & anfractus: rupesq̃ desuper aliquāto iminebāt: q̃bus cōsistentes romani ho
 stes lapidibusq̃ telis arcebant. Ab his repulsi Carthaginēses: cū ppter naturā loci nī
 hil p̃ficere possent: & cōtra spem a ro. resisteretur. Tandem abeuntes nō longe ab
 eo loco consistere: & ne quo illi euaderent obseruabant. Interea cōsul peractis his
 quorū gratia Syracūsī remāserat: cū reliqua classe & onerariis circit̃ quadringētis
 superato pachinū promontoriō lilybeū ptebat. Ignarus oīum quæ per superiores
 dies suis euenerant: Carthalo igitur aduentu consulis per speculatores cognito cō
 festim sua Classe pperauit: festinās ut q̃ procul ab aliis romanis nāuibz quas p̃ su
 periores dies obsederat plium comitteretur: ne sibi inuicem auxilio esse possent. At
 huius Consul cū adesse classē hostiū cognouisset: magnitudinē eius conterritus:
 quoniam supra centū rostratas naues Carthalo secū hebāt: sua uero Classis diuisa
 erat nec pugnare ausus est: nec rursus fugere poterat propter p̃pinq̃uitatē. Quare
 ad loca & difficilia & periculosa e uestigio diuertens littore in ipso copias expo
 suit. Carthalo autem difficultate locorum deterritus: hostes adire noluit: sed inter
 utraq̃ romanorum classē stationem quandam nactus ne quo abire possent ob
 seruabat. Cum per aliquot dies in hunc modum stetit: turbida tempestas insur
 gere cepit: quā nautæ regionis & locorum gnari prouidentes Carthaloni suaserūt.
 Vt superato celeriter pachinno uim procellæ uideret. At Classis romana quoniam
 loca importuosa erat: falo & undis agitata ad extremum sic fracta est: ut nō ex tot
 nauibus quod uile in posteram foret relinqueretur. Per hūc modum populus ro
 manus onerarias quidem naues ad octingentas: rostratas uero centū & uiginti

uno tempore amisit. Tantis igitur incōtōdis acceptis rursus euenit carthaginēsi
 rem superiorem fieri. Nam romani nuper magno nauali pradio apud drepanum su
 perati: tunc aut̃ omnino amissa classe mari qdem excesserunt: terra quoq; non satis
 bonam spem habebāt: Nam qui ad lilybeum in castris erant. Post casum illum con
 sulis ammisso frumento: facultate etiam importandi sublata praesenti inopia & su
 turo moetu praemebātur. Romae aut̃ tot clades subide acceptae patrum simul ac ple
 bis fregerant animos: Exitanito iam pridem tot sumptibus erratio: & singulorum
 parimonis crebra tributorum pensione exhaustis. Post ammissam naufragio clas
 sem. L. Iunius Consul pedestri itinere in castra ad lilybeum pertuenit. Ibi frumēto so
 cis ciuitatibus iurato: meditaranea regione ut poterat exercitum sustentabat. Mox
 uero occasione rei alicuius gerendae querens: quo acceptam ex classe ignominiam
 minueret: nona quadam pericula molitur. Erix est Siciliae mons oīum qui in ea insu
 la est maximus praeter unum aethnam. Imminet aut̃ mari ex ea parte quae ad Italia
 spectat: mediūq; attollitur inter Drepanum: & panormum. Drepano tamen magis
 cōiunctus. In eius uertice fuit Veneris ericinae templum quod sine cōtrouersia om
 nium templorum opulentissimum & ornatissimum consuebatur: Paulo infra locus
 urbem habebat eiusdem nois longissimo ac difficilimoq; undiq; aditu. Iunius igitur
 paruum admodum occasionem nactus. Ericē per prodicionem occupat: oppidoq;
 & templo potitur. Mox uno in uertice praesidio altero in radicibus montis ab ea p
 te qua aditus a drepano ē collocato: custodire locum peginouimq; exulscit cer
 tamen. Nam Carthaginenses simul ac intellexerunt Ericem captum ab romanis ma
 iori nixu incumbere statuerūt. Ea igitur de causa nouo delectu habito: classeq; affa
 tim parata: Hymilcarem cognomento Barcham ingentis spiritus uirum: ac singulari
 scientia rei militaris cum his copiis ad ea loca miserunt. Hamylcar igitur primo Ita
 liam delatus maritimam oram populatus est: brutiauiq; & locorum uastauit agros.
 Inde mox Siciliam repetens in panormitanum agrum descendit: locumq; ibi nactus
 bello aptissimum in eo cōsedit. Inter Ericem enī ac panormum locus est: natura
 munitus: praefixē undiq; rupes cingunt: Summitas uero planicie habet culturae apta
 non minori ambitu q̃ duodecim: miliū. In ea tumulas insurgit: qui specula simul
 atq; arcis locum obtinet. Aditus omnino ad illum tres sunt: unus a mari duo a medi
 taranea regione. Unus a mari portūq; habet amoenissimū ac dulcium aquarū copiam
 insignem. In eo loco Hamylcar statuis positus praesidium cōmuniit: nauēq; in por
 tu habuit. Ex quo plane euenit eos qui Ericem occuparāt a Carthaginensibus ob
 sideri. Ex alia siqdem parte drepanum a castris romanis quae ad lilybeum erāt exclu
 debat. Ex alia uero Hamylcaris praesidium adeundi panormum abstulerat. Ita circū
 uenti in medio romani. in Ericē obsidebantur non minus: q̃ Carthaginenses in lily
 beo. Hac obsidio fere triennium durauit. Hamylcare sic impigre rem gerente: ut sum
 mi nomen ducis omnium aetatis suae in eo bello consequeretur. Nec quicq; esset ter
 ribilius apud romanos: q̃ Hamylcaris nomen. Hic enim mari saepe ab eo loco dela
 tus: Italiae littus usq; puteolos & Cumas omnibus bellī cladibus sic infestum reddi
 derat: Vt nemo his in locis consistere. auderet. Terra rursus per Siciliam euadēs pa
 nomitanis ac ceteris populi romani sociis in numerosas clades iserebat. Vt pene eo
 dem tempore mari & terra uersari. Ericem obsidere & omnibus simul locis adesse
 uideretur. Romani uero & Italiae maritimam orā tueri: & socios defendere coacti:
 praeterea caput Ericem ac lilybeum occupati multis simul locis necessario distinabā

Erix

Veneris e
ricinae te
plū

hamylcar
barcha

nec ulla requies: aut cessatio erat: Urbem in Erice monte aliquanto infra uerticem fuisse diximus: **praesidium** uero a Consule cum ea primum occupauit loca: alterum supra urbem summo in uertice: alterum infra urbem quae aditus est a drepano collocatum ab initio docuimus. Hamylcar igitur cum inter Ericem & panormum statua posuisset: mariq; & terra omnia infestaret: ad extremum urbem Ericinam fraude coepit: quae media erat inter praesidia romana: quo facto utruq; iam praesidium durius obsidebatur: Nam qui in uertice montis erant: omnino exclusi a suis ac circūuenti praestabant: & qui infra urbem erant: inter Drepanum & Ericem clausi undiq; ab hostibus praetuebantur. Nec minus sane Carthagenenses ipsi in Ericina Vrbe periculose consistebant: cum supra uerticem romanorum praesidium assidue quasi de industria ad illam obsidendam positum a drepano excluderet. Ita inuicem obsessi et obsidentes summa obstinatione animorum obdurabant: tantumque erat militibus iniectum certamen: ut omnia pericula & in commoda uel quicquid illi me tollerarent: ne inferiores uirtute bellica uiderentur: itaque prope quotidiana praelia: ut pote a propinquis hostibus & studio superandi incensis committebantur: nec ullum genus periculi aberat. Deniq; eo uersa erat totius belli moles Carthaginensibus atq; romanis subsidia ad suos promptissime subministrantibus. Comeati Hamylcaris classis libero mari suppeditabat. Nā populus romanus ut diximus post L. Iunii naufragium mari abstinerat: terra uero incubuerat: in qua se praeualere hostibus facile arbitrabatur. Sed tanta erat huius Hamylcaris Carthaginensis uirtus: ut terra quoque iam aut par aut superior esset. Contractis enim maioribus copiis: apud panormum castra posuit non longius ab urbe: q̄ sexcentis passibus exercituiq; romano auxilium panormitanis afferenti nequaquam cessit: sed castra castris conferre: & crebra praelia committere non dubitauit: hoc nō semel tantum sed saepius fecit. Ne tamen ad extremum fortuna experimentum descenderetur: causa erat propinqua praesidia & pluribus locis diuisa copiae: ac modo accersita celeriter modo remissa auxilia: Cum in hunc modum traheretur bellum: & Hamylcar terra mariq; uoliret: ac Italiam simul & siciliam terrore inuolueret: commoti maiorem i modum romani quādo aliter nullum finem habiturum certamen uidebatur: & contra decus romani nominis erat: populationem italicae perpeti ad studium paranda classis iterum conuertuntur. Quod autē ex inanitum iam pridem errarium fuerat priuatum ciues pro facultatibus unā plures simul quinquaginta sumptusq; ad eam necessarios contibuebāt. Edificata est autem tota classis ad exemplar Rhodiae nauis: quā apud lilybeum captam supra ostendimus. Ea enim uisa est ad celeritatem aptissima. In hunc modum rostratas naues ducentas parauit: omnis quinquaginta cum ea classe. C. Lucatius Catullus consul traicere: in Siciliam ac bellum carthagenensibus inferre iussus nauigauit. Carthagenenses libera iam aliquot annos possessio maris segniores ad studia rerū maritimarū reddiderat: sperabantque romanos quoniam multis cladibus afflicti sponte sua mari excesserant: nihil de classe molituros. Deniq; nunciantibus romae parari classem: non satis fidei a Carthagenensibus tribuebatur. Nec sane minus exinanitū puniū aratū lōgis belli sumptibus apud Carthagenenses fueratq; apud romanos. Itaq; prius circa Siciliā conspecta est romana classis: q̄ a Carthagenensibus fides adhiberetur. Igitur Lucatius Consul ubi primum circa Siciliā classem pulcherrimā ac omnibus rebus optime instructā ostendit: Omnes Carthagenensium naues ob penitentia eius contempta: desertis siciliae littoribus se in affrica receperunt.

Consules
C. Lucatius
Catullus

Catullus uero liberum nactus mare: primo aduentu drepani portum quem Carthagenenses ad eam diem unice custodierant nullo repugnante occupauit. Drepanum ipsum expugnare adortus machinas & omnia tormentorum genera urbi admo-
uit. Post hac ad insulas quæ mediæ inter lilybeum & Carthaginem iacent: speculatoris nauibus dispositis: ne quæ ad Hamylcaris comæatus deferri possent curiosissime obser-
uabat. Remiges iterum & nautas assidue exercebat: ne quicquam ex tota classe ociosum esse patiebatur. His ille artibus effecit: ut non modo non formidarent hostes: uerum etiam cupidus prælium exposcerent. Carthaginenses autem cognito aduentu Catulli: & drepani oppugnatione maxime augebantur. Præcipue tamen eos mouebat Hamylcaris cura: qui implicatus difficilimis locis: & partim obsidens: partim obse-
sus non aliunde quæ mari ad eam diem sustentatus erat. Tunc autem ob aduentum romanæ classis amissio mari & comæatus facultate adempta quid tandem superat nisi ut mar-
ceratus fame hostibus dederetur. Hoc igitur motu anxii classem parant eique Hanno-
nem præficiunt nouumque delectum prope habere. Paratis structisque omnibus frumentum
ac ceterum comæatum imponunt: & Hannoem cum ea classe in Siciliam trahere: et in ca-
stris apud Ericem comæatum exponere iubent. Ibi uero si uideretur Hamylcare duce &
optimo quoque e toto exercitu milite in naues assumpto. Drepanum petere: & aduer-
sus romanam classem prælium committere. Hanno igitur e Carthaginis portu delatus ad
insulam: quæ uocant hieronensem primo constitit. Inde clam hostibus in castra ad hamyl-
carem navigare properabat. Ac Catullus aduentu hostium per speculatores cognito
eorumque consilium (Neque enim difficile erat) coniectura suspicatus: confestim ad Egusam
insulam cum classe præficitur. Ea insula non longe abest a lilybeo. Ibi postridie se omnes
ad pugnam parent: edicit eosque oratione confirmat. Postea die prima luce uentus erat
hostibus quidem prosper ac secundus. Romanæ autem classi aduersabatur turbatusque
& undosum erat mare: quod primum aspiciens Catullus subdubitare coepit: & in-
certi consilii esse. Mox uero considerans quod naues hostium tunc oneribus impeditæ
parum celeres erant: parumque ad certamen struere. Quod si abire patiatur ad cele-
res post modum: & expeditas structasque militibus pugnandum erit: & contra Ha-
mylcaris audacia quo nihil terribilius per id tempus audiebatur: quis turbato & aduer-
sante mari cogrediendum: tunc & pugnandum statuit. Hac igitur mente per undas celeri-
ter delatus: uenientibus hostibus classem opposuit. Hanno uelis iter faciebat: ut autem
interceptum suæ classis cursum ab hostibus uidit: & ad prælium structas naues: dimissis
uelis se ad pugnam comparauit. Postquam utrinque parati sunt ex composito conflixerunt
quo in loco cum omnia contra quæ dudum in pugna apud drepanum essent ita contrarium
euentum res non in merito habuit. Romani enim celeres naues habebant oneræque
omnia e nauibus posuerat: præterquam ea quæ ad pugnam oportuna essent. Remiges
uero exercitatos: ac ob id ipsum promptos & certaminis audios. Robur autem ui-
rorum qui pugnaturi erant e toto exercitu egregie delectum Carthaginensibus ue-
ro contra primum naues onasse ac ob id ipsum tardæ & ad pugnam ineptæ. Tur-
ba autem remigum atque nautarum collectitia: & in exercitata ac temporis causa pro-
pere assumpta: Milites autem ex nouo delectu tyrones ac nullius periculi satis igna-
ri: Quod enim nunquam amplius romanos quicquam mollituros mari existimabant: ea de
causa rei naualis curam omnino neglexerant. Quamobrem ubi pugnari coeptum
est: confestim. Ut par erat ab romanis superantur. Centum uiginti naues in ea
pugna Carthaginenses amittere. Harum duæ de quinquaginta submersæ fractæque

15
sunt reliquæ vero captæ: Fugientibus ex prælio plurimum opulata est uenti su-
bita mutatio: qui statim post fugam contrario q̃ prius impetu flare coepit. Itaque
nelis sublatis cursum sequentium ante uenere & ad hieronem unde prius solu-
rant se ex fuga receperunt. Cōsul post prælium cū tota classe Lilybæi rediit. Ibi lau-
datis donatisq; militibus cetera intēto studio persequēbātur. Carthaginēses ubi su-
peratū Hānonem p̃fugiatq; classē intellexere: præter spem tāta clade percussī quo-
se uertentes nesciebāt. Et si enim promptitudo erat animis belligerādi: tamen & in-
opia ararij & priuatorū impotentia: oibus iam longis sumptibus exinanitis sese at-
tolle rephibebātur. Maximā uero desperationē afferebat Hamilcar & exercitus q̃
apud Ericem erant: quibus nec submittere cōmeatis amissā classe: & hostibus ma-
re tententibus: nec e periculo reuocare in affricā poterant. Sinere autē ut dux & mili-
tes optime de re pu. meriti perirēt: p̃ditioni simile uidebatur. Quibus autē copiis
aut qbus ducibus in p̃sentia conarentur nulli erant. Restabat igitur pacē petere: ad
quā cū oēs necessario. inclinarentur e dignitate magis uisum est: ut arbitrium eius
rei Hamilcar p̃mitteretur. Facto igitur sup̃ ea re senatus decreto: & ad Hamilcarē
missio in quo. petēdæ firmandæq; pacis arbitriū si modo expedire uideretur ei p̃mit-
tebatur. Hamilcar potestate publica accepta sapientissimū ducis opus effecit. q̃dliu
enim aliqua ratio fuerat belligerandi nullū unq; periculū: nullū laborem uitauit: sed
summa industria & audacia fretus: nihil pro uictoria adipiscēda omisit. Precisa ue-
ro tandē spe cum nulla ratio cerneretur amplius adnitrēdi prudenter: & moderate
cedens tēpori: nequa q̃ tarpe existimauit legatos ad Catullū mittere pacemq; ab eo
querere. Optimi nempe ducis existimandū est. quicōdi tēpora cedendiq; perspicere
Se. Catullus quoq; pacē nō aspernatus est. Cōscius difficultatum: quæ ex diuturno
bello ciuitatē p̃mebant. Ita de pace tandē cōuenit: huiusmodi cōditiōibus præscri-
ptis receptisq;. Amicitia esse romanis Carthaginēsis: si id po. ro. uideatur omni
Sicilia excedere Carthaginēses: nō post hac hieroni Siracusanisq; aut Siracusanorū
fociis bellū inferre. Captiuos oēs sine p̃cio Carthaginēses dimittere: trāsfugas red-
dere. Pēdere insuper romanis Carthaginēses talenta argēti euboica duo milia du-
cētā in annos uiginti. Has cōditiones romā missas: populus ro. nō cōprobanit: sed
decem legatos in siciliā cū auctoritate publica misit. Ab his tēpus pēdendi argen-
ti coartatū est: & mille talēta insuper adiūcta. Et id ad cōditionibus ascriptū: ut nō
Sicilia solū: sed oibus cū insulis: quæ mediæ sunt inter Siciliā & Italiā Carthaginē-
ses excederēt. Per hūc modū primo bello inter p̃enos & romanos finis impositus
uigesimo quarto āno postq̃ geri captū fuerat: bello oium lōgissimo atq; maximo.
In quo ut alia omittā: semel qnq; remibus amplius quingētis. Iterū nō multo mi-
nus q̃ septingētis ad inuicē pugnatū est. Amiserunt autē romani in eo bello præter
onerarias naues qnque remes circiter septingētas. Carthaginēses uero circiter qngē-
tas. Itaq; graci hoies q̃ ad id tēpus admirati fuerant. Antigoni atq; pedomei & de
metrii nauales copias: bellūq; atheniēsum atq; lacedæmoniorū merito post hac ad-
mirari destiterūt. Quod si quātū intersit qnq; remes iter ac triremes: qbus per se ad-
uersus græcos atheniēseles & lacedæmonii inter se bello usi sunt. Cōsiderare uolue-
runt: nonq̃ maioribus copiis: q̃ hoc bello mari pugnatū intelligunt.

Finit liber secundus primi punici belli. Nunc sequitur de affricæ motu.

INITO Primo Punico Bello quod trigintaquatuor annos
ra mariq; gestum ostendimus: similes fere casus utrūq; populum
excepere. Carthaginēses enim affrico bello finitimo sane: & pe-
riculoso circūuentu: & in extremam discrimen adducti: trīennium
post pacem continuū: de uita & sanguine certauerunt. Roma-
nos autem illiricum primo: mox gallicum bellum otiosos esse
nequaquā permisit. Dicemus autem causas & persecutiōes eorum

ut de his quoq; noticiam nostris hominibus praebeamus. Hamilcar post firmatam
pacem ab Ericē copias deduxit ac pedestri itinere Lilybeum contendit: ut inde in
affricam milites secundum foedus exportarentur. Vbi uero Lilybeum peruenit: ma-
gistram se abdicauit. Copias autem Glisconī transmittendas reliquit: ipse privato
habitu Carthaginem nauigauit. Glisco q̄ res nouas in tantis copiis simul in affri-
cam delatā forent uerebatur: praesertim cum magna illis stipendia deberentur: quā
propter publicam inopiam solui non possent: caute simul ac prouidētē iam inde
prospexerat. Ne simul omnes sed alia alio tempore copiae mitterentur. Intervalis
etiam maioribus de industria factis: ut facilius per partes prouideri posset: primū
ante domum abiissent: q̄ secundi superuenirent. Carthaginēses partim negligē-
tia: partim inopia copias distinebant: esse in urbe patiebantur. Et expectare reli-
quos iubeant: ut sic cum omnibus simul de stipendiis transigeretur. Crescentibus
igitur in urbe copiis multa a militibus maleficia committi cōeperūt: nec noctū mo-
do: uerum etiam interdiū: rapinae & caedes: ac cetera nepharia perpetrabantur: q̄
cum animaduertent carthaginēses: omnem multitudinem quā in urbe conue-
rat in oppidum Siccam transire insserunt: ibiq; expectare donec reliquae copiae in
affricam uerherentur. Non nihil etiam pecuniae in singulos traditur: ut facilius to-
lerare moram possent. Vt igitur in Siccam traducti sunt: milites licentius iam agen-
tes a nullo maleficio se temperabant. Tandem ibi omnes conuenere stipendia in-
solentius q̄ ante: ac longe maiora q̄ prius postulare cōeperunt. Erant hi supra uigin-
ti milia hominum mercede conductorum diuerforum admodum generum hispa-
ni alii: alii galli: quidam lygures. Item baleares: graeci etiam non pauci: affri plurimi:
fugitiuorum & transfigurarum magnus numerus. Ad hos igitur missus Hāno Car-
thaginensium praetor: ubi uerba fecit de atrarii penuria: & remissionem quandam
stipendorum postulauit. Confestim multitudo insurgere coepit: raptisq; per iram
armis Carthaginem uersus profecti: apud oppidum Times quindecim milibus pas-
suum a Carthagine castra locauit. Carthaginēses crebris legationibus ad eos mis-
sis: lenire iter militum nitabantur. Sed praeualebant in exercitu pessimi quique: & se-
diciofi: nec rem componi permittebant. Duces uero sedicionis erant Spendius
quidam Italici generis capua oriundus: qui nuper in sicilia ad Carthaginēses trans-
fugerat: & Asfer quidam Matho nomine. Spendius igitur metuens: ne secun-
dum foedus romanis dederetur: cum esset transfuga turbare omnia cupiebat.
Matho etiā pro multis quae sediciose atē fecerat supplicium formidabat. Horū ma-
xime opa cū oēs cōditiones reicerentur: legatis etiā carthaginēsiū ad eos cōponēda
rū rerū gratia missis afferretur manus: eadē apte bellū erat. Spendius igitur: & Ma-
tho duces suffragio militum ad id bellū creati: legationes ad affricā populos cōse-

Glisco

Spendius

stim misere: ad libertatem provocantes: facultatem sibi oblatam ostēdentes: qua crudelē: avarumque populi Carthagenensis dominatum a ceruicibus suis depellerentur. Neq; cūctati sunt affricæ populi bellum rapere: sed ut sit ex dura seruitute ad libertatem cupide aspirantes a carthagenensibus pleriq; defecere. Spendioq; & Mathoni se cōiunxerunt. Carthaginēses multis eodem tempore difficultatibus premebantur. Nulla quidē illis copiæ pedestres erant: nulla nauales. Consecuti autem conducti milite bella gerere: in urbana multitudo in pōte imbelli & infesta nihil spei habendum putabant. Quos vero conducere possent pro celeritate expeditionis nō aderant. Omnes vero pecuniæ publicæ ex tributis affricæ provenire solite erant: quæ tunc rebellis facta eam facultatē omnino abstulerat. Erant hæc tāto graviora: quāto præter spem acciderant magis. Longo enim ac difficili romano bello multos annos fatigati: pacem ad extremum petierant: respirationem optabāt. Furiam quietam tranquillitatēq; cupidissime amplectebantur. Contra vero hæc longe evenerant. Bellum enim subito exarserat infectius ac periculosius q̄ antea in quo nō de possessione Sicilia aut de rerum maritimarum gloria: quæ & ipsa iam superioris bello amissa erāt: sed de patria: de penatibus: de uita deniq; & sanguine certa batur. Cōuerso ad eorum perniciem exercitu: alienatis affricæ ciuitatibus: exnauitō arario: cuncta plena fœmidinis: & desperationis proponebātur. Tūc igitur de mum se circūspicere: tunc erata sua recognoscere coeperit: q̄ tātam multitudinē cōductorum militum finito bello in unum coegissent. Quod affricæ ciuitatibus fuperbe nimium: auareq; imperassent: q̄ in odium sui crebris iniuriis suorū magistratuum socios compulissent. Hæc enim causa rebellionis ciuitatibus fuerat: quæ iam pridem ardentes odio tam cupide attulerunt bellum: ut intra paucos dies septuaginta annorum milia in castra ad Spendium & Mathonem ex iisdem ciuitatibus magna multitudo undiq; conflueret. Spendius & Matho diuisis inter se copiis. Alter uticam: alter hypponem: q̄ hæc ciuitates consilia belli suscipere noluisse obfiderunt. Castra etiam apud Times oppidum quod prius construxerant non deseruerunt. Ex quo fiebat ut Carthaginenses omni affricā excluderentur. Carthaginē enim in promontorio sitam diximus in mare protendere. Regionem autem ipsam qua ad affricam continetur: hinc stagnis quibusdam. Hinc mari cohærent: ut parua admodum planities inter stagna ac mare relinquatur. Huius uero ex alia parte iuxta plaudem Times est oppidum quod superiori bello a M. Attilio captum ostendimus. Ex alia uero parte iuxta mare Utica nō longe abest. Hostes igitur castra hic apud Thimes illinc apud uticam habentes Carthaginēses ab reliqua affricā excludēbant: ipsi uero modo nocturno modo interdium & trepidatione urbem complebant nec multo post ab obsidione res distare uidebatur. Per idem tēpus cōducti milites qui in sardinia erant: audita seditione exercitus: & ipsi rebellauerunt ac omnes ciues carthaginenses qui in ea insula reperti sunt interfecerunt. Oppida uero cuncta & arces in potestatem suam redigerunt: nō concidere tamen carthaginēses: nec in tot aduersis fracti sunt animis: Sed quātas ualuerant pro angustia temporū copias parare. Hisq; Hānonem præfecerunt ducem: & unicibus obsidione laborantibus auxilium fere iusserunt. Hāno igitur cum exercitu cōtra Spēdium profectus nō longe ab utica pugnantē conseruit. Et uictor quidē primo prælio fuit: elephantorū uolentia struaturam hostium dissipantē: tamq; fuit elephantorum terror: ut Spēdinus ipse & sui desertis castris: quæ tutari posse non confidebant: in proximum collem

aufugerent. Et diffipatione hostium uictoria plenā consecutum se Hāno arbitra-
 bat. ~~Et sic Hāno cum aduersus hostes bellum gereret. Et sic Hāno cum aduersus hostes bellum gereret.~~
 atq; uitam ingressus reficiendo ex labore corpori operam dabat. At Spēdius & hi
 qui secum erāt utpote Siculo bello & sub Hamilcare magistro militare consueti: ac
 saepe eodem die fugere hostem: ac rursus insectari: ubi Hānonem uitam ingressum
 cognouere: exercitūq; fiducia uictoria in cantum degere: repēte castra Hānonis ag-
 gressi sunt: tanto impetu ut palantes agerent hostes: ac demum castra expugnaret.
 In castris balistas: tormenta catapultas: ac omnifaria oppugnandarum urbium: ma-
 chinas quae secum Hāno detulerat coeperunt: ut nō modo non liberarētur obse-
 dio ne uicē: cuius gratia Hāno aduenerat: sed longe durior conditio obfessorum
 fieret: instrumentis ad oppugnandum: quasi de industria ad illos translatis. Cum itaq;
 Hāno ob hac & alia huiusmodi errata impite uersari: in eo bello cerneretur: &
 ad Hamilcaris uirtutem auctoritatēq; omnes respicerent: tandem magno consensu
 ciuitatis cura eius belli Hamilcari mandatur. Ad hoc Elephātū septuaginta equites
 peditesq; urbani: item conductorum militum & transfugarum circiter decem milia
 Hamilcari traditū. Interea hostes quoniam nouum exercitum apud Carthaginem
 parari: & Hamilcarem ducem praefici bello audiebant: intētius agere omnia coepe-
 runt: regionemq; totam: ne duci nouus exercitus ualeret praesidiū capessere. Id eo
 facilius erat quia promontorium id in quo Carthago sita est: aspero locum admodum
 dorso: ac montuosis saltibus ad reliquam affricam coniungitur. Viasq; loca habent
 difficiles atq; arctas ut plurimum manifestas. Igitur tumultos omnes itineribus imi-
 nentes: hostes occuparunt: praesidiāq; in his munierant: quis regionem tuebantur.
 Fluit quoq; per hac loca Machera fluuius quidem ripis: ac praerapido gurgite: &
 uno tantū ponte transiebilis. Vrbisq; ab eo dicta Gefira super amnē posita pon-
 tem moenibus complectitur. Hanc hostes urbem tenebant. Itaq; nec montibus pro-
 pter arctā: & custodita itinera: nec planicie impediēte amne: pontēq; occupato:
 transire in affricam exercitus poterat. In his difficultatibus profectus Hamilcar: cō-
 festum in admirationem sui ciues simul hostesq; conuertit: dignusq; apparuit ea glo-
 ria: quā Siculo bello per egregiam quādam uirtutem fuerat consecutus. Fuit autem
 prima eius industria in hunc modum conspecta: cum nulla ratio traducendi exerci-
 tus ob eas quas supra rettuli difficultates cerneretur: ipsa industria fiducia prae-
 ctus castra ad hostia Machere fluuii posuit: uētūq; expectauit: qui aduersus hostia
 ipsa perflaret. Animaduertat enim cursum eius fluminis ob aduersum aduentū di-
 stineri stagnariq; amnem: nec multum per id tēpus in mare defluere. Itaq; tunc per
 ipsa fluuii hostia secus mare transitum facilem praebere coniectabat. Cum igitur ea
 de causa in his locis moraretur: uentus noctu perflare coepit. Quare animaduertens
 Hamilcar cōfestum militibus ut se sequantur edicit: ac secus mare praeter ipsa fluuii
 hostia facillime elephantos copiasq; traducit. Orta mox luce trans amnem conspe-
 ctus: cum ad impossibile existimaretur: miraculo rei omnes conterruit. Erat in Gefi-
 ra urbe ad decem milia hoīum quos eo in loco Spēdius ab initio posuerat: mēdie
 urbis cā: & impediendi si qua quaderet hostes conarētur. Hi ubi traductum ab Ha-
 milcare exercitū cognouere: raptō cōfestum agminerat: aduersus illū exercitū duxerūt:
 eodēq; tēpore Hi qui Viciā obsidebant: cōciti eo tumultu ad hac loca cōcurrerūt.
 Hamilcar uero post traductas copias Gefirā uersus iter faciebat: medio fere spacio

Machera

Gefira

confecto: bina hostium agmina idem sub tempus aduentarunt. Nam & a fronte Hama-
 copia quae a Gessira proficiscebatur occurrerunt. Et a tergo alia manus quae ab utica
 audito tumultu eo contenderat. Hostes igitur cum se mutuo conspexissent missis in-
 ter se equitibus uno in tempore alii a tergo: alii a fronte inuadere constituerant. At
 Hamilcar nihilo ob eam rem deteritis longo agmine iter faciebat: prima fronte
 elephantis: deinde equites: ac levis armatura miles. Post hos legionarii incedebant.
 Inter haec hostes dato signo ab utraq; parte infestius ruere: ac magno clamore a fron-
 te simul: & a tergo inuadere coeperunt. Hamilcar ubi eos in se ruentes aspexit subi-
 to mutari ordines ac totum conuertere agmen iubet: ita ut elephantis atq; equites: qui
 in fronte erant: ad dextram conuerso itinere: contra eos qui pone inuadebant occur-
 rerent. Legionarii autem qui postrema incedebant alia ex parte ad leuam flectentes in
 primam partem properarent. Quo quidem facto utraq; ex parte: uno in tempore ho-
 stes superauit. Nam qui a Gessira obuiabant simul ac defletere elephantos equi-
 tesq; uidere fugam arripuisse rati: deserto ordine circa illos funduntur. Hos legio-
 narii compositi ex latere inuadentes: magna cum clade disparunt. Eodem modo q
 a tergo sequebantur post legionarios ruentes: quos fugere putabant. ab elephan-
 tis equitibusq; ex latere in eos ruentibus dispersi sunt. Ita a fronte simul & a tergo
 res prospere ab Hamilcare geritur. Ad sex milia hostium in eo praelio ceciderunt:
 & capti insuper ad duo milia. Alii fuga arrepta partim ad castra: quae circa uticam
 erant se receperunt. Hamilcar eos qui Gessiram aufugerant: insecutus: urbem ipsam
 ac potestate primo aduentu cepit. Nam milites qui in eam refugerant obtrepidam
 rationem & matum defendere moenia non ausi: in oppidum Timese uestigio aufuge-
 runt. Ex hoc iam superior ac magna opinione uirtutis Hamilcar: pleraq; citius regio-
 nis oppida in potestatem redegit. Non nulla etiam pertinacis repugnantis machi-
 nis: ac ui militum expugnauit. Ob eum matum Spendius obsidionem uticae dissol-
 uit: copiasq; in oppida tutela gratia dispersit. Ex quo factum est: ut Carthaginensi-
 bus lux quaedam optima spei ex praestina desperatione suboriretur. Matho per id
 tempus circa Hipponem exercitum habebat. Nec ob ea quae acciderant ab obsidione
 destiterat. Ne uero obsidio iam longe protraheretur. Spendius persuaserat ut
 cum aliqua manu Hamilcarem destineret. Donec ipse hipponenses indomitos in
 potestatem uenire compulisset. Simul autem & Numidas crebris nunciis sollicita-
 bat: idemptem monens atq; orans ne ea tempora tam oportuna ad libertatem affrica-
 labi in irritum paterentur. Spendius igitur sex ueteranorum milibus ex omni multi-
 tudine assumptis: duo milia gallos quae in sicilia militauerat adiunxit. Cum his co-
 piis profectus contra Hamilcare castra metebatur. Plana tamen euitas loca ob elephan-
 torum matum. Caeterum ad omnem occasionem rei bene gerendam maxime intentus. In hunc
 modum praestantibus auxiliis tandem numidarum affortumq; magna multitudo superuenerat
 quorum aduentu sublatus Spendius non solum descendit in aqua loca: uerum etiam sic circu-
 dedit Hamilcaris exercitum: ut nulla ratio euadendi cerneretur. Circudatus enim ab ho-
 stibus quorum pleriq; iprouisi superuenerat: tribus undiq; castris cingebatur. A fronte
 affrica tergo numidae ab latere Spendius iunibat. In tam iniqua conditione rerum:
 uirtus simul & fortuna Hamilcarem iuuat. Erat inter Numidas: Narua quidam adu-
 lter scens domi nobilis ac in primis manu promptus. Is iam pridem urpote qui
 bellicis artibus magno ardore incubuerat: Virtutem Hamilcaris admirabatur: ho-
 minemque ut sit ex fama adamanit. Itaque difficultates eius grauiter ferens ad

castra hostiū p̄ficiuntur. Cūq; iam prope esset colloquiū manu poscit. Mittitur ad
 eū unus ex Hamilcaris militibus. Ille ea de cā se aduentasse dicit. Vt Hamilcarem al
 loquatur. Esse enim nōnulla quæ aperire duci uelit: p̄inde rogare ac obsecrare: ut p
 cedat e castris: sese usq; ad munitiones **obuium ierit.** **Hamilcar p̄ id tēpus** pro ual
 lo stabat: & qd sibi uellet numida admirabatur. Tandē nō cōtēnere hoīem uisum
 est. Itaq; castris egressus in colloquiū se offert. Numida simul atq; Hamilcarē cōspe
 xit: ad terrā prostratus hastam & equū reliquit. Ipse pedes & inermis ad Hamilcarē
 uenit. Narrat sese iam pridem magna admiratione uirtutis captū: eius amicitiam fa
 miliaritatēq; optasse: amorēq; sui unius Carthaginēses partes aio p̄ferre: putasse ne
 ro id maxime tēpus amicitia ostendēda: cum difficultas earū cōmoda offerētis ex
 cludit. Se igitur si nō abnuat cum aliqua suorū manu ad eum uenturū. Hamilcar his
 latius dictis laudatū cōmendatūq; adulescentem ut ad se q̄pprium trāseat hortatur.
 Et quādo tantus ardor in eo cōspicius sit in generū sese illum deligere p̄nūciat. In
 req; iurando id sancit. Igitur Narua **ad suos rēdūsus posttridie cū** duobus milibus
 numidarum qui una domo p̄fecti erant: ad Hamilcarē in castra transit. Ea res pluri
 mū opitulata est Carthaginensibus. Hoc enim auxilio sublati Hamilcar aduersus
 Spēdium & affros signis collatis dimicare ausus ē: uictor in eo praelio fuit. Narua
 & Namidis qui cū illo uenerāt egregie operā suā nauantibus: Supra decē milia ho
 ſtium in eo p̄lio cæsa sunt: capti uero ad quatuor milia. Spēdus uero & Antariis
 Gallorū dux: cum reliquis copiis fugam cōsuluere. Post hoc plūm: Hamilcar capti
 uis oībus quorū pleriq; sub eo duce in Sicilia militauerāt: ad se uocatis: eorum quæ
 ad eā diem cōmississent impunitatē se cōcedere dixit. Proinde si militare secum uel
 lent arma ex defunctorū spoliis p̄biturū: Sin abire mallet id qd oq; licere. Ea beni
 gnitas Hamilcaris indimittēdis captiuis apud hostes relata multorū flexerat aīos:
 & antiquum eius dūcis amorē apud milites renouarat. Nec deerant qui apte didi
 carent per eū cōponi rem oportere. Id cū animaduertissent duces hostiū: ueriti ne
 Hamilcaris gratia apud exercitū p̄sertim impunitate oblata p̄ualeret: quo maiore
 aliquo scelere spem uenīæ auferret: tale aliquid machinātur. Glisco erat Carthaginē
 sis apprimē nobis hic in Sicilia p̄tor fuerat: & hos ipsos milites post romanorum
 pacē ab Hamilcare acceptos in affricam deduxerat: cuiusq; nos supra mētionem feci
 mus. Orta igitur ab initio sēditione cū exercitus apud times oppidū cōstitisset: cre
 brisq; nūciis a senatu Carthaginēsiū missis de concordia tractaretur: postulatum
 est a militibus ut arbitrio Glisconis: controuersia sedaretur: Id ppter summā spem
 optimāq; eius uiri fiducia factum: ab exercitu cōstabat. Nam Hamilcari qdem p̄ id
 tēpus irati milites erāt quoniā is multa in Sicilia dū sub eo militaret pollicitus eēt
 reuersus autem domū fraudari pateretur: nec ut debuerat se pro eorū fauore inter
 posuisset: itaq; ad Glisconē conuersi: cuius recētiōr erat apud milites gratia illū ar
 bitrum ad cōponēdas lites poposcerūt. Ierat igitur: tunc ea de cā Glisco in castra ar
 biter ab exercitu postulat. Sed multitudo in cōposita & uariis linguis: uariis mo
 ribus ac insup a sēdicioſis concitata incredibiliter fluctuabat. Itaq; paucis post die
 bus q̄ in castra uenerat Glisco ab illis īpsis q̄ eum fiducia gratia arbitrum popose
 rāt capitur in catenas conicitur. Idem in ceteris Carthaginēſibus qui cum illo uene
 rāt. Idē quoq; alii quos nācisci potuerunt. Duces igitur ueriti Hamilcaris gratiam
 quo maiore aliquo scelere milites obligarent: Litteras fingunt suo arbitratu & ta
 bellarius submittitur. Inde q̄si alia de re acturi cōciōnem uocāt. Cum frequētes cō

Antariis

Glisco

Comentus
pendij

uenissent: tabellarius ut præceptū erat tum litteris aderat. Narrat sese ab Sardinia recentissimū aduenisse. Litterasq; de cōi re ducibus afferre leguntur in cōcion: elitte-
ra. Tenor earū fuit uti Glisconem ceterosq; captiuos diligentius custodirent. Esse enim quosdā in exercitu quorū opera liberatio eorum promissa Carthaginēsis
esset. Eo nuncio turbatis oīum ais: & ut par erat in suspitionem uersis. Spēdius sug-
gestū ascendit. Milites supplicii oratione præcaturus fuit. Hamilcaris clemētia in
dimittendis captiuis decipi se permittat. Nō enim eos dimisisse q̄ saluos ēē cupiat
sed per illorū dimissionem oēs simul decipiat: ut nō de q̄busdā: sed de oībus sumū
supplicium summatur: quātū uero ad Glisconis negociū attinet monere se atq; ob-
testari: ut etiā atq; etiā considerare secum uelint: quāta mox incōmoda subituri sint:
si tam egregius dux: tamq; præstās in re militari per ignauā atq; socordā eorū ma-
nibus elabatur: præsertim quem non ignorent esse sibi inimicissimū. Nō enim di-
mittere eum: sed contra se immittere. Quod si acciderit ut scitis delinīti blandicinis eū
labi patiantur: moxq; ille sui arbitrii factus (ut credere par est) manu & consilio p̄se-
quatur: quis non eorū hebetudinē prudentiamq; cōtēnatur: q̄ quē paulo ante in
Cathenas cōiecerint eum nec tam farue amicū fore sperauerint. Adhuc eo dicente
alter tabellarius a Timete aderat littera fere eiusdē tenoris erant. Quibus recitatis
Antaricus gallorū princeps affurgens: unā se prospicere uiam salutis inq̄rit oīs om-
nino spes quā in Carthaginēsis habeat prædatur. Quod uero quis ad illorū
deuotū cōsiliū non obsequi debet? Tunc cōstitit ut quod illi prædictū ē: nō maxime
debetur: sed etiam debet. Tunc Carthaginēses q̄ uiderant q̄d dicitur: car-
thaginēses consulerent: qui uero contra suaderēt: eos proditores atq; hostium lo-
co habendos esse. Post hæc & huiusmodi tandem sniam p̄mitur ut Glisco: ac cete-
ri Carthaginēsiū quos in captiuis habent: duris suppliciis affectū necentur.
Erāt hic maxime e ducibus aptus: p̄pterea q̄ ex longa militia affluētis penicula lin-
gua utebatur. Eam uero plurimi intelligebāt. Huius igitur oratio fauore militari ex-
cepta: a ferocissimo quoq; laudatur. Modestiores autē si qui in exercitu erāt contra
dicere non audebāt: ne forsan suspitione illa q̄ ex litteris p̄positā diximus notaren-
tur. Fuerunt tamē quidā qui sententiā Antarci laudantes mortē probaret: dura ue-
ro supplicia præsertim in Gliscone uiro eius dignitatis colleret. Hi & minis & uo-
cibus sedicioforum agitati: ac plene lapidibus obruti sunt. Aguntur oīa proterue
ac turbulente: & quasi furore quodā turbæ feruntur. Recepto igitur Antarci con-
silio Glisconem & alios captiuos: ad septingentos hi fuere extra uallum perducūt.
Ibi a Gliscone ipso incipientes singulorū manus: nares: aures p̄ciderūt: membratimq;
lacerarunt. Ad extremum fractis cruribus uiros adhuc in Scrobē quādā abiicerunt.
Et de oībus Carthaginēsisbus: qui post hæc in eorū potestate uiui pueniēt idem
supplicium sumēdum statuerūt. Caduceatorē uero corpora defunctorū ad sepul-
turā petentē ad se uenire uenerūt: idem supplicium caduceatoribus legatq; siquē
unq̄ ad eos uenire ausi fuerunt minitantes Carthaginēses supplicio suorum ciuiū
cognito: miserum in modū affligebatur totaq; in induciuitas fuit. Deniq; ad Ha-
milcarem scribunt uti hæc tam scelestā & inaudita facinora ulcisci p̄peraret: q̄bus
litteris & simul crudelitate hostiū p̄mōtus Hamilcar pristinā clemētiā & mansuetu-
dinem exiit: & oēs oīo hostium quos aut tunc captiuos apud se habebat: aut po-
testatē eius potestate uenire bestiis obiecit. Ita bellum desperatū atq; nefarium ab
utraq; pte excitatur: ne quisq; post hæc in eo bello: aut a Carthaginēsisbus captus ē:

qui nō bestiis laniandus obiceretur: ab hostibus qui nō mutilatus exanimis
catulq; periret. Per hoc tēpus cū uiderentur Carthaginēses pualere: ac longe melio-
ri spe gerere bellū: subito fluere retro: ac in cōtrariū uerti fortuna coepit. Postq; enī
ex his quas supradiximus causis effertū est bellum: iritati Carthaginēses ob ho-
stium crudelitātē Hānonem alterū duce Hamilcarī cōiunxerunt: ac pari consilio ad
ministrare bellū iusserunt. Sic enim facilius opprimi posse arbitrabātur. Vt igitur si
muli fuerunt duces: magnæ inter eos cōtrouersie ortæ sunt. In qbus nūq; adeo uel
ne pgressum est: ut omīssa oīum cura per singulos dies inter se pene digladiarentur
& facultatē opprimēdi sui hostibus darent. Accessit ad hanc cōmeatus penuria nō
solū ppter incuriā ducum: uerū etiā ppter naufragiū: quo onerariæ fere oēs frumē-
tum in castra ferētes aduersā tēpestatē correpta perierāt. Per idem tēpus uticēses &
hyponēses: quæ ciuitates ad eā diem uel p̄tinaciter in p̄tibus Carthaginēsiū ste-
terant mutata uolūtate ad hostes defece-
re. Et quidē tāto furore: ut oēs Carthagi-
nēses qui p̄sidiū eā apud illos erant interficerēt: ac moenibus oppidorū p̄cipites da-
rent. Explicatus igitur Matho hyponēsiū cura qua prius destinebatur: exercitū
reduxit: coniunxeruntq; cū spendio: & Antarico oībus simul copiis Carthaginē ip̄am
obsidere aggrediuntur. Tantis undiq; cladibus afflicti Carthaginēses quo se uerte-
rent nesciebāt. Et accedebat his malis q̄ in senatu factionibus certabatur: aliis Ha-
milcarialib; Hānoni fauentibus: unde & barchina dicta est: quonīā Hamil-
car cognomēto Barca uocabatur. Cum itaq; alter e ducibus amonēdus esset: nec in
senatu ob studia factionū conuenire posset: Placuit tandē exercitus arbitrio p̄mit-
tere ut quē uellet ducem retineret. Quo facto rursus Hānone a cura belli repulso:
progratua militari: Hamilcar p̄fertur. In Hānonis locū Hānibal suffectus: magnaq;
concordia ducum: bellū deiceps administratū: Carthago nihilominus ab hostibus
obsidebatur. Nam terra q̄dem circa urbem oīa loca tenebāt. Hamilcarē uero exerci-
tūq; excluderant. Per hanc tēpora Carthaginēsiū obsidione laborantibus: Hieron
Siracusanus magna auxilia misit. Romani quoq; in hoc bello Carthaginēsiū opi-
tulati sunt. Ex huiusmodi cā cum primū obsideri cepta est Carthago: multi ab Ita-
lia quæstus gratia nauigantes frumētum in castra hostiū deferebant. Eorūq; ad qu-
gētos uariis tēporibus Carthaginēses coeperāt. & in carcerē adduxerāt: qua de eā
cū postea legati a Senatu missi Carthaginē uenissent: & Carthaginēses eorū gratia
cōmori: illos q̄ capti erant benigne liberassent: nūq; adeo grate id suscepit populus
ro. ut senatus contum fieret ex italia ac oībus locis quæ romano suberat īperio fru-
mētū Carthaginē exportari licere. In castra uero hostiū ne q̄s exportaret magna cō-
stituta poena eodē senatus cōsulto. p̄uissum est: Captiui quoq; oēs Carthaginēsiū
q̄ post pacē in Sicilia Italiq; remaserūt: sine p̄cio dimissi sunt: qbus rebus subleuati
Carthaginēses: obsidionē tollerabāt: & iā copię Hamilcarī in dies augebātur. Itaq;
superioribus locis castrametatus cōmeatū ab affrica deferri i castra hostiū phibebat.
Qua tandē difficultate coacti hostes: cū neq; ab Italia Siciliaq; phibentibus roma-
nis neq; a terra phibente Hamilcare cōmeatus denehi posset: obsidionem dissolue-
runt. Relictiq; apud oppidum Times Mathone cum pte copiarum: Spendius reli-
quas habens copias ad quinquaginta milia hoīum contra Hamilcare cōtendit: Ha-
milcar equitū & elephātis p̄ualebat: quæ duo ueritus Spēdius plana nitabar edi-
tis locis castra metebatur. Cum igitur p̄p̄inqua essent hostium castra: ac per singu-
los fere dies plia cōmitterentur: cōfestim discernere licuit: quā inter periciā ducis

huc
hic

ac temeritatem ferocium uiroꝝ interesset. Hamilcar enim nil temere nil ferociter gerendo Spendii audacia breui dormitauit. Nonnunq̃ enim simulata fuga in insidias precipitem traxit: nonnunq̃ in prouiso hostes adortus magnũ eorũ numerum opp̃sit. Captiuos omnes uti ab initio constituerat bestiis laniandos obiecit. Tandẽ circumuentos eo difficultatis adduxit: ut neq; descendere ex æditis locis metu equitũ; atq; elephantorũ auderent: neq; cõmeatus deferri ad eos posset. Cum ea iam plane esset obsidio. Spendius ad Mathonẽ nunciis missis: ut sibi cum reliquis copiis subueniret postulauit: & quasi id prope diem futurum esset: hac auxilii spe milites solabatur. Sed nihil duri in p̃sentiarum aderat. Hamilcar enim in dies magis eos p̃mebatur: uallo & fossa circũdabat. Cõmeatus autẽ oĩo defecerant. Cũq; captiuos oĩs bestiis obici non obscurum esset: nec ullum misericordiaz locũ sibi relictũ ob superiora scelera intelligerent: incerto consilio inter angore famis: ac formidinem supplicii fluctuabãt. Demum ad eam rabiẽ desperation adduxit: ut primo equos: ac iumenta comederẽt: mox seruis ac ministris casis eorũ carnibus sustetarentur. Deniq; cũ frustra expectatũ auxilium nõ ueniret: milites Spendii cum Hamilcaris militibus uallo collocũtur: petuntq; ut liceat legatos ad Hamilcarẽ mittere. Id cũ ipetrassent mittunt aliquos: ac per eos paciscuntur: ut decẽ e primoribus exercitus Hamilcarĩ traditis: reliquis cum singulis uestimentis abire liceat. Ea pactione Spendius ipse: & Antarius: & alii primores exercitus traduntur Hamilcarĩ & in Cathenas coniunguntur. Dum hæc in castris fiunt ad quatuor milia affrorũ: qui huius pactionis ignari fuerunt arma caperunt: & in parte castrorũ se tutebantur. Quos postea Hamilcar quasi exptes fœderis in hostium numero habuit: eosq; ad unum interfici iussit. Post opp̃sũ Spendii exercitum: Hamilcar ut reliquis hostium copias psequeretur. Times exercitum duxit. Id enim oppidũ. Matho cum parte copiarũ tenebat: & usq; ad Carthaginis mœnia quotidie infestabat. Cum igitur Times peruenisset in pugna pellicere Mathonem nitebatur. At Matho se primo aduẽtu mœnibus continebat: nec pugnandi copia faciebat. Itaq; dices iter se paritis copiis binis castris diuersa regione contra oppidũ positis obsidere inclafos pergunt. Hãnibal ab ea parte oppidi quæ ad Carthaginẽ spectat castra metebatur. Hamilcar uero superioribus locis quæ ad affricã pertinet. Itaq; diuisis copiis castrisq; die cõstituta de sp̃edio ac Antarico ac ceteris primoribus hostiũ quos in Carthenis habebat: suppliciiũ summere in oculis obsessorũ statuerũt. Quãobrẽ ex cõposito ãte oppidum cõueniẽtes q̃ p̃xime ad mœnia illos adducunt. Ibiq; supplicio laceratos spectantibus hostibus altissimis crucibus sustulerunt. Ea cum p̃ficerent sua utriq; dux i castra milites reducere cepit. Inter hæc Matho paratis struclisq; intra oppidum copiis eorũ digressum expectabat. Itaq; ut Hamilcarẽ iam longius abire cõspexit e diuersa regione oppidi cõfestim egressus Hãnibalẽ tardius iter facientẽ assegitur. Tãtũq; fuit ipetus ut non solum p̃figeretur Hãnibalis exercitus: uerũetia cum efusa copia repetere castra mixti una uicti uictoresq; intrarẽt. Turpis de hinc fuga & plurima cades ubiq; p̃ iram a uictoribus ædita. Capti etiã multi: & in primis Hãnibal ipse dux quẽ uestigio ad crucẽ Spendii tractum: nullius deposito corpore huic multatam crudeliter atq; contractum uiuũ adhuc in eãdem crucem sustulere. Triginta uero ex nobilitate Carthaginensũ circa Spendii corpus crudelissime mactauerũt. Hamilcar nec satis p̃pere sensit eruptionem hostium p̃pter longã distãtia castrorũ. Nec postq̃ intellexit ferre auxilium potuit ob locorum difficultatem. Interiacent

enim paludes ac plurimum impedita sunt loca: Processerat tamen e castris ut auxilium ferret: sed medio fere itinere deletum Hannibalis exercitum: & capta eius castra cognouit. Itaque reductis propere copiis ne prioribus castris consistere ausus longius abiit: & apud macheram fluiuium castra metatus est. Hac postquam Carthaginem nuntiata fuit: rursus senatum simul atque plebem metus inuasit. Renatum enim bellum credebant: quod paulo ante confectum uidebatur. Itaque maiore cura quam unquam incubantes nouum in urbe delectum habuere: Triginta uero senatores ad Hamilcarem legatos miserunt: qui cum illo agerent ut priuatas inimicitias: quas sibi cum Hannone fuerat publice condonaret. Eumque collegam esse pateretur: comuniq; consilio bellum gerere. Id cum iperassent. Hanno rursus cum nouo delectu missus Hamilcari coniungitur. Hi postea aduersus Mathonem bellum gerentes: post multos casus: ac uarias belli uices: quos & apud leptem oppidum: & aliis locis habuere: tandem ex composito sua & hostium uoluntate magno praelio signis collatis decernere statuerunt. Ad hoc ipsum dies constituta. Copiae undique contractae: apparatus omni adnixu utpote ad extremum casum facti. Pugna demum inita Carthaginenses uictoriam assecuti sunt. Matho in potestate hostium uiuus puenit. Post hoc plerumque Ciuitates affricae quae prius defecerant in Carthaginensium potestate omnes rediere: praeter uticenses: & hypponenses. Haec namque pro magnitudine crudelitatis dudum ad Carthaginenses ciues editae: si in uictoris potestate redissent supplicium formidabant. Itaque iam pridem ad romanos legatione missa se ac sua illis debebat. At romani suscipere noluerunt. Ita re infecta legatio rediit. Tandem praecisa omni spe: & ipsa redire in potestatem uictoris coacta sunt. Per hunc modum finis bello affrico impositus. Tricenis fere: & quatuor mensibus postquam ceptum fuerat: usque adeo prospero euentu ut non solum cuncta recuperaret Carthaginenses in affrica prius amissa: uerum etiam auxiliores omnes rebellionis quasi fato quodam in potestate eorum uiui peruenirent. Matho captiuique alii in triumphum ducti: & supplicio affecti sunt.

OST pacem igitur in Sicilia cum romanis factam: Carthaginenses ista gessere. Romani uero post eam pacem aduersus illirios ob casum populi romani legatum & infestatum praedatoris nauibus mare: tunc primo gessere bellum: quibus celeriter domitis & purgato mari pleraque ciuitates graeciae in populi romani amicitiam puerunt. Nam illirij per id tempus coes omnium graecorum hostes erant: terraeque & mari omnia infestabant. Corcyram & Epidamium obsederant: & pugna nauali Acheos fuderant: omnemque graeciam latrociniis armisque cotinuerant. Sed ubi affuerunt Consules ambo. C. quidem silius cum ductis nauibus. A. uero Postumius cum pedestribus copiis: quas Brundisio apollonia traiecerant. Praefecti nullo negotio illis & ad extremum domiti pacem supplices petierunt: & quas tulerunt consules condiciones acceperunt. Tanta eorum regina cuius opera legatus populi romani cum ad res petendas uenisset ad eam: intersectus fuerat: grauiter multata: ac fere toto regno spoliata est. Reductis in italiam exercitibus cum nunciarentur Carthaginenses finito affrico bello magnam parare classem qua Sardiniam inuaderent. Romani in suspicionem adducti: quasi ea classis aduersus se contra foedus pararetur: pacem ruptam querentes bellum Carthaginensibus indixere. Eius tanta repente formido penos inuasit: ut non solum Sardiniam dimitterent: uerum insuper stipendium nullae ducentorum talentorum impenderent: ne se in praesentia populus romanus adoriretur. Ita foedus inter Carthaginenses & romanos renouatum est. Sardinia ad imperium romanorum accessit.

Consules

C. silius

A. postumius

Tenta
regina

sit crescentibus mox in hispania Carthaginensium viribus: eo namq; post foedus: Ha-
 milcar cum exercitu missus: incredibili uirtute rem Carthaginensium adauxerat: nec
 eam quide[m] partem romanos populus negligendam putauit: ducibus exercitibusq;
 eo missis: his quoq; in locis iperium extendit: ut neq; plus nimio cresceret aduersa-
 riorum potentia in uacua penitus regione: neq; ex ea parte quicq; molendi facultas
 hostibus p[re]staretur. Bellum deinde gallicum in italia oritur: de quo altius repetetes
 dicere aggrediemur. Nam ut affricu[m] bellum Carthaginensibus finitimu[m]: & periculo-
 sum fuit: Ita gallicum **romani & in uicinis no[n] de gloria: sed de salute pagani co[n]-**
stat: Italia ab oriente q[ua]dem adriatico mari: a meridie uero atq; occasu tyrineno in
 modum insulae cingitur. Ad septentrionem uero montes habet continuis qui inter
 utruq; mare extensi **mirabili** altitudine ac difficilimo aditu a mediterranea regione
separant: **quod** **si** **per** **hunc** **montem** **transieris** **ad** **apenninum** **uenis:**
 gens: recto dorso in superu[m] mare fertur: quasi usq; ad urbem senam. Inde rursus ad
 dextra[m] flectens per mediam Italiam in siculum fretum discurret. Inter apenninum ue-
 ro & alpes campi sunt: no[n] Italiae modo uerumetia[m] totius europa[e] uberrimi: quoru[m]
 formam quoda[m]modo triagule[m] esse contingit. Alterum siquide[m] latus apenninus
 efficit: alterum alpes: qui ab angulo summo quo inuicem se contingunt: magis atq;
 magis disiungentes in adriaticum mare feruntur. Basim uero trianguli littus ipsum
 adriatici maris: efficit a sena urbe usq; ad intimum Venetiae sinum. Padus uero inter
 apenninum & alpes decurrens: ingenti aquarum multitudine planiciem fecit & in adri-
 aticum mare fertur. Hanc regionem Tusci quonda[m] incoluere duodecim urbibus in
 ea conditis. Et adriaticum mare ab adria tuscorum colonia: quae inter hostia padi
 condita fuit nominatum costat. Galli deinde superatis alpibus in hanc regionem tra[n]-
 sierunt: pulsiq; haetruscis **per hanc loca confederati quibus mox galli** uocitata &
 Galliae igitur duae sunt: altera transalpes: quae proprie e[st] gallia: Altera in Italia quae
 cisalpina dicitur. Sed huius **galliae quae est in Italia praecipue auctoritatis** Hi popu-
 li fuerunt: Primi inter padum: & alpes laimox lebetii: Post hos insubres: mox Ceno-
 mani: inde Veneti no[n] ipsi iam galli: sed aliud genus antiquum ex passagonia profe-
 ctum: Inter apenninu[m] rursus & **padum** Primi **senones** post boi **inde** eganes mox se-
 nones: qui iuxta adriaticu[m] mare **extremi** **o[mn]ium** **gallorum** **incolunt:** Horum **prae-**
pua **urbs** **senae** **fuit.** Ducetefimo fere anno: Postq[ua]m hi gallorum populi in ea regione
 co[n]federunt: bella inter eos ac romanos sunt orta. Nec primo aduersus o[mn]es sed ad-
 uersus senones: qui magis finitimi erat. Hi enim superato apennini uigo cum magno
 exercitu in haetruriam descenderunt. Ibi cum urbe clusum obsidissent: irritati a lega-
 tis romanis: qui per spem concordiae uenientes: mox ip[s]o sefe intulerant: ac regem
 ipsum galloru[m] cominus pugnando occiderunt. Omisso cluso romani inuasere. Hi
 sunt galli senones a quibus romani captam uulgo praedicant. Non ipsi tunc primu[m]
 ex gallia uenientes: sed in italia nati educatiq; uerum antiqua origine ex gallia orti.
 Multa post hoc bella inter romanos & gallos consecuta sunt: usq; ad tempus pri-
 mi punici belli. Post id autem bellu[m]: maior q[uam] unq[ua]m tumultus ex huiusmodi causa ori-
 tur. Non multo ante id tempus galli haetruriam ingressi aretium obsederant. Ro-
 mani auxilium ferentes contra gallos non longe ab areti moribus dimicarunt: In
 ea pugna superati romani consulem amiserunt. Multi praeterea romanoru[m] captiui
 in galliam ducti sunt. Cu[m] igitur: pro his redime[n]dis legati populi romani in galliam

Italic
 sinus/

Apenninus

padus

Tusci
 Adria

Galliae
 dux/

Senones
 Senae/

m. curi9/

C. Flaminij

Congolica
n⁹ rex/
Amazoes
rex/

uenissent: contra ius gentium violati a gallis interficiuntur. Ea indignatione populus romanus nouū delectum ex integro habuit. ac. M. Curiū bello gerendo praefecit: qui cum exercitu galliā ingressus cōtra senones collatis signis pugnavit: victorq; tanta occisione eos occidit: ut pene ad intermedionē delerentur. Reliquos uero q; praelio superfuērāt sedibus romani pepulerunt. Alios deinde gallos duobus plius superatos suis acquiescere rebus ac pacem optare compulerunt. Hāc fere extrema erat cum gallis gesta ante tēpus primi punici belli. Itaq; durante bello punico galli quietem egerunt. Post punicum tādē & illicum bellum. C. Flāminius legem ad populum tulit: ut ager gallicus qui senonibus per superiora bella adeptus fuerat romanis ciuibus assignaretur: Id cū innotuisset: Boi qui proximi post Senones erāt Hanc propinquitatem romanorū: Ciuum grauissime indignabantur. Quo enim tandem alio eam rem spectare: nisi ut pulsīs deinceps omnibus gallis regionem totam in proprios usus romani cōuertant. Consueuissē bella genī propaganda: imperii ac gloriā causa: uictis autē parci solere. Romani autem contra ius gentium cōtraq; humanitatem: nō iam de gloria: sed de praeda certare. Enimvero non usq; adeo cōtinitas esse galliā uires: ut cōtēptui romanis esse debeant: ac in eorum oculis: qbus cum pacem fecerint: ueluti peremptorum in bello spolia legere. His accessi uocibus legationem de cōmuni salute ad insubres quorum praecipua inter omnes gallos cisalpinos fuit auctoritas mittunt. Idem faciūt ad Cenomanos & alios gallorum populos. Ibi refricandis ueteribus odiis: ac recētibus iniuriis cōtra romanos incendūt. Magnas esse docent cisalpinorum gallorum uires: modo oēs uno consensu ad bellum incubant. Quod si singuli per se aggrediantur impares esse romani: quod illi astu pudentes semper egisse ac singulos inuaderēt. Itaq; senones dudum ea fraude euerfisse: nunc uero Boios ipetere: quos si opprimant mox cenomanos: inde insubres petituros. Quāobrem si sapiant cōmuni consensu bellum esse suscipiendum: quin etiam mittendum esse transalpis legatos: qui pristina cōsanguinitatem cōme morent: principumq; & bellorum auxilia rogent. His igitur rationibus insubres & cenomanos: ac ceteros oēs galliā populos: in sententiā trahunt. Cōsiliq; belli facile suscipiunt: & contra populū romanum oēs coniurant: cōmuniq; consilio transalpes legatione missa Congolicanum & Amazeestem gallorum reges: itemq; alios circha rhodanum gallos ingētib; praemiis pollicitationib; sollicitare aggrediuntur: ut coacto exercitu in italiam transeant: per maxima eis cōmoda: si romanos superare ostēdunt. Esse enim italiam ubere & amoeni solae cūctis etiā quae dici possint diuiciis referta. Romanos autē uinci nullum fore negocium: si trāsalpini cisalpinique galli pristinae cōsanguinitatis memores: unā ad bellū incubāt. Cū olim Senones eo plio fuderint: urbēq; romā cepint: itaq; uiderint. Hanc insido monēdoq; tādē reges ipos pposq; galliā ad bellum excituēt. Magniq; cōfestim habētur delectus: multi etiā spe praeda: ac nouarū sedū auditate: sese regibus coniūgūt: neq; maior nūq; exercitus neq; ex ualidioribus pugnationib; q; gētib; neq; oī apparatu insubrior cogeretur: societasq; publice fieret: iter cisalpinas & trāsalpinos gallos: ad romanum iperium euerfendum: hāc ubi & fama: & multorum litteris: nūcūq; romā delata sunt: magno terrore: cohorto uarie tumultuarii in urbe ceptū. Magnos delectus haberi: copias educi: pperare oēs trepidare adesse iam gallos putare. Ceterū hāc non parū carthaginēsis pfluere ad iperū in hispania ppagadū. Romani enī hūc tumultū gallicū formidātes res hispaniā negligere coacti sunt. Itaq; renouato

cum Carthaginēſibus ſedere totis iam ais in bellum galli cū uerſi: idē tū p id tēpus maxime cogitabant: quē admodum aduerſus gallorum conatū reſiſtere poſſent. Co-
 acto circa rhodanū exercitu: oibusq; ad iter paratis. Cōgolitanus & anarceſtes gal-
 lorum reges: magnam multitudinē mouentes: ſuperatis tandē alpiſus in italiā uene-
 runt. Tardiorē fuiſſe illorū aduentū cōſtat. ac diutius p̄tractā ſpem. Itaq; Cenoma-
 ni & ueneti legationibus romanorū interea deliniti: ab incepto deſtiterant. Popu-
 liq; ro. amicitia: ſocietati trāſalpinorū p̄tulerant. Cū ergo in cāpos q; ſunt circa padū
 annē trāſalpini exercitus deſcendiſſent: Inſubres ac Boi magna multitudinē ſeſe il-
 lis cōiungunt. Reges igitur p̄pter cenomanorū uenetorūq; ſuſpicionē: p̄te copiarū
 inſubribus relictā: ipſi cū reliquo exercitu caſtra uerſus hatrūniā mouerunt: ducētes
 peditū atq; eqtū infinitā pene multitudinē. Eo anno. L. Aemilius & C. Atilius prin-
 cipio cōſulatus in Sardinia cū claſſe nauigauit. Aemilius at cū exercitu Arimini boiſ
 oppoſitus cōſiſtebat. Ceterū ciuitas tota erecta ac ſolicita erat: nec ſine ingenti moe-
 tu tanti gallorū conatus expectabantur. Veniebat enim in mentē uetulaſt cladis: &
 quaſi fatale romana: urbi gentē formidabāt. Itaq; maximos iā pridem exercitus ob
 hac ſuſpicionem populis romanis parauerat: ac in ſuper delectus noui in urbe: &
 apud ſocios impigre habebātur: & quaſi nō ſemel: ſed plures pugnandū eſſet. Mili-
 tes copiatq; totius italiā: ad ſenatū relatæ praſto eſſe monebantur. Nec ſane ceteri
 italiæ populi ſegnioreſ erant. Tantis enim gallorum copiis italiā p̄mentibus: nō iā
 pro Imperio populi ro. ſed pro ſalute ſua ſuorumq; ac patrii ſoli tutela ſe pugnatū
 ros arbitrabantur. Ea p̄pter oēs italiæ populi romanis quaſi nō dominantibus ſed
 quaſi: potentia & auctoritate primoribus in hoc bello paruerunt: & quaſi ad caput
 ſammam totius rei ſponte ſua referebant. Quantas uero copias in armis. quantalq;
 paratas in ſubſidiis italiæ tunc habuerit ex tabulis ſingulorū populorū intueri licuit
 quas hic prout a certiffimis auctoribus noſtris: gratiaq; traditū: ſingularim referē
 dum: p̄ gloria patriæ exiſtimauimus. Primū ut a romanis incipiā. L. Aemilius: & C.
 Atilius Conſules principio ſui cōſulatus quattuor legiōes urbanas in expeditionē
 eduxerāt: harū ſinglis quinque milia & ducēti pedites: eqtes uero trecenti inerāt. Exie-
 rāt quoq; cum iſdē cōſulibus auxilia ſociorum: horum erat numerus triginta milia
 peditum. Eqtum uero duo milia. Itaq; conſules ambo in exercitu hēbant milia pedi-
 rum quinquaginta & octingētos. Eqtum uero tria milia & ducentos. Hic ordinarius
 erat exercitus: ac p̄ ſingulos annos educi ſolitus. Extra ordinē uero tumultus galli cū
 uero cā. Hæ poſtea copię ſuperatæ fuerunt. Primū tuſci atq; ſabini peditum ſeptua-
 ginta milia: ſtatim ut galli tranſire apeninum nunciati ſunt in armis habuere. Hiſ ne
 priuata magisq; publica auctoritate gerere bellum uiderētur. Prætor romanus præ-
 ſectus eſt ac uenit hatrūniā inſuſus. Poſt hos umbri & Sarſennatæ apenini accolæ ad
 uiginti milia: hi apenino cōſiſtere inſuſi erāt: & i Boiorū agros irrūpe: has tunc aduer-
 ſus gallos primo copias ipetu oppoſuerāt. Erāt p̄terea patre alia copię q; q̄i iſubſi-
 diis tenebātur. Ro. uiginti milia peditū: eqtes mille & quingēti: ſociorū at triginta milia
 peditū: eqtū uero duo milia. Hi romæ inſuſi. Senatus ppliq; ſi qd ſubitaneū i cūberet
 aſſidue p̄ſtolabātur. In tabul uero relatæ erāt copię armatorū: q̄s unaq; gens ſubſi-
 dii cā parauerat. Numerus earū hic fuit. Latinorū octuaginta milia peditū: eqtū uero
 duo milia. Samnitorū uero ſeptuaginta milia peditū: eqtū uero ſeptē milia. Iapigēſiū
 ac meſapiorū quinquaginta milia peditum: eqtū uero ſexdecim milia. Etrurorū
 triginta milia peditū: eqtū tria milia. Marſorū aut & mariciorū ac ſeretanorū: & p̄

terra uelutiorū peditū uiginti milia: equum quattuor milia. Erant quoq; per id tps
pter eas copias quas supra memorauimus legiōes duarū Sicilia et circa taretū pfdi
cā constitutæ. Harū singulæ hēbant peditū quattuor milia & ducentos eqtes. Insup
romanoꝝ. Capanoꝝq; scripta atq; parata ad id bellū multitudo ingens Eius nu
merus fuit circiter ducenta quinquaginta tria milia peditū. Equū uiginti milia. Nume
rus igitur oīum. Inuul ex tota italia armatorū fuit peditū septies centena milia: equi
tū uero circiter septuaginta milia. Ha tunc italia fuerunt copiae: pter Boios & insu
bres ac ceteros populos qui ro. aduersabantur. Galli paratis oibus quæ ad bellum
ptinebant: tandē supato apenini iugo in hatruriā descenderunt. Oīa ferro igneque
uastantes Cū iam nō lōge ab urbe Clusio eēt: hatruscorū fabinoꝝq; copias quas
pfdiū cā paratas diximus cū roma ptoꝝ in agro aretino cōuenisse nundatur. Quo
audito galli confestim iter ad nostros tumultuosus conuerterunt. Cūq; in conspe
ctu essent castra utriq; munierunt. Prætorio ro. expectandū. L. Aemiliū consule uide
batur: nec prius cū tanta multitudinē gallorū fortunā pugnæ experiendā esse: q̄ ex
exercitus cōsulis cū hatruscorum fabinoꝝq; copiis iungeretur. Eo cōsilio intra uallū
militeꝝ continebat: nec ptatem pugnandi faciebat hosti: satis in p̄sentia existimās: si
a populationibus cohiberet. Cognita igitur p̄toris snia. galli dudū adiungunt: qua
si enim aduētum cōsulis. (Nam is plane adesse dicebatur) formidaret: de quarta ui
gilia peditē educunt: ac fessulas uersus iter facere cōtendunt. Equitatum uero oēm
in castris relinquant: nec prius iter arripere iubent q̄ hostibus cōspiciui fuerint. Ha
trusci igitur ac fabini primam sub lucē gallorū eqtes tumultuosus abire cōspiciūt:
cum insuper noctis silentio peditē & cōspectu ablatum cemerent: fugāq; et trepida
tionē exultarent: raptio post eius agmine incaute feruntur. Ita p̄cipitati in insidias
circūueniuntur a gallis & iuxta pugna decernere: cōpelluntur. Ad sex milia hatruscorū
fabinoꝝq; in ea pugna cecidere. Reliqua uero multitudo cum galli undiq; p̄merēt
numeroq; & ferocia præstarent: accepta protinus fuga in tumultum quendā natura
muniam sese trepida recepit. Galli quoniā & prælio & sup̄ioris noctis uigilia cōse
cti erāt ab ex p̄guatione eius tumuli se tunc continuere: sed circum ea loca statioi
bus dispositis ad curādā corpora uertuntur: eo p̄posito: ut postdie totis uiribus
tumulum expugnare aggrediantur. Per idē tps. L. Aemilius consul quē armini cum
exercitu fuisse diximus: cognitō gallorum aduentū ī hatruriā p̄ p̄ximos apenini sal
lexerāt: ad illum mittunt: ac rei gesta seriē: quo ut sint loco res exponunt. Consul ī
tāto sociorum periculo minime cunctādum ratus ut primum dilucescere cepit cum
aquitau antecessit. Tribunos cum legionibus seq̄ iussit. Galli quoq; ea nocte ad
esse cōsulē ex ignibus intellexerāt. Itaq; uigilia totis castris per noctē factæ: ac fere
omnes armati infomnesq; consistere. Cum uero prima luce aut pugnandum aduer
sus cōsulem: obsessosq; aut concedendū esse apparere. Amoretis: gallis & duarū
noctium uigilia: & superioris diei labore confectis: mentes quo prælio aërterat
aīos: nouas subide curas iniecit. Inquit enim stultum esse tēpus cum hostibus terre
re: donec p̄da quæ nunc passim totā per hatruriā iacet ex agris rollatur. Si sapiāt
galli: aduersus hostes: expediti cōmittāt. Id cōsiliū cū approbasset galli ante cōsulē

aduentum signa mouentes longe lateq; pdatū p harrurā discurrant: Opulli tandē
oīs generis pda: cū ad litus īferi maris nō longe athalanie oppido peruenissent
conuerso tandē itinere iuxta ipm litus uadentes galliā repetebāt. L. Aemilius Con
sul īsusceptis his copiis quē in tumultū confugerāt gallos īsequabatur: eosq; quātū
poterat a populationibus cohibebat. Per idē tps. C. Attilius alter cōsul litteris per
senatus e sardinia accitus: pisas nauibus aduenerat: expostisq; in terrā copiis: cōtra
rio:q; galli itinere: iuxta litus īferi maris exercitum ductabat: q; ubi iā appropiqua
re gallos ex captiuis quos exceperat cognouit. Alterū uero cōsulē pone seq; legiōes
tribunis militum tradit: iubens ut mature uestigia seq̄rentur: ipse cū equitatu antece
dens collem iminentē uiaē pōcupare cōstituit. Ex eoq; pugnā aduersus hostes cō
mittere: Galli pōtq; aduentare alterum. Cōsulē intellexerunt cōfessum eq̄tatū oēm
ac prem expeditorū pmittunt ad eū collem occupandū. Erat enī is locus per opor
tunissimus: quoniā aditū claudebat quo necessario erat trāsēndū: Cum uero antici
patū iā a. C. Attilio collē inuenissent: pugnā equites incipiunt: id certamen magis: ac
magis cōscere qui cū L. Aemilio erant primū admirabantur ignari alterius consulis
aduentus. Sed ubi ppius accedentes. C. Attilium ex pugna adesse Cognouere: gen
ti leticia p̄fusi equites aemiliani in subsidiū eorum q; p colle pugnant trāsierunt.
Aemilius aut ipse cum legiōibus uti consueuerat post gallos quadrato agmine se
quebatur. At galli ubi se medios iter duos cōsules & occupatū iter p̄spexerūt: quo
niā a facie simul & a tergo pugmandū erat: bīfrontē aciē struxere. Contra aemilium
enī q; pone seq̄batur: Gefatas & īsubres aduersus aūt. C. Attiliū taurinos & Boios
collocarunt. Carros & īpedimenta unum ī locum extra aciē subdixerunt: p̄dā uero
oēm in p̄imum tumultum cum p̄sidio exposuerunt. Cum duas ut p̄diximus frōtes
hēret gallorum acies: nō solum terribilē aspectū. Verum ēt efficacē ad pugmandum
illam esse euenit. Vt enī magis apta crata magis conspicua hostibus reddebatur.
Plūsq; ad ostendendā uirtutē facultatis erat. Boi qdem & īsubres auratis fulgen
tes sagulis. Gafate uero more suae gentis unde pugnabāt primum certamen eq̄tum
fuit: gallis pellere e collē. C. Attilium cōsulem ro. tueri locum adnitentibus. Erat
utrinq; eq̄tum multitudo īgens: ac summa uirtute ab utriq; pugnabatur: hoc in lo
co. C. Attilius Cōsul cū in primis pugnaret a gallo quodā eq̄te trāsfixus hasta oc
ciditur: caputq; eius ad reges refertur. Nec tamen id deteruit ro. equites: sed ob irā
tati consulis acrius incūbentes post longam pugnā non solum tutati sunt collē: ue
rū etiā gallorum equitatum oēm fuderunt. Inter hac peditum acies appropinqua
rant plūmq; non uisu mō: uerum ēt auditu horrendum cōmittebatur. Ex tribus enī
exercitiis pugna constabat. Galli mediū a fronte qdem perumpere: a tergo autē re
sistere nitebantur. Ro. uero contra a fronte resistere: a tergo inuadere gallorum aciē
propositum erat. Terribilis erat Clasicorum sonus cum qbus oīs simul gallorum
multitudo tātum ululatum uociferatiōemq; attollebat: ut uix aures perferret. Cum
ita certe circū loca in credibiliter resonarent. Terribilis īsup nudorū aspectus: Ma
gis enī ac nuda corpora motus quosdā belicos sub clipeis scia miraculo simul & for
midini erant. His accedebat splēdor ornamentorū oculos perfringentiū. Boiorum
enī & īsubnū torquibus aureis & uirgatis sagulis tota fulgebat acies: q; parū stupe
bant ro. cementes: partim spe p̄dā magis incēdebantur. Sed nudi q; pugnant a fa
gitariis ante aciem romanam ex more p̄missis hand segniter īfestabantur. Pre
grandā enim & alba corpora scutum gallicum p̄tegere: tota nequibat. Itaq; spicula

Intro adacta facile coherebant. Crebris undiq; sagittis uolantibus cū ppter distātiā
 quasi sagittarios negrent: & infestius feriretur: quasi rabia furētes: alii in hostes te
 mere ob dolorem ruebāt: & ibi opprimebantur. Alii retrouestigia referentes sedati
 sanguine terrore suis afferebant ordinemq; turbabāt. lactātia igitur Gefatariū quos
 antesignauit: in pralio erant per hunc modū domita. Insuēres & Boi praliū excepe
 re amonitq; sagittariis pilis iam & gladiis res gerebatur. hic uero quantū nunq; alias
 clamor & strepitus armorū: p̄cussio: Vociferatio & gemitus cadentū exultatūmq;
 motus terribilis: & oīs experientia ferri a frōte simul & a tergo insurgebat: nec gl̄q;
 erat in tantis exercitiis legne. Verum & lacertis & pectoribus & crebra uibratōe
 gladiorū ubiq; certabatur. Quippe gallis nulla salutis spes: nisi in uictoria erat: Ro
 mani autē nisi tunc uicissent nunq; post hac fore ut uincerent arbitrabātur: cum duo
 Cōsulares exercitus medios hostes: quasi de industria nacti supra uirtutē propriā
 beneficio quoq; fortunā inuari uiderentur. Et inflāmabat idignatio. q; populi ro
 gloriam italiq; magnitudinem galli cōtēpsissent: q; nullis laceratis iniuriis ultro ar
 ma inutilissent: q; ad p̄dā rapināq; sibi regionē inclitā fore existimassent. His ro. simul
 italiq; incensu acerrime dimicabant. Galli autē pari ferocia resistebant: sed & corpori
 bus et armorū genere ipares. Nā corpa qdē gallorum astus laborisq; ipatiētia sunt.
 Enses uero graues & obtusa cuspide: ut ad primū discensum magnā uim hēbant: sic
 ut pedē contulerant: ad crebriores ictus utiles erant. Ro. uero & scutis ad p̄tegen
 da corpora ualidioribus utebantur: & gladiis breuioribus sed acutis: itaq; ubi pe
 dē contulerant puncti ferientes crebro ictu pectora hostium pfodiebant. Duri p̄te
 rea & exercitū astū ac laborē facile tolerabant. Quas obres & uniuerso certami
 ne: & singulorū cōgressibus galli supati passim cadebant. Stetit tamen in mota gal
 lorū acies: donec eq̄tes romani colle descendentes pcellā equestre i eā dedere. Tūc
 deniq; turbati galli: atq; loco moti a fronte simul & a tergo p̄sternuntur. Ex tanta
 multitudine gallorum ad decem milia solum capta fuerēt in his Cōgolitani rex.
 Cetera fere oīs multitudo in plio cecidit. Multi ēt fugientes: latitantēsq; p̄ italia u
 rie oppressi sunt. Anarxestes autē rex ē plio fugiens: postq; nullā spem salutis fuisse
 aduertit sibi mortē cōsciuit. Idem & alii qdā gallorū principes: q; una fuerant fece
 re. Post hanc pugnā. L. Aemilius Cōsul p̄dā oēm his quorū fuerat restituit. Spo
 liaq; hostiū romā misit. Ipse cum oībus p̄fectis i Boios uastatis hostiū agris:
 exercitūq; oī p̄darum genere ditato. Romā ad triūphum rediit. Duxit i triūpho re
 gē cōgolitani: & principes gallorū plio captos: p̄tuitq; torques aq̄pos: & arma. &
 oī sanā gallorū spolia: qbus postea capitoliū ornauit. Post hūc creati Cōsules. Q.
 Fuluius & T. Manilius. hi galliā cū exercitū igressi Boios in deditiōem populi ro.
 uenire cōpulerunt: Inde reliquos gallos inuadere p̄gentes: crebris ibribus: ac subinde
 pestilentia i peditis: desistere coacti sunt. Hos secuti consules. P. Furius & C. Flāmini
 us: Flāminius cū exercitū galliā igressus ananes gallos: q; nō longe a Massilia incolant
 primū subegit: mox in isubrium agros legiones traduxit: nō longe ab eo loco quo
 Abdua fluuius padum influit. Insuēres magna multitudine ad p̄hibendum hostem
 cōuenerant: qbus non mō in transmittendo amnem uerum ēt in muniendis castris
 magna detrimenta romani. cū suscepissent: ut primū facultas data est: eo ex loco ab
 euntes i Cenomanos transiere. Ibi cenomanorū copiis ad exercitū adiunctis: rursus
 e superiore loco q ad alpes spectat insubrinū agros ingressi: totam regionem longe
 lateq; populantur: Principes autem insubrium ista cementes ferro decernere. statuē

C. Fuluius
 Q. Fuluius
 T. Manilius

C. Flāminius

sunt. Itaq; accita undiq; multitudine ad quinquaginta hominum milia armare. Signa
 vero aurea quæ immobilia uocabantur nō nisi in extremo periculo promi solita: ex
 Mineræ templo sustulere. Cum his profecti non longe ab romanis castrametati
 sunt: tanta ferocia ut uix ab oppugnatione castrorum primo aduentu temperarent.
 At C. Flaminius Consul quoniam pugnandum esse constabat: primū illud secū agi-
 tare cepit: num multitudinem cenomanorum: quæ una secum in agrum hostium ir-
 ruperat habendum in plio esset: periculosum sane uidebatur: gallis aduersus gallos:
 in eo discrimine: atq; his pferim locis: salutem suam exercitusq; cōmittere. Quod
 si eos ammoueret longe se imparē contra tantas hostium copias fore existimabat.
 Et simul uerebatur: ne illi ac ignominia accepta sese insubribus indignabundi con-
 iungerent. His curis anxius consul tandem periculosum consiliū capit. Castra erāt
 apud Abduam amnē: pontemq; effecerat ulteriorem fluminis ripā. Cenomanos igitur
 ad se uocatos quasi aliud acturus transire amnem iubet. Cum omnis eorum multitu-
 do transisset: tunc flāminius pontem rescidit: ut nec sibi ne hosti se coniungere pos-
 sent. Ipse copias quas domo eduxerat romanorū ac sociorū in aciem producit: po-
 testatemq; dimicandi insubribus facit. Nec sane prudenter locū ad praliū delegis-
 se uidetur: ita enim iuxta ripas aciem cōtinuit: ut si præmeretur ab hostibus nulla re-
 ferendi pedes: aut se explicandi facultas esset. Vicit tamen eam pugnam. Flāminius
 tancitate magis: q̄ consilio fretus: Tantum enim militum robur: tantaq; tribunorū
 prouidentia in pralio fuit. Vt errata ducis uirtute superarent. Cum enim structa es-
 sent acies: itaq; pugna iniretur tribuni militum acceptas a triariis hastas tradidere
 ante signas: id eo Cōsilio factum q̄ ex superioribus praliis animaduenerant gal-
 los primo impetu fortiter pugnare: postea uero confestim labescere. Ensesq; illorū
 unam dūtaxat: aut alteram plagam uehementem habere. Itaq; translati in primam
 aciem hastis distingere: hostem iubent: donec prius ille ardor animi impetusaq; reside-
 ret quod & pculdubio euenit. Nam cum antesignani pectora gallorum oraq; ha-
 stis ferirent. Galli in his præcidendis hastis primum impetum effuderunt. Tunc de-
 mum romani abiectis hastis pedem pedi conferunt: et gladiis freti ora pectoraque
 gallorum crebris ictibus exhauriunt. In hunc modum superati insubres post multā
 suorum eadem effusa fuga terga uertere. Flāminius autem magna captiuorum mul-
 tudine: multisq; gallorum spoliis: insignem romam exercitū reduxit. triūphauitq;
 Insubres tantis afflictū cladibus per legatos romam missos pacem a Senatu popu-
 loq; romano petiere: quæ tamē illis negata est. Cōsulibus quibus iam ea prouincia
 euenerat legiones eo ducere properantibus. Insubres igitur desperata pace quasi ex-
 tremum periculum adesset: rursus ad bellum se uiolentius cōpararunt. Nec suis fili-
 um transalpinos gallos spe pramiorū pellectos foedere ac societate sibi cōiūge-
 runt: Ex his triginta amatorum milia alpes transiere: quæ cum mediolanum quod
 est insubrium caput peruensent: domestici exercitus: magna multitudine illis adiu-
 gūtur. Cōsules erāt C. Cornelius: & M. Claudius Marcellus. hi copias in insubres du-
 ci: Aceras urbē q̄ est iter padū & alpes obsidere: insubresq; ferre auxiliū oblesis
 obsidēti: Proponere q̄ transalpini populi multitudine in uia ad acceras uenerat
 res obsidiēti soluturos. Eo igitur cōsilio clastidiū p̄mebat. Id cū in exercitu populi
 ro-nunciatum eēt: placuit ut alter Cōsul apud acerras cum legionibus maneret: alter
 cum parte copiarum clastidio opem ferret. Marcellus igitur cum equitatu: ac ex-

Signa
 immobilia

Consules:
 C. cornelius
 M. claudius
 marcellus

Viridomarus

prima
folia

pedites fere copiis auxilium contendit: quæ postq̃ trajecto pado aduentare galli in
tellexerunt. Soluta confestim obsidione clastidii omnibus copiis cōtra marcellū p
perant: structaq; acie in conspectu hostiū cōsistere. Ibi gallorū dux Viridomarus
insigni profectus a quo: magnoq; ornatu ante signa proccurrat. Hūc Marcellus cō
spiciens cū ducē esse illum haud dubiæ intelligeret. suos loco sistere iubet. Ipse an
te uolans cōtra Viridomarū se offert. Nec Viridomarus detrectauit pugna: sed ubi
consulem ex purpureo sagulo esse cognouit Pulchrum & ipse ratus duci aduersus
ducem pugnam capessere impigre se ad certamen obtulit. Concurrerunt mediū iter
duas acies: hinc romanis: illinc gallis. Euentū pugnae suorum ducū solícite spectanti
bus. Sed uirtute bellica lōge superior fuit Marcellus: Transfixumq; hasta gallū hu
mi prostrauit. Romani equites uictoria sui ducis elati. Magno impetu gallos inua
dunt: breuiq; dispersos anteq̃ pedites supuenirent in fugam uertunt. Magna ps gal
lorum caesa reliqui Capti. Multi præterea cū se i padum præcipites motu: sed ubi
dedissent: Vorticibus abforti petiere. Marcellus arma caeso duci sagulumq; detraxit
quæ postea opima spolia ioui consecrauit. Ea sunt quotiens dux exercitus populi
romani: hostium ducē sua manu prælians occidit. quod in tātis populi romani cer
taminibus terdūt taxat omni ætate factum extat. Primum a Romulo Cenuinensium
rege obtruncato. Deinde a Cornelio Cossio qui Cōsul latē Tolūnium uehiētum
regem pugnantem interfecit. Tertium a M. Marcello Consule quod modo apud Cla
stidium factum retulimus. At galli qui apud acerras obsidebantur: Postq̃ superatos
suos apud Clastidium audiuerunt: fuga per noctē facta acerras deseruerunt. Cornelius
igitur Consul post captas acerras Mediolano Copias admouit. Cum galli obuiam
non prodirent Populato circum urbem agro: Copias reducebat. Iter facientē Gal
li pone affecuti extremam laceffere agmen coepere. Multisq; interfectis magnum ter
rorem ab ea parte iniecerant. Itaq; Cornelius cum legionibus conuersis pugnam cō
seruit. In ea Pugna Galli a Cornelio superati profligatiq; cum nō in urbem Medio
lanū: sed in proximos montes aufugissent. Consul re animaduersa: exultante adhuc
ob uictoriam exercitu. Mediolanum petiit: noctulq; Urbem percussam motu & de
sensoribus uacua nullo negotio eam capit. Quo facto omnes Cisalpini galli pe
nititus domiti in potestatem romani populi deuenere: qui mox agris multati regiōe
tota præter admodum pauca loca excedere iussi sunt. Amen.

Polybii Historici megalopolitani Liber tertius & Ultimvs Finit.

Guarini Veronenſis Paralelia ex Plutarcho in latinū cōuerſa Feliciter Incipiūt.

VARINVS Veronenſis ornatiffimo uiro Iacobo Lauegnolo ſal. Cum te Polianū ſuauiffime Iacobe: Me uero Polizeanus ager i pſentia teneat: nō indignari & temporis ſuccenſere acerbitati nō poſſum: quā noſtram interrūpat cōſuetudinē & ſtudioſi ſuauitate conditā: eam ut inſtauremus aliqua ex parte faciet crebra literarū legatio: & mutua ſcriptorū noſtrorū cōcurſio: quibus ab ſentes præsentes ſumus: & ipſa oīno muſarū nō mutſcat humanitas. Et ut ocīū tuū uel meo exēplo inſer perire nō ſynas: cuius rōnem fructumq; tibi reddere ac ipartire inſtitui. Accipe breues clarorum hoīum inter ſe cōtētiōes a **Plutarcho noſtro** collectas: & a me nuper in latinum cōuerſas. In quibus facti nouitate mouebere q; tā rerum geſtarum q; ſane diſſimilimarum ſimilitudo plerūq; dephēſa eſt. Vt uni- ra dūtaxat noīum iudicetur facta mutatio. Gratiffima certe nobis hac erit lucubratiuncula: ſi in eo tuo noī: & noſtre familiaritatis memoriā dedicata fuerit. Cetera iuuentus hystoriarum capta dulcedine cōquieſcet. et uehementer fuerit oblectata. Quas qdem ad res te ipſum & ai nobilitas inuitat: & aui tui ſplendor accēdit: q; ingenio: bonis artibus: ſapientia: & uirtute inſignis: nō modo familiam ueſtrā ornat. ſed etiam ciuitatem uniuerſam. Sin noīs & uirtutis heres p̄clare facis. Cum per obſeruata ueſtigia & exēpla domeſtica ad laudem: ad decus: ad dignitatē plenis anhe- las gradibus. Vnde acceptā ab alio lucē diſſemines & Veronā illuſtres. de ipſo ali- as. Plutarchum uel me in Plutarcho potius audi.

Complurimi ſunt qui uetuiſtiſſimas hystorias ob rerum geſtarum admira- tiōe fictiones & fabulamēta eſſe exiſtimēt. **Quāobrem cum multa poſte- rioris t̄pis facinorarebus romanae atātis ſimilia obtigiffē cōpererim ea ipſa delegi: & priſcis par noīum adiecti: eorumq; noīa q; litteris illa memoriā prodi- derunt ſcripta ſubiunxi.** De Dacho.

PERSARVM Praefectus Dachus noīe cum trecentis milibus militū Ma- rathonē q; in attica cāpus eſt irrumpens: cum ibi caſtra locaſſet indigenis bellum indixit. Quo circa ſpreta barbarorum multitudinem. Athenienſes quattuor creatis ducibus. Cynegiro. Polirelo. Calimacho: & Miltiade noīe militū milia eo mittunt. Collatis deinde ſignis cum Polirelus quendam humanā ſpē angu- ſtorem cōſpexiſſet: cecus amiſſo uiſu factus eſt. Calymachus cōplurimis tranſfixus haſtilibus: q; uitam eſſaſſet ſtetit. Cynegirus inuictam nauim detinens: utraq; ma- num obruncatur. De Haſdrubale.

HAſdrubal Capta Sicilia romanis bellum indixit. Senatus itaq; Metellum imperatorem creatq; uictorem inde reportauit exercitum. In eo bello. L. Glaucus uir praecipua nobilitate cum Haſdrubalis nauem detinere utraq; manu amiffi: ut ſcriptum reliquit Ariſtides myleſus primo rerum ſicularum: ab quo ma- teriam Dionyſius ſiculus accepit. De Xerſe.

Eries bellum grācie illaturus cum quinq; miryadibus militum p̄enes ar- thenuſium ancoras iecerat. Quare perturbati athenienſes Themifthoclis fratrem Ageſilaum noīe ſpeculatore miferūt. tamenſi pater Neocles cum utraq; manu amiſſiſſe per quietē uidiſſet. Is itaq; inter barbaros habitu perſico cō- ſtituens quendam ex xeris ſtipatoribus noīe Mardonium interfecit. Exiſtimauerat enim cum Xerſum eē. Cum igitur a circūſtātibus captus ligatus ad regem deductus

Cynegiro

Glaucus

Ageſilaus

effect enim ad solis aram immolatum ostendit, in qua dexteram imponens: cum ali-
quādiu uim suppliciorū ne ullo quidem amīto suspīrio tollerasset: uinculis libe-
ratus est: hac a dicta uoce huius generis atheniēses uniuersi sunt: q̄ si fidem nō ha-
bes: leuā quoq; inītiā. Ea res cū xerxi pauorē iculisset seruati agēsilaum iparant quē
admodū in secūdo rerum pericarum Agutarchades famius tradit. De mutio.

mutius
p Orfenna rerū tūcorum aduersus romanos bellaturus trāstiberim castra ha-
bebat. Intercepta q̄ romā ferebatur annona eos famā urgebat. Eā ob rē cō-
sulis patribus. Marius ordinis patricii homo: quadringentos aequales a cō-
sulibus accipiens fluuiū priuato traiecit habim. Vbi cum stipatorē quēdam necessa-
ria ducis dispartientē uidisset porfennā ratus hominē occidit. ductus deinde ad re-
gem dextrā igni manū imposuit: doloresq; aiose dissimulans ac ridens inquit. solu-
tus sum tū et i nolis barbare. Nos quadringētos eē scito: qui tuo in exercitu obuer-
samur ut te neci tradamus. Tū rex terrore cōfectus pacem romanis fecit. Sicut quar-
to hystoriarum Aristides Milesius memoriā mandauit.

oedec
a Rgiuis ac lacedamoniis de tyriace agro disceptantibus: Amphychiones ut
utriq; pugnam cōmitterent iudicarunt. & victori ager adiudicaretur. Itaq; la-
cedamoniū othryadem argiui autem herfandrū imperatores creāt. his deīde pugna-
tibus duo ex argiuis Agenor & Cromius superstitēs uictoriā in urbē renunciant: p
summā postea getem othryades q̄ superuixerat semifractus inmitens hastis. ex ca-
sis scuta corripicns trophēū erexit ex proprio inscribens cruore Ioui in cuius pote-
state sunt trophēa. de hinc orta utriq; discordia. Amphychiones cū rei spectatores
aduertissent palmā lacedamoniis adiudicant: hac ita gesta esse Chrīseus in ter-
tio rerum peloponnesicarum commemorat.

althumy
r Omāi cōtra samnites bellum gerentes posthumū albinū faciunt q̄ ad can-
dinas furcas (is enim angustissimus locus est) insidiis circūuentus tres legio-
nes amisit. ipse etiam letali uulnere accepto occidit: nocte deinde concubia paulu-
lum recepto spiritu rāptis ex interfectis hostibus clipeis trophēum erexit: tūdaq;
cruore dextera titulum inscripsit. Romani de samnitibus ioui i cuius p̄tate sunt tro-
phēa. Caius deinde cognomēto nepos. Impator eo missus cū ad locū aduertasset:
uiso trophēo optimū cepit auguriū & Marte collato regē captū romā uētor trās-
misit. Vt tertio Italicarum rerum Aristides milesius scripsit. De leonida:

Leonidas
p Erxis in terram graciā cū myriadibus q̄ngentis aduentantibus: leonidas una
cū quingentis a lacedamoniis eo missus est. Et cū opulētiē multitudine bar-
barorum incūbit quos ut leonidas confepxit: prandete inquit cōmitilones tanquā
apud inferos cenaturi. De hinc factō in barbarorum impetu multis confossus telis:
peruenit ad Xersem eiq; coronā abstulit. quo mortuo Xerxes cor eius exiciens pi-
sulum inuenit. hac Aristides primo rerum pericarum libro.

Cor pila
Simi
r Omāi bello quod contra poenos gerebant: quingentos dūce Fabio maxi-
mo miserunt: collatis manibus cunctos amisit. ipse mortifero accepto uulnere
re: in hannibalem uehementi cursu concitatus ablato ei diademate ppe cū
oppetiit. Aristides milesius ita factum esse testis est. De cīrea oppido.

maxim
c Irea celenum prhygia: oppidū certe hyans cum aqua domos complures ip-
sis cum mortalibus absorpsit in profundum. Midas rex oraculo monitus:
ut res eo preciosissimas cōiiceret: ita enim futurum: ut terra coiret auro &
argento iniecto nihil opus attulit. Anchurus regis filius cum nihil in uita humana

in equum ascendit. inq; hyantem locum coctatus est: postq; in unum terra rediit. Ag-
ream iouis dei aram eo in loco dedicant: huius rei testis est. Callisthenes secundo
metamorphoseon. De Tybero.

Ybris per medium fluens forum ob iouis iram magno disrupto aggere: per
multas demersit ades. Accepto mox oraculo id desinere posse didicerunt:
si preciosissimum quiddam illuc iniicerent. Ceteris aurū atq; argentū iniicie-
ribus. Curtius insignis adulescens cū preciosissimā hominis aiam intelligeret se se i
hyantem terram coiecit eques suosq; ex calamitate saluos reddidit. Aristides in. xi.
italicaram rerum refert. De Amphiarao.

Vm duces q; polyneicē secuti sunt cōuiuium agerēt. quādā aquila descendēs
telū amphyarat in sublime tulit: moxq; dimisit: id autē humi fixū in laurū uer-
sum est. Quo in loco cū postride dimicaret Amphiaras una cū curru ab-
scriptus est: ibiq; oppidum hac enī atate uocatur ama. i. curus. Id apud Trisima-
chum tertio adificiorum libro scriptum est.

De Valerio Torquato.

Omani aduersus pyrrhū epyrotarum regem bellum gerebant. Tum paulus
Aemilius responsum accepit ex oraculo uictoriam reportaturū: si arā eo i lo-
co ædificaret: ubi insignem cū curru hoīem demersum aspiceret. Post tris
dēmi dies. Valerius torquatus: Sic enī in somnis fuerat admonitus: sumptis facer-
dotis insignibus: nā angustali scientia præditus erat: educto exercitu & multis ante
ab se interceptis ab terra absortus est. Tum Aemilius structa ibidem ara uictor eua-
sit: ex qua uictoria. C. lx. Turres gestantes elephantos romā misit. Quo autem tem-
pore superatus est pyrrhus: ex ara ipsa æduntur oracula. Ita critolaus tertio rerum
epyroticarum meminit. De Hercule.

Ereules florenti ad huc ætate: regem Eboæ pyrrhechmen bellum boœtis
inferētē uicit: uictūq; pulis egnis ita: aligauit: ut in duas dispartiretur partes:
i sepultusq; iaceret. Locus adhuc pyrrhechmus pelli uocatur. Est autē pœnes
hetradium fluiū: ubi potantibus equis hynitus emittitur. quemadmodum ter-
tio de fluminibus libro traditum est.

De Tullo hostilio.

Vilus hostilius rex romanorum. cum Metio fuffetio albanorum rege bellū
habebat: in quo plium sæpe numero distulit. Eoq; aliquando superato al-
bani ad epulas se se cōuertunt. Epulantes adoritur. captūq; regē duobus al-
ligatis pulis discerpit: ut Mexarchus. iii. rerū italicarū auctor est.

De Philippo.

Hilippus cum methonē & olinēū diripere cuperet: summis uiribus Sanda-
num fluium traicere conabatur: qua in re Aster olyntus telum Philippo i-
misi in oculū: his uerbis inscriptum. Aster philippo mortiferum mittit te-
lum. Philippus ammisso oculo saluus ad suos rediens enatat. hac quidem Caliste-
nes tertio rerum macedonicarum tradit. De Codrite.

Orfenna rex tascorum bellum romanis inferens trans tyberim metatus est
castra: ubi intercepta annona romanos famā domabat: horatus Codes im-
perator creatus pontem sublicium occupat. Vt barbarorum copiis inhi-
be-

ret. Cuius autem a barbarorum multitudine praeterentibus milibus quos secum habebat ut pontem publicum inciderent imperavit: quae res transire uolentes tulos cohibuit. Cuius se in fluvium deiecit oculum telos facinus enatant ad suos. Hae quidem Theonimus secundo rerum italicarum refert.

De Paulania.

Eratis gratiam disputationibus: ac pedis infestantibus Paulanias lacedaemoniorum imperator: quinquaginta auri talenta ut spartam proderet a xerxe acceperat. Quod ubi deprehensum est pater Agellus uelut auxilium paladis templum filium infestans: cocto latere ita templi fores obstruxit ut ei inedia consumpsit. Mater autem insepultum eiecit quemadmodum Chresimus hystoriarum secundo refert.

Ellum romanis aduersus latinos erat in eo ducem. P. Decium creant. Qui dam patricio genere. Ceterum inops adulescens Crassus brutus nomine dicta mercede portas aperire uolebat. Verum deprehensus ad auxiliae paladis templum fugit. Eius pater Cassius signifer: oclusis foribus necatum famae iuuenem insepultum eiecit: quemadmodum Clytonymus in rerum italicarum libro nono tradit.

De Dario.

Arius rex persarum apud fluvium granicum: cum Alexandro confugens: amissis satrapis & falcatis turibus duabus ac quingentis alterum praelium initurus erat. Ariobarzanes autem filius Alexandri: misericordia commotis patrem interficere pollicitus est. Quare indignatus Darius filio caput abscondit. Quod Arethaches Suidius in tertio rerum macedonicarum testatur.

De Bruto.

Rurus eiecto torquinio superbo: consul una omnium uoce creatus. Ille enim imperiose nimis ac tyrannice in regno uersabatur. Expulsus itaque se recipit ad muros: quorum ope cum bellum romanis inferret. Filium brutum perdere uoluerunt. Quae ex re brutus nati caput abscondit. Id Aristides milesius in rebus italicis testatur.

De Epaminonda.

Hebanorum dux Epaminondas aduersus lacedaemonios belligerabat. Instante igitur deligendorum magistratuum die relicto in exercitu filio Stesimbrosio: cum ei ne pugnaret imperasset uenit in patriam. Lacedaemonii ut absentem Epaminondam intelligunt: adulescentem conuiciis: ut imbellem et effeminatum laceffunt. At ille grauiter ferens paternorum immemor praeceptorum matrem contulit: Victoriā reportauit. Quod ubi pater accepit: indignatus corona inposita cernicem secari iussit: sicuti in iii. rerum thebanarum Cresiphon scribit.

De Manilio.

Omani bellum aduersus samnites habentes. Manilium cognomento imperiosum Imperatorem creant. Qui postmodum comitiis consularibus profectus in urbem. filio ne manum conferat imperat. Id ubi samnites perdidit: iuuenem contumeliosum adorti nihil pendunt. Quibus commotus adulescens suo hoste uictoriam in castra rediit. Quare Manilius natum secari percuti iussit. Sicut Aristides milesius scribit.

Crassus
brutus

Ariobarzanes

Hercules ab Iole tonnubio reiectus *cecaliam diripuit. Iole sese muro* deiecit. Contigit ut eum uehemens *uentus amicum quasi sinum in flaccit* illela descenderit. Ita scriptum est. ab inicia malecta.

In bello quod cum trusco gerebatur ab romanis. Val. Torquatus imperator cum regis filiam clusiam nomine uidisset uxorem ab trusco petiri: quam minime consecutus oppidum diripit. Clusia sese & turi deiciens tumefactis uestibus uento ita enim suggerente uenere: factum esse creditur sospes ad *terram delata est.* Eam cum postmodum imperator niolasset publico decreto refragare nemine in corsicam in exilium missus est. ea est adiacens italiz insula Ita scriptum est a Teophilo libro. Italicarum rerum tertio.

De Metello.

Poenis ac siculis socii aduersus romanos arma parantibus. Metellus Imperator omnibus diis excepta duntaxat uesta sacrificium fecit. Quia cum ad ueros classi uentos immisisset. C. lulius Vates eos cessaturos dixit. si Ananiam immolasset. Ille urgentibus rebus filiam Metellam imolaturus adduxit. Dea uero adulescentem miserata. Bucculam sapposuit puellamque ad laniatum deferens sacerdotem eius qui in eo loco colitur diaconis fecit. sic in tertio rerum italicarum a phyconide proditum est. Idem de Iphigenia in aulide boetiz factum est. Meryllus primo boetiorum gestorum commemorat.

De Brenone.

Brenus rex gallorum asiam diripiens cum ephesum aduenisset plebeiam uirginem adamauit. quae & concubitum & ephesi prodicionem pollicita est. si mundum si muliebrem & manuum ornamenta traderet. Orans igitur milites ut in auarissimae uirginis sinum aurum quod gestabant immitterent. fecit ut sub magna ui auri iuuenis obtrueretur. sicuti primo rerum gallicarum. Diaphorus scriptum reliquit.

De Tarpeia Virgine

Omanis bellum contra Albanos gerentibus Tarpeia uirgo nobilis capitoli custos. sese in tarpeium collem aditum traditoram esse permisit: si quae ornatus gratia ferebant monilia mercedis loco sibi tradidissent. Id ubi de tenerant uiuentem obruerant. Sic Aristides Milesius in libro rerum italicarum factum affirmat.

Egeatz ac pheneatz cum diutino sese bello affligerent demum se uti pro summa rei tergemini fratres praedium initori utrumque mitterentur decernunt.

Itaque tegeate rheximachi filios pheneatz uero demonstranti promiserunt. Collato Marte duo ex rheximachi libens interfecti. tertius nomine Critolaus duos militari quadam astutia superauit. Nam cum fugam simularet insectantes singulatum occidit. Eius aduentu cum populus uniuersos gratularetur. sola quidem soror de hoc modicam cepit letitiam: perierat namque in eo praedio sponsus ipsius demotichus. Quo indignatus Critolaus sororem interfecit: qui cum homicidium arceretur matris interuentu a crimine liber euasit: hac quidem demaratus rerum archadicarum libro tradit.

De Curiatis & oratis.

Elligerantibus aduersus albanos romani tergemini delecti propugnatores. Ex albanis quidem Curiatii. Ex romanis autem horatii Collato Marte Curiatii ex aduersariis interficiunt. qui superstes trati: simulata fuga auxilio

afus infectantes singulos necat. Quæ victoria cum omnibus læticiam attulisset Io-
la quidem soror minime congratulata est. Horatio. Is enim curiatu eius sponsum ne
ei dederat: quo circa sororem occidit. Reus deinde telis factus: patris absolutus est.
Hæc Aristides Milesius in Italicarum rerum libro.

Vm in Illo Mineræ templum arderet. Illic cursu cõcitus: demissum celo
c paladium erripuit: statimque oculis captus est. Haud enim mortalium lumi-
ne cerni licet: postmodum placata ira deæ pristinum recuperavit aspectum.
Vt decyllus in ædificiorum libro refert.

De Metello.

Etellus homo patricius suburbanum suum petēs: cum cedentes se inuenit:
m alias coruos uedisset: augurum religione detentus romam reuertit. Vbi ne-
stæ templum incensum conspicatus paladium erripuit: statimque oculis ca-
ptus est. Postmodum deæ ira placata uisum reparauit. Vt refert Aristides Myle-
sius in rerum Italicarum libro.

De Codro.

N eo bello quod aduersus athenienses thraces gerebant datum est eis ora-
culum: sele uictores fore: modo a Codri cede abstinere. Codrus autem sum-
pto mendici habitu falcem tenens peruenit ad hostes: ubi cum quendam
maclasset ab altero interficitur. quæ res athenicis uictoriam reportauit huius
rei auctor est Socrates libro de thracibus secundo.

De Pulbio Decio.

Vblius decius contra albanos belligerans in somnis monitus est: se ro-
p mam romanis adepturum: si mortem oppeteret: medios igitur hostes inu-
pens: hastes cum multis leto dedisset: interficitur. Idem filius decius i bel-
lo gallico pro salute publica occisus est. huius rei auctor est Aristides milesius.

De Cyanippo.

Yanippus natione syracusanus soli bacho sacra facere: neglexit. Iratus deus
c obrietatem inculsit: quæ tanta extitit ut occurrentem in tenebris filiam cy-
nemq; reluctantem molarit. Ea uero anulum suppiens nutrici comenda-
uit. Vt uiolatoris indicium esset. Postmodum cum pestilentia urbem intrasset: ex
pythio delatum ē: oraculum. Vt impietatis auctor liberatoribus diis immolaretur:
ignorantibus cunctis quid portenderet oraculum. Conscia rerum cyane tractum ca-
pillis patrem maclauit: seq; super eum necaturum iniecit. Ita factum esse Dositheus
scribit tertio rerum sicularum.

De Armitio.

Vm bachanalia romæ fierent: Armitius a nativitate hydropitor dei uires
c floccificans. Illius ira ebrietate captus filiam: medulinam corripit: obscuro
quodam in loco. Ea uero dempto uiolatori anulo parentem agnouit: cum
maior annis facta esset intellectu flagitio patrem inebriat: & coronatum ad fulgu-
ris aram ducit: ibique suis lachrymis uirginitatis insidiatorem maclauit. Ita factum
scribit Aristides tertio rerum italicarum.

De Erectheo.

Erectheus bellum cum Euinloquio faciens accepto responso se se uictore
c futurum didicisse: filiam uictimam diis faceret: quare uxori praxitha com-
municata: puellam cecidit: cuius rei Euripides in Erectheo meminit.

Arius cymbrico bello profligatus in somno pramonitus est: uictoriam
 d coſecaturum: ſi prius diis uictimam filiam Calphurniam nomine faceret:
 Patria igitur caritati natura poſtpoſita eo facto uictoriam comparauit.
 Dux adhuc hiſce temporibus in germania ara ſunt quæ uictoria temporibus
 clangorem adiungunt: cuius rei Dorotheus tertio rerum italicarum meminit.

De Cyanippo

Cyanippus natione Theſalus frequentiffime uenatum ire conſueuerat. No-
 ua uero nupta ob magnam in filiis conſuetudinem alterius mulieris co-
 cubitum ſuſpicata euntem Cyanippium pedetentim ſubſecuta eſt. Cumq;
 inter denſa delitiſſet arbuſta: rerum præſtolabatur euentum. At ramis forte cõmo-
 tis ſeram adeſſe canes ſuſpicantes impetu facto amantiffimam uiri puellam ut bru-
 tum animal dilaniarunt: ſed uero inſperatum adeo facinus cum Cyanippius inſpexiſ-
 ſet mortem ſibi conſciuit: hæc Parthenius poeta.

De Emilio

Pod ſypharim italica oppidum: ſpectate uenūſtatis. adoleſcens Emilius
 erat mirum immodum uenandi ſtudioſus. Vxor autem nonella cum in el-
 teris puellæ complexus ipſum ire opinaretur in ſaltus egreſſa deliteſce-
 bat. Conquaſſatis autem arbuſculis canes accuſant & ut ſeram diſcerpſunt. adole-
 ſcens ſe ipſe interfecit: Hæc Dythónimus ſecundo rerum ſybaritarum.

De Myrra Cynira filia

Myrra Cynira filia: ob iram ueneris patris amore capta amoris uim nutrici
 m derexit. Ea dominum fraudibus induxit. Vicinam enim quandam uirginē
 ipſius amoribus incenſam eſſe inquit. Caterum uerecundia palam acce-
 dere non audere. Quocirca Cyniras clandeſtinos habebat congreſſus: Olim autē
 quæ nam ea foret amaſiola diſcere conuſpicens quæſito lumine cum eam uidiſſet
 accepto enſe procaciſſimam inſectatur: ea ueneris miſeratione in ſui nominis ar-
 bore mutata eſt: Theodorus in libro Metamorphoſeon ait.

De Valeria

Aleria tuſculanaria ob iram ueneris. Valerium patrem deperibat remque
 nutrici communicat. quæ dolis ſubiens herum. puellam quandam ex uici-
 nis cum adamare inquit. quæ aſpectum eius apertumque concubitum ue-
 reatur. Aliquando pater poſtmodum debacchatus lumen petiit: natrix uero præue-
 niens fugienſque ſe præcipitauit. filia quoque inde euadens peperit ſiluanum quē
 graeci Eginpanem uocant. Pater quoq; Valerius dolore affectus ſe dedit in præci-
 pitum ut Ariſtides Mileſius tertio rerum italicarum ait.

De Diomede

Inepta Troia: Diomedes in libiam poteſtate deiectus eſt: ubi Lycus rex
 d hoſpites matri patri immolare conſueuerat. Calluce uero filia illius amo-
 re capta patrem prædidit. Diomedemq; e uinculis ſaluum emiſit. At illæ
 ſpreto ſalutis auctore enauigat. Ea uitam Laqueo finitid lubas rerum africanarū
 libro tertio ſcriptum reliquit.

Siluanus

Eginpan

De Calphurnio Crasso.

Alphurnius Crassus patricii generis homo: in expeditionē reguli socius in masilios: ut munitissimum castrum gategium diriperet missus est: ubi in hostium potestatem redactus saturno immolandus destinatur: Balcia regis filia iuvenem adamatam patri a se proditi uictorem fecit. Eo autem retro abeunte puella sibi ferro uigulum transuerberat. Ita Hesianx tertio rerum libycarum scriptum reliquit.

De Priamo.

Priamus filium polidorum cum magno auri pondere ad genitum polymestorem thraciar regem emisit. Hic autem cum capiundae: ac diripiendae urbis periculum instaret: necato puero aurum sibi adiudicat: quae quidem in loca cum aduētasset hecuba accitum uersuriis atq; artibus polymestorem quasi aurum homini cōmendatura suis & captiuarum manibus occecauit: hac apud Euripidem tragedum scripta cōperies.

De Ruscio.

Pollante Campanos Hānibale. Imbricus filium Ruscium magnis cum pecuniis poenēs Valerium bestium eius generum deposuit. Tandem cum in manus uictoris Capuam peruenisse accepisset: Campanus ille auaricia stimulante: naturae iura transgressus: adolescentulam mactat. Postea cū imbricus per suburbanum deambularet filii cadauer offendit. Quo citra accitum generū ut occultos a se thesauros perdisceret: effossis oculis cruci affixit: hoc apud Aristidē tertio rerum italicarum inuenitur.

De Eaco.

Eacus filium ex Psamata phœceum nomine habebat: quem mirifice diligebat. In eum Telamon cum simulatē uenerat: uenatum educebat. Comparante deinde apro Telamon: missio in eum uenabulo confodit: ob eius eedem a patre in exiliū missum scribit. Teodorus primo. Metamorphoseon.

De Maximo.

Arimus duos habuit filios Simulū: & Rhesium ex quibus Rhesium Aemilia enixa erat: hic interueniendum sponte occiso. ~~fratre deinde reuocato~~ fortuitum fuisse euentum inquit. Quod consilio perpetrat: pater ubi facti ueritatem agnouit: filium fecisse extorem. Arystides tertio rerum italicarum scribit.

De Deolo.

Eolus rex tuscorum ex amphitecta filias sex & mares totidem suscepit. Matarrus omnium atate minimus unius amore incensus: eam uiolauit: quae ex re conceptus infans rem prodidit. Pater itaq; filiae mittit ensem: quo accepto ea rem flagitiosam intelligens: necem sibi consciscit: idemq; paulo post mactatus fecit: Huius rei testis est. Sofstratus secundo rerum tuscanicarum.

De Papirio.

Apirius uoluerat ducta in matrimonium Iulia pulchra sex liberos totidemq; foeminini sexus filias ex ea genuit. Ex his qui nati maiores erant: ~~Papirius~~ ~~romanus~~ ~~nomine:~~ canuliam nomine sororem adamatam grauidam fecit. Id ubi pater intellexit: filiam misit ensem: quo se puella transuerberans exiuit: e uita. Idem romanus facitauit: Huius facti testis est. Chrysippus primo rerum italicarum.

De Aristone.

Riston Aristonymus epheus demonstrati filius genus muliebre perosus: cuidam se immiscuit: aemaeque suo deinde tempore puellam specia-

Maechan?

31
honestissimam peperit. Cui onofeli nomen fuit: hanc Aristides secundo mirabili tradit. *O. H. H.*
De Tullio Stellio

Vilius stellus mulierum odio equae sese immiscuit: quae deinde formosam admodum peperit puellam & tempestive quidem Epomem appellant. *Epoma*
Hoc Agefilaus tertio rerum italicarum tradit.

De Sardinis

Ardiani synineis belligerantes castris circa moenia positis legatos mittunt: se non ante discessuros: quam uxores ad coitum concessissent. Cum igitur synineis magnum ex necessitate probri periculum forent. Ancilla quaedam honesta facie ad herum phylarcum accurrens: Mitte inquit ancillas ornati liberali quo facto earum defatigati coitu capti sunt. Quamobrem etiam hoc tempore apud synineos festum dioni agitant: quem liberalem uocant: in quo ancillarum dominarum ornamenta gestant: quemadmodum Dositheus tertio rerum italicarum perhibet. *Dion Italica*

De Atepomaniis

Tepomanius gallo rum regulus romanis belligerans: non ante secessum inquit quam coniuges suas ad coitum exposuissent. Caterum consilio ancillarum seruas mittentes ut barbaros, lassos in credibili sopore captos accipiunt erumpentes in gallos uictoriam reportarunt. Retana siquidem haec enim consilii autor extitit: per caprificam muros ascendens consiliibus signum dederat. Ex eo autem facto dies festus institutus ancillarum appellatur ut perhibet Aristides Milesius primo rerum italicarum.

De Bello Atheniensium contra Eumolpum.

Tenientes bellum contra Eumolpum gerebant. Cum autem annonae futura inopia uideretur: Pyander quaestor Urbanus triticum parce suppeditans largitionem surripiebat. Populus igitur eum in prodicionis suspicionem deuocatum faxis obtinuerunt: sicuti rerum thraciarum tertio Calisthenes commemorat. *Pyander*

De Cynna

Vm aduersus gallos romani bellum gererent annonae caritas inualeceret. Cynna tritici largitionem surripiebat: regnum affectasse creditur: quo circa faxis obrutus est. Sicuti tertio rerum italicarum Aristides commemorat. *Cynna*

De Pisistrato.

b. Ello peloponensiaco pisistratus orthomemorum rex: cum nobilitatem odio infectaretur: plebis studiosus erat: quare in senatu eum necare decreuerunt: disceptum igitur intra sinus condunt: ac solus emundatus: plebeia de hinc multitudo coepta suspicionem in curiam aduolat. Regis filius aetate minor nomine Clefimachus conscius conspirationis ex curia turbam retraxit: Patrem enim supra mortalem speciem ad pisem montem magna uelocitate deferri comentus est. Ea quoque fraude plebem adduxit: haec in secundo rerum peloponensicarum a Theopilo memoriae prodita sunt.

De Romulo

Enatus finitimis bellis iplicitus confectus amore largitione plebi subtra-
xit. Romulus indignatus plebi restituit: cōpluvis ex primoribus supplicio
afficiēs. Hi postmodū in senatu minimū obtrūcatū intra sinū cōdūt: plebs
igitur cum facibus ad curiā discursans ab Tito prodo reuocata est: cum eius oratio
ni fides habuisset. Is enim primarius in ciuitate uir se romulū in monte aspersisse di-
xit: q̄ humana angustior forma diuinitatē assecutus erat: hoc secundo rerum italica-
rum ab Onistobolo memoria prodita sunt.

De Pelope

Elops tantali & Eurianassa filius ducta in matrimoniu hippodamia da-
os ex ea liberos suscepit. Atreū & thiestē: ex danyde puella crysippū: hunc
longe magis q̄ legitimos carum habebat pelops: Hūc aliquādo iains the-
banns adamatum rapuit. Quo circa captus a thieste & atreo: iains benigne a pelo-
pe tractatus est: q̄ filiū amoris cā corripuerat: hippodamia thiestē atreūq̄ inducere
conabatur: ut hi Crysippū pinde ac regnū insidiis appeteret mactārēt: qbus negati-
bus hippodamia manus cedē cōtaminat. Multa enī nocte sopito laio educō eius
ense chrisippū cōsuauiat gladiūq̄ cōfigit: quo deuocatus in suspicionē iains ab chri-
sippo semiuuo qdē & uera fatēti ex piculo liberatus pelops: eo sepultura mādato
hippodamiā fecit extorē: uelut apud Dophiteum in pelopidarum libro scribūtur.

De Hebio.

Ebius ex uxore nueria duos creauit filios cum spectata pulchritudinē fu-
mū noie ex libera haberet: quē supra legitimos: pater diligebat. Nueria i
priuignū maligno cōmota odio in eius necē filios incēdebāt. Quod cum hi p̄ pie-
tatē abnuerent ea cedem perpetrat: Multa enim nocte surrepto a stipatore gladio
dormiētem adolescentem letali uulnere adoritur: relicto ibidē ense stipatori cedis
suspicio iniecta est. Iuuenis autem prodita ueritate hoīem saluum reddit: tum pater
humato filio mulierem in exilium eicit: uelut apud Dolitheum tertio rerum itali-
carum scribitur.

De Thefeo

Hefeus uerus neptuni filius cū in amazone Hippolita filiū haberet Hyp-
politum nouerā subiduxit phedram minois regis filiā: quē puigni amo-
re affecta conciliatricem militi nutrice[m]. Ille uero relictis ethenis crozēna
pfectus nenationibus omne tēpus cōsumebat: pacissima femina uoti compos mi-
nime facta contra pudicissimum adulescentem comenticias conficit litteras cum la-
queo uitam finit. Re credita Thefeus ex neptuno filio necē exorat. Id enim erat ex
paternis uotis tertium: de hinc cum in littore obuēfaretur taurus immissis a patre
equos adeo reddidit attonitos ut hyppolinum discerperint.

De Pomminio.

Pomminio sibi spiritum interceptis. Confectis a se prius relictis epistolis. Co-
minius perlectis calumniis fidem ob mulieris amorem adhibēs: inde uectum inue-
ru filium neptunum inuocat. Is autem taurum equis ostentat qui terrore cōcussi in-
uenem distractum interemerunt. Dolitheus tertio rerum italicarum auctor est:

c Vm pestilentiā lacedæmonē nexaret ex apolline relatum est oraculū finem mali fore si quotānis generosam quāpiā virginē imolaret: dum fors helemæ obligisset: ducta esset ad aram aquila quædā subito uolatu descendens contemptum enim ad aram ea detulit: & supra iuuençā posuit. Quæ res a uirginis cede ut obstitneretur cā fuit. ita factū Aristodorus ait tertio collectarum fabulatum.

De Peste Valeriorum.

p Estis Valerios inuaserat: quibus ex oraculo cōmonefactis cessaturū id malū: si quotannis lunoni uirginē imolarent: eadē semp religione manente in forte uocata Valeria lupca:ensem corripuit & ipsa furore uirgula cum malco ensem luuence penes tēplum pascētī ipsiuit. Virgo igitur re intellecta imolata iuuenca traileum arripuit: domūq; & egrotos circumlustrās parcēte ictu feriebat: cūq; unicuique male dixisset eos suscitasset incolumes. Quo circa & hoc tēpore misterium illud fieri constat: ita factum Aristides. xix. rerum italicarum ait. De Philonomia

Philonomia Victimæ & Archadæ filia: cum in uenationibus uersaretur: accidit

p q sumpta pastoris forma grauidā mulierē fecit. Ea uero gemellos enixa partus metu in eymātum eiecit infantes: q; deorū poidētia illi delati ad cauā quādā quercū aguntur: ubi cū lupa qdā haberet ppriis abiectis influētum catulis infantibus ubera pbeuit: qd qdē tilyppus pastor cōspicatus susceptos educauit ut f. *lycastrus* os. Alterū qdē lycastrū: alterū uero partusū appellās. Hi deinde archadiæ regnum suc *partus* cessione cōsecuti sunt. Quorum auctor est Zopirus birātus tertio historiarū.

De Amulio

Mulius in fratre Numitore tyrānicæ affectus: filium enicirū cum i uenatione occidisset: filiāq; illā Siluiam lunoni dedicauit: grauidaq; ex marte facta gemellos edidit. Re postmodū tyrāno patefacta: sollicitus utrūq; in tyberis ripa demergēdum abiecit. Hi casu ad locum quēpiā deferunt: ubi nuper lupa partū ediderat: quæ pprios abiiciēs catulos infantē educauit. Id faustulus pastor cōspicatus puellōs enutrit. Alterum quidem rhemum: alterum uero Romulū appellatus: qui postea romam condiderunt quorum auctor est Aristides milesius in rerum italicarum libro.

De Illo

Illo capta Agamemnō una cū cassandra mactati sunt: filius horestes apud strophium enutritus: postea patris interfectores supplicio affecit: ut a pirandro quo peloponēscarum scriptum est. De Fabio Fabriciano. Abius fabricianus ex magni illius fabii genere capto tuscio ea est primaria iter famites ciuitas uictoriosam uenerem quæ summo apud illos cultu habebatur. Romam missā. Huius uxor cum speciosissimo adulescentulo noie Petronio ualentino adulterium cōmittebat. Quo circa redeūtem uirum dolore obrūcat. Fabia uero fabricianum fratrem infantem adhuc exurgētī liberatum periculo clam misit alendū. At ille cum ad ætatis uigorem peruenisset matrem & adulterum obrūcat. Senatus ne res illa fabriciano fraudi esset decreuit: ut ab Dositheo tertio rerum italicarum scriptum est. De Bursæ

Viris ex Neptuno & Anippa creatus aduenas ficta quadam hospitalitate mactatos imolabat: occisorum tandem ultio ob deorum iram in auctore rediit. Hercules enim cum claua ad ortus interemit: ut agathon Samius tradit.

De Hercule

h Eracles cū Gerionis boues p̄ italiā dūceret a ~~franco rege~~ ^{franco rege} susceptus ē ho-
spitio: q̄ mercurio natus: patri hospites inolebat. **I**gitur hercules in-
dens interceptus est: ut tradidit Dercillus tertio rerum italicarum. De Phalaride.

p Halaris ipsius agrigētinorum tyrānus aduentantes ad se hospites suppli-
cio afficere & torquere solebat. Tertius i laborādo are faber egregius
uacham ex are construxit: quā ad concremandos in ea hospites ^{primo}
donaret. At phalaris dumtaxat pro tēpore iustus factus in eā cōiecit artificem quē
quotiens inclusus gemitum aderet mugitum. De Arunio

a Egesta siciliā oppidum est: ubi Emylius censorinus crudelissimus tyrā-
nus erat: hic si quis noua quadam tormenta: & inusitatum cruciandi ge-
nus extraxisset: precipuis muneribus persequabatur. Quidam igitur au-
tius paterculus nomine: æquum ex are fabricatum: ut in eo ex cruciando iniceret
Emilio donat. Ille autem tum deniq; ad equitatis cogitationem conuersus muneris
auctorem primum intrusit: ut quā ceteris poenam excogitaret: ipse subiret pater-
turq; De hinc eū ex tarpeio monte deiecit: qui seua gerunt iperia ab eo cognomi-
nati dicuntur Emilii. Ita quarto rerum italicarum apud Aristidem scriptū reperies.

e Venus martis & stropæ filius ex Alcippa onomai filia in uxorem ducta
marpissam suscepit filiam: quā uirginem accurate seruabat. Caterū apha-
retus uisum ex chorea rapuit: Pater autē fugientem insequens cū prahen-
dere nō posset in lycorinā flumini se precipitauit: pro ut primo rerum italicarum
Dositheus refert. De Anno

r Ex tuscorum Anniiu egregia forma filiā habuit salia noie: quā uirginem
custodia p̄cipua tenebat. Catheus nobilissimus adolescēs: cum aliquādo
colladētē puellā aspexisset adamauit: utq; uim amoris continere nō pos-
set rapta filiam romā deduxit: Pater insequēs eū raptorē p̄hendere non ualēt patē-
suum influens flumiē eū nomen dedit. Annionē enim postmodum appellatum cō-
stat. Catheus deinde ex salia latricum creauit: & salium a gbus nobilissimum orta
sunt familiae: prout Aristides mylesius & Alexander polystor tertio rerum italicarū
tradunt. De Hegeisfrato

h Egeisfratus ephesus ob tribulis sui cedem exul delphos pueniens quē
nam locum incoleret deam cōsuluit: Cui phœbus respondit ubi saltates
uideret rusticos oleaginis coronis ornatos. Itaq; pfectus in asiam agrico-
las eleas. i. oleæ ramis coronatos saltare cernit: ubi condita urbe cleontem uocauit
ut Pythodes sanius tertio georgicorum reliquit. De telogone.

t Elogonus ulfiss & Circa filius ad inuestigādū: patrē admittis deorū re-
sponsis cōmonestatus est: ut in eo loco urbē conderet: ubi saltates cū co-
ronis colonos cerneret. Itaq; pfectus in itacā: quodā loco summa cum hu-
manitate rusticos saltare conspexit: primi ramulis coronatos ubi adificatū oppidū
ex p̄dicta sibi coronæ appellatione pristinum nōiauit: a quo declinatum preneste
romani uocitant: ut Aristides tertio rerum italicarum scriptum reliquit.

Plutarchi Paralelia Quardam Finiuntur.

Impressum Brivæ per Iacobum Britanicum die uigesimo quarto octo-
bris. M. cccclxxxviii.

